

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Kyberšikana u žáků základních a středních škol

Diplomová práce

Autor:

Bc. Ondřej Živný

Vedoucí práce:

Mgr. Tomáš Hubálek, Ph.D.

Olomouc

2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Kyberšikana u žáků základních a středních škol“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 14. 4. 2020

.....

Bc. Ondřej Živný

Poděkování:

Děkuji vedoucímu diplomové práce panu Mgr. Tomáši Hubálkovi, Ph.D., za odborné a obětavé vedení práce, poskytování cenných rad a připomínek pro vypracování této diplomové práce.

Poděkování také patří všem respondentům za spolupráci při vyplňování dotazníkového šetření.

Obsah

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1. Kyberšikana	9
1.1 Definice kyberšikany	9
1.2 Formy kyberšikany	10
1.3 Prostředky kyberšikany	12
2. Aktéři kyberšikany	15
2.1 Oběti kyberšikany	15
2.1.1 Projevy kyberšikanovaného dítěte	16
2.2 Agresoři kyberšikany	17
2.2.1 Profil agresora	17
2.2.2 Typy kyberagresorů	18
2.3 Sekundární útočníci (diváci a šířitelé)	19
3. Druhy kyberšikany	21
3.1 Kyberstalking	21
3.2 Kybergrooming	22
3.3 Flaming	23
3.4 Sexting	23
3.5 Kyberobtěžování	24
3.6 Očerňování	24
3.7 Napodobování, používání cizí identity	24
3.8 Odhalování tajemství a podvádění	25
3.9 Vyloučení z on-line skupiny	25
4. Etika a kyberšikana	25
4.1 Morálka	26
4.2 Rodina a morálka	27

4.3 Škola a morálka.....	28
4.4 Vrstevníci a morálka	29
4.5 Netiketa	30
4.5.1 Pravidla netikety.....	31
4.5.2 Netiketa a kyberprostor	33
4.6 Prevence kyberšikany	33
4.6.1 Nespecifická primární prevence.....	35
4.6.2 Specifická primární prevence.....	35
5. Strategie řešení kyberšikany.....	36
5.1 Strategická opatření ve škole	36
5.1.1 Vhodné způsoby, jak předcházet kyberšikaně na úrovni školy.....	38
5.1.2 Specifika řešení kyberšikany.....	38
5.2 Strategická opatření v rodině	40
5.3 Strategická řešení přímo u oběti	42
6. Odborná pomoc kyberšikany.....	45
6.1 Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy	45
6.2 Pedagogicko-psychologické poradny (PPP).....	45
6.3 Střediska výchovné péče (SVP).....	46
6.4 Organizace a programy primární prevence.....	47
EMPIRICKÁ ČÁST	51
7. Metodologie výzkumu	51
7.1 Stanovení cíle výzkumu.....	51
7.2 Stanovení hypotéz.....	52
7.3 Lokalizace a výběr respondentů.....	53
7.4 Metodika a průběh výzkumné sondy	53
7.4.1 Průběh výzkumu.....	54
7.4.2 Objektivita výzkumu	54

7.4.3 Statistické zpracování výsledků	54
7.5 Vyhodnocení dotazníku	56
7.6 Konfrontace výsledků s pracovními hypotézami.....	79
7.7 Diskuse.....	82
7.8 Doporučení pro praxi	85
ZÁVĚR.....	86
ANOTACE.....	88
SEZNAM LITERATURY	91
SEZNAM TABULEK	98
SEZNAM GRAFŮ.....	100
PŘÍLOHY	101
Dotazník – Kyberšikana u žáků základních a středních škol	101

ÚVOD

Moderní technologie (internet, mobilní telefony) jsou nezbytnou součástí dnešní doby. Umožňují nám pohybovat se ve virtuálním světě, který se však významně liší od reálného světa. Moderní doba přináší nejen spoustu technických vymožeností, ale také nové způsoby, jak někoho zneužívat. Tak, jako se liší virtuální svět od světa reálného, liší se kyberšikana od tradiční šikany. Ve virtuálním světě mohou být lidé anonymní, mohou vzájemně komunikovat, i když nejsou fyzicky přítomni, a pokud nechtějí být s někým v kontaktu, mohou komunikaci snadno ukončit. Přestože hlavním úkolem moderních technologií je pomáhat a posloužit dobré věci, stává se, že dochází k jejich zneužívání. Stejně jako v reálném životě, i ve virtuálním světě, by měla být dodržována určitá pravidla, bez kterých hrozí ohrožení uživatele, a to někdy až velmi vážným způsobem. Ve virtuálním prostředí zůstávají uložené, diskriminující materiály, které mohou kyberšikanu opakovaně rozvířovat. Ponižující informace ve formě videa nebo fotografií jsou navíc dostupné komukoliv a způsobí nekontrolovatelné pořizování kopií a rozesílání kdykoliv a odkudkoliv. Tím se zhoršuje prožívání oběti, která má často pocit, že ze zoufalé situace není úniku.

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolil téma „Kyberšikana u žáků základních a středních škol“. K volbě tématu mě vedl zájem o danou problematiku, medializace problému a zejména posouzení aktuální situace na základních a středních školách. Práce je zaměřena na mapování problematiky kyberšikany na základní a střední škole. Zároveň by měla poskytnout orientaci v základních pojmech, upozornit na důležité momenty a předložit podstatné informace. Diplomová práce rovněž hledá odpovědi na otázky související s kyberšikanou a zjišťuje, jakou míru povědomí o ní mají žáci.

Diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části. Cílem teoretické části je zaměřeni se na poznatky a ústřední pojmy, vycházející z teoretických zdrojů. Všechna témata práce přibližují informace, týkající se kyberšikany u žáků základních a středních škol.

Úvodní kapitola *Kyberšikana* se orientuje na stěžejní téma, přesné definování kyberšikany. V rámci podkapitol jsou představeny formy a prostředky kyberšikany v obecné rovině.

Následující kapitola *Aktéři* podrobným způsobem popisuje oběť, agresora a úlohu publika. Zabývá se rovněž projevy, které mohou oběti vykazovat při kyberútoku. Další podkapitola

se věnuje i vyobrazení profilu a jednotlivých typů agresora. Je třeba zdůraznit, že neméně důležitou roli v celém procesu hrají i sekundární útočníci, kterým je věnována další část kapitoly.

Následující kapitola *Etika a kyberšikana* se zaměřuje na jejich vzájemný vztah. Jednotlivé podkapitoly poskytují informace o morálce, která je považována za nejstarší regulátor lidského chování. Neméně významná část kapitoly je věnována netiketě, jež představuje souhrn všeobecných pravidel slušného chování uživatelů ve virtuálním prostředí.

Závěrečné kapitoly teoretické části jsou věnovány strategiím řešení a odborné pomoci při rizikovém chování v prostředí škol i mimo ně. Jejich podkapitoly objasňují možnosti, jak lze dopad kybernetické agrese na dítě minimalizovat a na koho se v případě potřeby obrátit o pomoc.

Praktická část, která tvoří druhou část diplomové práce, je zaměřena na výzkum výskytu kybernetické šikany na základních a středních školách. Shrnuje výsledky dotazníkového šetření, kterého se zúčastnilo 430 žáků ve věkovém rozmezí 11–20 let. Součástí empirické části je metodologie, informující o průběhu a vyhodnocení dotazníkového šetření. Zaměřuje se na výzkumné nástroje, způsob sběru dat a jejich vyhodnocení, reliabilitu a validitu. Získaná data jsou prezentována formou přehledových tabulek, grafů a interpretace teoretických závěrů.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Kyberšikana

Dnešní doba je stále více ovlivňována rychle se rozvíjejícími moderními technologiemi. Odvětví informačních a komunikačních technologií je jedním z nejdynamičtěji se vyvíjejících odvětví novodobé společnosti. Virtuální svět však přináší i mnohá úskalí a rizika. Jedním z negativních rizik je i problém kyberšikany, který se souběžně s vývojem komunikačních technologií objevuje stále častěji. Termín kyberšikana poprvé použil v roce 2001 kanadský pedagog Bill Belsey. Jedná se o poměrně mladou disciplínu, kterou je možné nazvat jako fenomén 21. století.

„S rozvojem technologií, zejména internetu se vytváří nový prostor pro realizaci jedince i nová dimenze pro socializaci. Zkušenosti, které jedinec získává během pobytu v kyberprostoru, ovlivňují jeho psychiku, sociální chování, zvyklosti a přístup k hodnotám.“ (Jirovský, 2007, s. 35)

Kyberšikana (kybernetická šikana, počítačová šikana či cyberbullying) je druh šikany, který využívá elektronické prostředky, jako jsou mobilní telefony, e-maily, pagery, internet, blogy a podobně. Nejobvyklejším projevem je zasílání zesměšňujících, obtěžujících a urážejících e-mailů a SMS zpráv, vytváření stránek a blogů dehonestujících oběti. Kyberšikana může být nástrojem k posilování klasických forem šikany. Kyberšikana představuje obtěžování nebo špatné zacházení s informacemi, které jsou vykonávány útočníkem a směřují proti oběti, která je fyzicky vzdálená. Přestože kyberšikana nezahrnuje osobní kontakt mezi agresorem a obětí, zůstává pro člověka psychologicky a emocionálně škodlivá. (Jirovský, 2007)

Uvedená problematika poukazuje na fakt, že se jedná o celospolečenský problém, který na sebe upoutává pozornost odborníků i veřejnosti.

1.1 Definice kyberšikany

V literatuře se můžeme setkat s různými definicemi, které různí autoři definují rozličným, avšak ve své podstatě stejným způsobem. Jako první bych zmínil definici významného českého odborníka, zabývajícího se šikanou, Michala Koláře: *„Kyberšikana (cyberbullying) je jednou z forem psychické šikany. Je to záměrné, násilné chování*

prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, především prostřednictvím internetu a mobilu.“ (Kolář, 2011, s. 83)

Černá (2013) ve své knize *Kyberšikana – Průvodce novým fenoménem* výstižně vysvětlila pojem šikana, kde uvádí: „*Kyberšikanu můžeme chápat jako záměrné agresivní chování, které je prováděno buď jednotlivcem, nebo skupinou prostřednictvím elektronických médií vůči člověku, jenž se v danou chvíli nemůže vůči útokům bránit.*“ (Černá et al., 2013, s. 9)

Hulanová (2012) ve své publikaci uvádí, že celosvětová organizace, která je zaměřena na internetovou bezpečnost StopCyberbullying.org. definuje kyberšikanu jako: „*Situaci, kdy dítě nebo dospívající opakovaně trápí, hrozí, pronásleduje, ponižuje, zesměšňuje nebo se jinak zaměřuje na další dítě nebo dospívající pomocí textových zpráv, e-mailů, IM nebo pomocí jakéhokoli jiného typu moderních komunikačních technologií.*“ (Hulanová, 2012, s. 37)

Z uvedených definic vyplývá, že kyberšikana se odehrává výhradně v kyberprostoru, který můžeme chápat jako prostředí mimo fyzickou realitu. Virtuální realita umožňuje nepřetržitou propojenost s ostatními uživateli elektronických komunikačních technologií a neustálý přístup k informacím. Rychlý rozvoj a popularita moderních technologií významně přispívá k problematice kyberšikany, protože např. sociální sítě dnes u mnoha dětí představují prostředí, ve kterém tráví spoustu času. „*Často úzce souvisí s rozvojem šikany ve třídě. Určitý rozdíl je pouze v tom, že kyberšikana více závisí na věku, což odpovídá i s věkem rostoucí mediální vybavenosti dětí. Další rozdíl je v počtu zainteresovaných dětí, a to útočníků a svědků.*“ (Rogers, 2011, s. 13)

1.2 Formy kyberšikany

Kyberšikana může mít mnoho podob. Černá (2013) uvádí, že i kyberšikana může, stejně jako tradiční šikana (psychická nebo fyzická), nabývat různých forem, případně je jejím doprovodným jevem. Mezi základní formy kyberšikany z pohledu propojení útočníků a obětí patří:

- **Kyberšikana přímá**

V případě přímé kyberšikany kyberagresor útočí přímo, bezprostředně na oběť. Úmyslně pořizuje intimní či jiné fotografie a videa obětí, zasílá výhružné a urážlivé e-maily nebo SMS nebo založí o oběti falešný profil.

- **Kyberšikana nepřímá**

Nepřímá kyberšikana spočívá v tom, že agresor k útoku využívá jinou osobu, která často neví o tom, že se stala nástrojem útoku, ale důsledky jeho činů mohou být pro oběť značně nepříjemné. Někdy se může nepřímá kyberšikana označovat jako kyberšikana v zastoupení (cyberbullying-by-proxy), kdy špinavou práci za agresora vykoná někdo druhý. Agresor v tomto případě odcizí heslo, nabourá se do účtu oběti, nebo si založí falešný účet pod identitou oběti a začne se chovat tak, aby oběť poškodil. Jako příklad může posloužit příklad, který uvádí Černá (2013), kdy agresor využije internetového poskytovatele a pomocí tlačítka „Upozornit“ nebo „Nahlásit“, nahlásí závadný obsah či chování, čímž upozorní administrátora na nevhodně se chovajícího uživatele. Administrátor má poté právo uživatele zablokovat, odstříhnout od on-line komunikace, která je pro oběť důležitá. (Černá et al., 2013)

Kyberšikanu je možné také rozdělit i z jiného pohledu a to, zda je do ní aktivně zapojeno publikum, nebo zda probíhá v soukromí bez přítomnosti publika. Mezi základní formy patří:

- **Kyberšikana s přítomností publika**

Nejpodstatnějším atributem je rozšířit nepravdivé, urážející, zesměšňující informace o oběti mezi velké množství uživatelů na sociálních sítích. Komunikace probíhá prostřednictvím veřejných komunikačních kanálů. Jde především o publikování ponižujících záznamů oběti, krádeže identity, verbální formy kyberšikany – dehonestování, urážení, provokování a jiné. Publikum je nezbytnou součástí pro rozšiřování nepravdivých informací o oběti. (Černá et al., 2013)

- **Kyberšikana bez přítomnosti publika**

Tato forma představuje zpravidla komunikaci mezi pachatelem a obětí. Vzájemná komunikace bývá soukromá a není přítomno publikum. Často dochází k výměně intimních materiálů, buď dobrovolně, nebo pod nátlakem. Jedná se kyberšikanu ve formě vydírání či vyhrožování. Komunikace probíhá v soukromých komunikačních kanálech v rámci chatu na sociálních sítích a instant messengerů, případně prostřednictvím e-mailů či SMS/MMS. (Černá et al., 2013)

1.3 Prostředky kyberšikany

Pojmem prostředky kyberšikany rozumíme elektronické prostředky, které umožní agresorovi šířit dehonestující zprávy a oběti tyto zprávy dostávat. Kyberšikana využívá k obtěžování či vydírání své oběti veškerých elektronických prostředků. Toto násilné chování je realizováno především prostřednictvím internetu a mobilu. Základní prostředky kyberšikany popisuje Vanessa Rogers ve své publikaci. (Rogers, 2011)

Textové zprávy

Většinou se jedná o zprávy s útočným či výhružným obsahem. Může mít i podobu opakovaného, vytrvalého zahlcování oběti velkým množstvím textových zpráv. Nebezpečnost je možné spatřit i v tom, že na trhu jsou k dispozici SIM karty na jedno použití, které je možné po vyčerpání kreditu znehodnotit, a oběť se nedozví, kdo stojí za obtěžováním či vydíráním.

Fotografie nebo videoklipy

Fotografie nebo videoklipy mohou být pořizovány pomocí kamery v mobilním telefonu. Díky moderním technologiím přes internet či Bluetooth je poměrně jednoduché je šířit dál. Útočník, který tímto způsobem zachytil oběť, se jí snaží zastrašit či ponížit. Běžnou formou je „happy slapping“, což se dá volně přeložit jako „veselé fackování“. Poprvé se objevil v roce 2005 v britském metru u hiphopových „gangstra teenagerů“. Původní forma se zaměřovala na vytváření zábavných videí na způsob skryté kamery. Tento druh „zábavy“ se snažil zachytit náhodného kolemjdoucího, kterého fyzicky napadl jedinec nebo skupina dospívajících a oběť zfackovali. Celou situaci si natáčeli na mobilní telefon a vzniklý videozáznam zveřejnili na internetu.

V České republice se poměrně rychle rozšířil především mezi mládeží. Není tajemstvím, že některé pořízené videozáznamy se staly medializovanými a rozpoutaly diskusi jak veřejnosti, tak i odborníků. Nebezpečnost happy slappingových útoků přerostla za hranici mravnosti a některé případy vedly až k sebevraždě oběti. (Rogers, 2011)

Mobilní telefonáty

Mobilní telefon je téměř nezbytnou součástí dnešního života, zvláště pak v případě náctiletých, kde vlastnictví posledního modelu mobilního telefonu patří k základním předpokladům, aby člověk byl ve třídě „IN“. Zvláště agresori využívají mobilní telefon buď k neustálému a leckdy útočnému obtěžování nebo opakovaně prozvánějí, a když oběť telefon zvedne, zavěsí nebo neodpovídají. V jiném případě odcizí oběti telefon a zneužijí

ho k obtěžování dalších, což má za následek, že oběť je mylně považována za agresora. Anonymita útoků je velmi snadno realizovatelná vlivem dostupnosti SIM karet bez smlouvy a možnosti kartu vyměnit po vyčerpání kreditu. (Rogers, 2011)

Elektronická pošta

E-mail lze považovat za jednu z nepoužívanějších forem elektronické komunikace. Jeho prostřednictvím může útočník vytvářet velký tlak na oběť. Jednoduchost vytvoření e-mailového účtu přispívá k posilování útočného a šikanujícího chování agresora, který je skrytý pod pseudonymem nebo cizí identitou. Díky anonymitě agresor může posílat zraňující obsah ve formě obrázků, fotografií nebo odcizené soukromé konverzace. Šíří se rychlým tempem v důsledku na sebe navazujících dalších kontaktů různých lidí. (Rogers, 2011)

Chatovací místnosti a diskusní fóra

Jsou výborným způsobem a místem v on-line prostředí, kterým je možné s ostatními komunikovat buď reálném čase (chaty) nebo i asynchronně (diskusní fóra), za předpokladu, že nejsou porušena bezpečnostní opatření. V chatovacích místnostech či diskusních fórech se lidé vyjadřují ke konkrétním tématům a sdílí zajímavé informace. Nežádoucí stránkou může ovšem být i fakt, že se stanou prostředkem pro pomlouvání, zastrasování, výhrůžky nebo vyloučení ze skupiny. I zde je možné se vydávat za někoho jiného, chovat se nevhodně a přivést oběť do problémů. Falešnou identitou je možné získat i citlivé informace o oběti a vzápětí je zneužít. Chatovací místnosti mívají mnoho podob. Často jsou spojené s herními servery nebo virtuálními světy, případně kombinace obojího. (Rogers, 2011)

Instant messaging

V českém překladu instant messaging znamená službu pro okamžité zasílání zpráv či nástroj pro komunikaci v reálném čase. Jedná se o internetové programy, které umožní velmi rychle komunikovat v reálném čase na jakoukoliv vzdálenost. Ve své podstatě se jedná o obdobu chatu, ale většinou jen s jedním protějškem. Uživatelé by si měli uvědomit, že virtuální komunikace s sebou přináší i rizika ve formě ubližujících zpráv a vzkazů, obtěžování nebo šíření nevhodných zpráv a vtipů. Nezřídka se stává, že i zde dochází ke krádeži identity či hesla oběti. V České republice se pro tuto formu komunikace nejčastěji využívá Facebook chat (Messenger), Skype či Whatsapp, v minulosti se jednalo například o ICQ. (Rogers, 2011)

Sociální síť

V současnosti bezesporu nejpřístupnější prostor pro agresora. Jedná se o webové služby, které registrovaným členům umožňují si vytvářet osobní profil, upravit ho dle vlastního uvážení, přátelit se s jinými uživateli, vytvářet seznamy přátel, nahrávat a sdílet fotografie či videa nebo provozovat chat a další aktivity.

Významnou roli hraje i možnost kontaktu s ostatními a sledování toho, co v podstatě dělají v reálném čase. V dnešní době je poměrně rozšířenou službou, kterou využívají miliony lidí na celém světě. Mezi neuživateli sociálních sítí je všeobecně rozšířen názor, že sociální sítě jsou doménou hlavně generace teenagerů. Odborníci upozorňují, že život na sociálních sítích má negativní dopad na skutečný život každého člověka.

Nejznámějšími a zároveň nejpoužívanějšími jsou například Facebook, Twitter, Instagram, Google+, My Space a jiné. Výzkumy ukazují, že mladí lidé používají minimálně jednu sociální síť. Projevy kyberšikany na výše uvedených sítích se mohou projevovat obdobně jako na jiných elektronických komunikátorech. K fotografiím jsou uveřejňovány nevhodné a urážející statusy, časté je i uveřejňování kompromitující a zesměšňujících fotografií a osobních informací. Problém lze spatřovat především v rychle se šířícím obsahu v rámci sociálních kruhů nebo šikanovaná oběť může být vyloučena ze skupiny či smazána ze seznamu přátel. Sociální sítě často nabízejí ochranu uživatele tak, že uživatel může nahlásit správcům závadný obsah. Administrátor nebo správce sítě by měl událost prověřit a v oprávněných případech vymazat nevhodný obsah. Vypátrat agresora může být problematické, protože za profilem na sociální síti se může skrývat kdokoli. (Rogers, 2011)

Webové stránky

Webové stránky jsou dokumentem, který lze pomocí webového prohlížeče zobrazit na displeji počítače nebo jiném zařízení k tomu určenému. I když původně byly vytvořeny k poskytování informací s dobrým úmyslem, tak postupem času se staly rovněž nástrojem ke kyberšikaně. Kyberagresori mohou vytvořit hanlivé blogy, nebo webovou stránku za účelem někoho poškodit. Prostřednictvím různých webových stránek si mohou vytvořit internetové ankety, kde pokládají různé otázky zaměřené na oběť.

Nejznámější a nejnavštěvovanější video portál je You Tube, který má celosvětový dosah. Většina uživatelů videa pouze zhlíží, ale část uživatelů – *youtuberů* aktivně nahrává videa. U teenagerů je uvedená aktivita v nahrávání a sledování videí velmi oblíbená. Videa mohou být nejen vlastní tvorbou útočníka, ale může jít i o zcizená nebo různě upravená

videa s ponižujícími a urážejícími komentáři. Nebezpečnost je třeba hledat taktéž v případných komentářích, které se objevují pod videem. Rychle se šířící obsah a právě množící se nevhodné komentáře, mohou mít pro oběť nedozírné následky, které mohou skončit tragicky. Pokud oběť takové video objeví, může administrátory požádat o vymazání. (Rogers, 2011)

2. Aktéři kyberšikany

Jak již bylo zmíněno, tradiční šikana a kyberšikana jsou často vzájemně propojeny a navazují na sebe. Podstata a řada mechanismů u kyberšikany a školní šikany je společná. Aktéry kyberšikany jsou nejen oběti a agresori, ale i přihlížejíci. Díky možnostem, které virtuální realita nabízí, není výjimkou, kdy se role „oběť – agresor – přihlížejíci“ prolínají nebo mění.

2.1 Oběti kyberšikany

Obětí kyberšikany se může stát kdokoliv. Definovat přesnou charakteristiku oběti kyberšikany je velmi obtížné. Krejčí ve své studii, zabývající se kyberšikanou, uvádí: „*Oběti tradiční šikany se často stávají také oběťmi kyberšikany, která je v této souvislosti posunem šikany o krok dál. Tyto děti lze považovat za zvláště ohroženou skupinu, neboť vzhledem ke svému slabému sociálnímu statutu mají obvykle velmi málo kamarádů, což často kompenzují navazováním rizikových vztahů na internetu.*“ (Krejčí, 2010, s. 12)

Oběti bývají převážně jedinci, kteří nemají mnoho kamarádů nebo na druhé straně se určitým způsobem odlišují od ostatních. Jsou uzavřeni do vlastního světa. V reálném světě obtížně navazují vztahy, ale ve virtuálním jsou v seznamování zblhlé.

Euckertová (2013) popisuje, že role oběti je nejčastěji provázena nějakou odlišností. Často jsou citliví, labilní, různě hendikepovaní, špatně oblečení i sociometricky na okraji skupiny.

Často jde o jedince, kteří jsou pravidelnými návštěvníky sociálních sítí a sdílí své myšlenky, názory a zážitky on-line a tím se stávají mnohem přístupnějším cílem. Kontakty navazují na internetu, mají sklony k závislostnímu chování na moderních technologiích a přeceňují důležitost používání internetu a sociálních sítí.

Ne vždy však platí, že dítě musí být určitým způsobem oslabené či handicapované. I dítě asertivní, inteligentní i jinak zdatné, může být obětí, protože ve virtuálním světě ho před útočníky neochrání nikdo. Výzkumy poukazují na fakt, že téměř polovina obětí

uveřejňuje své osobní informace, fotografie, videa na sociálních sítích Facebook, Instagram nebo Twitter. „Výzkumy uvádějí, že oběti kyberšikanů bývají obvykle málo obeznámeny s riziky spojenými se zneužitím ICT, proto se na internetu chovají méně opatrně.“ (Krejčí, 2010, s. 13)

V reálném životě jsou oběti uzavřené, nerady se svěřují, a to ani svým nejbližším, začínají se chovat odlišně. Hlavními důvody jsou zejména strach z reakce rodičů i okolí, obavy ze zhoršení situace, strach z prozrazení či vyhrožování ze strany agresora a v neposlední řadě se rovněž obávají, že jim rodiče omezí či zakáží přístup k informačním a komunikačním technologiím. Vydíraná oběť má mnohdy pocit, že se nachází v bezvýchodné situaci a na její řešení je sama.

Kolář (1997) se domnívá, že kyberšikanování poškozuje dlouhodobě a někdy i trvale psychické zdraví jedince. Při rozvinuté kyberšikaně dochází u oběti k umocnění jejího dopadu na psychiku, můžeme pozorovat izolovanost, smutek a neochotu mluvit o svých problémech. Postižení jedinci nezapadají do kolektivu, protože se v něm necítí dobře. Tragické následky mohou nastat v případě, kdy dojde ke zlomení oběti, rozbití její identity a nastolení pocitu bezmoci.

2.1.1 Projevy kyberšikanovaného dítěte

Následky si z šikanujícího chování odnáší oběť, a to zejména na duši. Kyberšikanování jedinci se mnohdy musí vypořádat s depresemi, nízkým sebevědomím, nervozitou, s vyšší absencí ve škole a sebevražednými myšlenkami. Oběti více či méně vysílají do okolí signál ve formě následujících symptomů:

- změna návyků při používání PC, mobilu, sociální sítě
- při připojení k internetu vykazuje znaky zoufalství, smutku či zloby
- SMS zprávy vyvolávají negativní emoce, frustraci a vztek
- brání se diskuzi o tom, co dělá na počítači, s kým si píše, kdo mu poslal SMS
- uzavírá se do sebe, omezuje vztah s rodinou či kamarády
- ztrácí zájem o své koníčky a záliby, nebo naopak se do nich pouští s velkou vervou
- dochází k poklesu pracovní výkonnosti, zhoršení prospěchu, objevují se výchovné problémy
- vyhýbá se skupinovým aktivitám, kde hrozí, že se potká se spolužáky
- časté jsou také změny nálad, chování, nebo jeví známky deprese a úzkosti
- nesoustředí se a snaží ujišťovat okolí v tom, že není žádný problém

- vystrašené, zakřiknuté, někdy se střídají stavy apatie a agresivity
- hledá důvody, aby nemuselo jít do školy (nejčastěji bolesti břicha, hlavy, nevolnost)
- bez zjevné příčiny se může začít vracet ze školy později než obvykle
- somatické potíže – snížená chuť k jídlu až nechutenství, poruchy spánku – nespavost, špatné usínání a noční můry. (Kolář, 1997)

2.2 Agresoři kyberšikany

Podle Koláře (2011) se může agresorem, stejně jako obětí stát kdokoliv. Jednoznačně nelze však agresora charakterizovat. Za kyberútočníka je možné považovat osobu, která opakovaně někoho určitým způsobem týrá či obtěžuje. Agresory mohou být ve skutečnosti jedinci, kteří trpí pocity méněcennosti, jsou v reálném světě neprůbojní, nešťastní nebo ostýchaví. V kyberprostoru se mohou proměnit v aktivní, až agresivní. Z uvedeného je možné usuzovat, že šikanováním si agresor kompenzuje své problémy a nedostatky. Nejčastěji zmiňovanou příčinou kyberšikany je zlost, frustrace, pomsta nebo žárlivost. Útočníky bývají zpravidla vrstevníci.

Agresoři většinou zůstávají v anonymitě virtuálního prostředí, čímž se smazávají rozdíly mezi lidmi i navzdory některým identifikačním znakům, pomocí kterých by bylo možné agresora vysledovat. On-line anonymita může podněcovat u agresora násilné sklony, protože má pocit nedostižitelnosti a moci nad obětí. Agresor může být skrytý za přezdívku nebo jiným neurčitým identifikátorem. Právě anonymita kyberprostoru napomáhá k problému rozpoznatelnosti útočnicka, ať už jde o věk, pohlaví, sociální postavení, fyzické dispozice a odvahu zaútočit. (Kolář, 2011)

2.2.1 Profil agresora

Odborníci zabývající se kyberšikanou udávají, že osobnost agresora má určité psychologické a sociální predispozice, které přispívají k řešení vztahů násilným způsobem. V různých vývojových etapách se dítě může stát agresorem na základě rozličných vnitřních a vnějších podnětů.

Na základní škole je častěji agresorem žák, který je méně úspěšný, ale má vysokou potřebu seberealizace. Často je vystavován konkurenčnímu boji např. v partě, kde je většina příslušníků věkem starší než on sám. Ve velkém procentu se projevuje jako lhostejný lhář, manipulátor, bezohledný a méně úspěšný jedinec. Na druhé straně je možné, že agresor

je fyzicky nebo psychicky zdatný a nadprůměrně inteligentní, s potřebou předvádět se a dokazovat svou převahu nad ostatními.

Ve většině případů se jedná o člověka pocházejícího z výchovně nebo emocionálně chudého rodinného prostředí, přičemž nezáleží na sociálním postavení rodiny. Rodiče agresora mají podstatný podíl na chování svého dítěte. Teenageři přebírají od svých rodičů podobné vzorce chování. (Šmahaj, 2014)

Na střední škole se častěji stává agresorem žák, který šikanu zažil na základní škole, ať už v roli agresora, svědka nebo oběti. Může jít o jedince, jehož rodina ve výchově preferuje nadbytek materiálních věcí nebo jehož rodiče mají významné společenské postavení. Rodiče většinou svého potomka maximálně podporují, chtějí, aby byl co nejlepší za každou cenu, každou novinku musí ihned mít, aby ve společnosti nezaostával. Takový jedinec žije s představou vlastní výjimečnosti a beztrestnosti a ztrácí kontakt s realitou: U řady agresorů je možné pozorovat vysoké sebevědomí s nezralým nebo negativně nastaveným hodnotovým systémem. Šmahaj (2014) uvádí, že podle studie Ybarra a Michella (2004) „*Agresori sami sebe hodnotí jako znalce a experty v rámci ICT. Zároveň však uváděli nižší úroveň rodičovské kontroly. Výskyt agresorů provádějících kyberšikanu byl v tomto výzkumu vyšší na středních školách oproti výskytu na druhém stupni základních škol. U šikany je tomu naopak.*“ (Šmahaj, 2014, s. 57)

V obecné rovině je možné konstatovat, že agresori kyberšikany tvoří heterogenní skupinu, ve které nalezneme dívky i chlapce, osoby s nízkým i vysokým sociálním statutem, děti s nižším i vyšším sebevědomím a různými kognitivními schopnostmi. U kyberšikany se velmi často útočníky stávají samotné oběti tradiční šikany, které si v kyberprostoru kompenzují to, co zažívají v reálném světě. (Šmahaj, 2014)

2.2.2 Typy kyberagresorů

Portál Stop cyberbullying (WiredSafety.org, 2016) představuje klasifikaci, která vychází z motivace agresora pro realizaci kyberšikany.

Typ „Pomstychtivý andílek“ – The Vengeful Angel

Základním motivem je odplata, pomsta za bezpráví, které se stalo samotnému útočníkovi nebo jeho přátelům. Pro útočníka je typické, že sám sebe za útočníka nepovažuje. Domnívá se, že napravuje zlo, jež napáchali jiní. Je to člověk, který se například snaží ochránit svého šikanovaného kamaráda. U andílků je potřeba zajistit, aby si uvědomili, že vracet útok dalším útokem se celý problém pouze zhoršuje.

Typ „Bažící po moci“ – The Power-Hungry or Revenge of the Nerds

Jedinci touží po moci a snaží se ovládat druhé pomocí strachu a přitom dát jasně najevo, že mají autoritu a sílu ovládat ostatní. Zatímco andílek nepotřebuje pozornost a neuvědomuje si, že je agresorem, člověk bažící po moci potřebuje publikum a očekává reakci na své činy. Jejich záměrem je vyděsit, zastrašit nebo zahanbit své oběti. Jsou zmocněni anonymitou internetu, digitální komunikací a skutečností, že nikdy nemusí čelit své oběti. Často také využívají kyberšikanu v zastoupení. Díky technickým dovednostem mohou být nejnebezpečnější ze všech kybernetických útočníků. (Vašutová, 2010)

Typ „Zlé holky“ – The Mean Girls

Kyberútočnický bytí většinou dívky, které se nudí, hledají zábavu a touží po obdivu ostatních. Kyberšikana tímto typem agresora je obvykle páchána ve skupině, případně je skupinou alespoň plánována. Cílem útočníků je se pobavit. Pro svoje kyberútoky vyžadují publikum. Může se provádět na párty nebo z pokoje některé z nich. Uvedený typ agrese často přestane velice rychle, nenaleznou-li kyberagresorky v této činnosti zábavu a obdiv ostatních, po kterých touží. (Vašutová, 2010)

Typ „Neúmyslný agresor“ – The Inadvertent Cyberbully

Jde o jedince, kteří často vystupují pod nic neříkající přezdívkou (nickem), odepisují impulzivně a bezděčně. Nepřemýšlí o následcích svého jednání a sami sebe nepovažují za útočníka. Reagují impulzivně na provokativní zprávy ostatních uživatelů v chatovacích místnostech nebo skupinách na facebooku. Někdy také posílají útočné zprávy i svým kamarádům, kteří ovšem agresora podle neznámé přezdívky nepoznají a mohou takové zprávy brát vážně. (WiredSafety.org, 2016; E-bezpečí, 2018)

2.3 Sekundární útočníci (diváci a šířitelé)

Třetí významnou skupinou aktérů šikany jsou tzv. sekundární útočníci. Můžeme je jednoduše rozdělit na diváky a přihlížející. Černá (2013) ve své publikaci: Kyberšikana – průvodce novým fenoménem prezentuje rozdělení přihlížejících na základě postojů a jednání na následující typy přihlížejících:

- následovníci agresora, kteří jej sami aktivně podporují
- přihlížející, kteří agresora otevřeně podporují, ale sami oběti neublíží
- přihlížející, kteří agresora podporují, ovšem ne otevřeně, a zůstávají pasivní
- nezúčastnění pozorovatelé

- přihlízející, kteří nesouhlasí se šikanou, jsou na straně oběti, ale nečiní tak otevřeně a celkově se aktivně neprojevují
- přihlízející, kteří se otevřeně snaží oběti pomoci. (Černá et al, 2013)

Z průzkumů Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, která realizuje projekt E-bezpečí, vyplývá, že množství diváků kyberšikany může být nepoměrně větší než počet přihlízejících u klasické šikany. V případě kyberšikany může být přihlízejícím v podstatě každý, kdo má přístup k internetu.

„Publikem je ten, kdo přihlíží aktu kyberšikany, ale přeposláním sdělení či fotografií dál se stává agresorem. Z pasivního účastníka se tedy může stát aktivní aktér.“ (Vašutová, 2010 s. 94) Především webové stránky s neomezeným přístupem mohou nekontrolovatelně rozšířit případné publikum. *„Divákem kyberšikany se tak může stát kdokoli na světě.“* (Vašutová, 2010 s. 96)

Kromě diváků se do kyberšikany zapojují i tzv. šířitelé kyberšikany. Jsou to lidé, kteří dále rozesílají informace o kyberšikaně (např. posílají dalším lidem odkaz na stránky, kde se kyberšikana objevila), a tak se vědomě či nevědomě do kyberšikany sami zapojují. Šířitelé, podporující agresora, výrazně zesilují negativní dopad kyberšikany na oběť. V mnoha případech dokonce úloha původního agresora přešla na publikum, které oběť uráželo, ponižovalo nebo jinak zesměšňovalo, zatímco původní pachatel byl v samotném procesu kyberagrese pasivní.

Obě tyto skupiny lidí jsou součástí kyberútoků, neboť mohou zmnohonásobit dopad útoku na oběť. Tím vlastně poškozují oběť mnohem více než primární útočník a z tohoto pohledu se tedy stávají sekundárními útočníky. V podstatě stačí jen jedna nahrávka umístěná na internet, kde ji může zhlédnout velký počet lidí a ti ji mohou šířit dál a dál. (Vašutová, 2010)

3. Druhy kybešikany

Kyberšikana mnohdy začíná nevinnou drobností a ve svém důsledku přejde do závažných případů. Níže zmíněné druhy se mnohdy mohou kombinovat. Každá podoba může mít více či méně závažné varianty. Některé dokonce mohou překračovat meze zákona.

3.1 Kyberstalking

Jednou z možností ohrožení v kyberprostoru a zejména na sociálních sítích je kyberstalking. Jedná se o dlouhodobé, opakované vyhrožující a obtěžující chování prostřednictvím elektronických komunikačních prostředků, zejména internetu.

Kyberagresor využívá komunikačních technologií k obtěžování, zastrašování, vydírání a sledování všech aktivit oběti, což může vyústit až ve vyhrožování. Kyberstalker je většinou člověk, který je, či byl oběti blízký (partner, kamarádka). Z různého důvodu není schopný akceptovat ukončení vztahu (milostného, přátelského). Své počínání jsou schopni velmi dobře maskovat a skrývat. Na okolí působí velmi sympaticky a mile, a proto je velmi obtížné agresora odhalit, nebo vůbec uvěřit, že zrovna tento člověk může být pachatelem.

Kyberstalking může mít závažné následky. Pokud se zajde příliš daleko, dochází ke ztrátě soukromí a pocitu bezpečí. Nejistota a strach provází oběť na každém kroku a postupně se může projevit selháváním i v běžných činnostech. Kvalita života je velmi omezena.

„Kyberstalking může mít mnoho podob, lze ho klasifikovat podle typu elektronické komunikace, která se používá k pronásledování oběti, a také podle toho, do jaké míry je tato komunikace soukromá nebo veřejná.“ (Hulanová, 2012, s. 70)

Kyberstalking je možné rozdělit na:

- přímý – prostřednictvím mobilních telefonů a e-mailů jsou odesílány nenávistné či nemravné zprávy, zastrašují a vyhrožují oběti
- nepřímý – využití internetu k zobrazování nenávistných zpráv, vyhrožování, anebo je zneužíván k šíření nepravdivých zpráv o oběti

3.2 Kybergrooming

Další nebezpečnou praktikou v oblasti kyberšikany je kybergrooming. Jde o psychickou manipulaci prostřednictvím moderních komunikačních technologií s cílem získat důvěru oběti, osobní kontakty, telefonní číslo či adresu. V další fázi agresor zjišťuje životní situaci oběti, jestli žije s oběma rodiči, zda má sourozence, hodně kamarádů a jiné. Na základě získaných informací pak staví další komunikaci. Snaží se navázat přátelský a důvěrný vztah, potom už je snadné navrhnout osobní schůzku. Schůzku v reálném světě si dojednává až tehdy, kdy si je jistý důvěrou oběti. Obětí kybergroomingu se může stát kterýkoliv mladistvý nebo dítě, včetně těch nejmladších, kteří se po internetu teprve rozhlíží. Jedná se o chování, kdy agresor manipuluje s nic netušící obětí, snaží se získat její důvěru a dostat se do úzkého okruhu jejích blízkých. Pachatelé kybergroomingu se obvykle nejprve snaží získat osobní kontakty na svou oběť (telefonní číslo, adresu nebo číslo ICQ apod.). (Hulanová, 2012)

Hulanová (2012) popisuje, že samotný kybergrooming má několik fází:

- 1. Vzbuzení důvěry a snaha izolovat oběť** – agresor-groomer si vybírá oběť podle veřejně viditelných informací. Navazuje s obětí kontakt, snaží se sblížit a získat ve vztahu k oběti pozici dobrého kamaráda. Při této příležitosti se snaží získat od oběti kompromitující materiál (fotografie, informace), na základě kterého pak může vyžadovat osobní schůzku.
- 2. Podplácení dárky či různými službami, budování kamarádského vztahu** navázaný vztah groomer umocňuje různými dárky či službami, bez konkrétní příčiny. V podstatě dítě uplácí.
- 3. Vyvolání emoční závislosti** – groomer se stává pro oběť důvěrníkem a skvělým přítelem, na kterém je nic netušící jedinec emočně závislý. Chování oběti je tak konfrontováno s požadavky a pravidly rodičů. Děti často lžou rodičům o tom, s kým a jakým způsobem tráví volný čas.
- 4. Osobní setkání** – může se uskutečnit procházkou, návštěvou divadla, kina, diskotéky, klubu a jiné.
- 5. Sexuální obtěžování, zneužití nebo manipulace** – poslední etapou je sexuální obtěžování a zneužití dítěte groomerem formou sexuálního nátlaku, pohlavního zneužití,

znásilnění, zneužití oběti k výrobě pornografie, kuplířství, ale výjimečné nejsou ani fyzické útoky. (Hulanová, 2012)

3.3 Flaming

Provokování – flaming představuje nepřátelské chování útočníka-flamera vůči oběti, které se odehrává ve virtuálním světě. Flaming označuje agresivní chování na internetu, projevující se urážkami, nadávkami a vyhrožováním. Jedná se o jev v dnešní době velmi populární. Běžný uživatel se s tímto chováním může setkat u komentářů fotografií nebo přímo při konverzaci. Obvykle bývá spojen se sociálním prostředím diskusních fór či webového chatu, ale může být realizován i prostřednictvím e-mailu. Flamer opakovaně umísťuje urážlivé vzkazy do diskusních fór a následně stupňuje své útoky, přičemž ohnivě hájí své názory. Cílem není nic jiného než rozčítit, urazit či ponížit oběť, a to zcela beztrestně a většinou i anonymně. Flamerovi většinou nezáleží na argumentech, jde mu pouze o vyprovokování hádky a urážení oběti. Pro uživatele sociálních sítí je proto důležité, aby ignorovali provokativní pokusy útočníka. „*Osoby, které tyto spory podněcují, jsou označovány termínem „internetoví trollové“ (Internet trolls).*“ (Krejčí, 2010, s. 19)

3.4 Sexting

Slovo sexting je spojení slov sex a textování. „*Sexting označuje elektronické rozesílání textových zpráv, vlastních fotografií či vlastního videa se sexuálním obsahem, ke kterému dochází ve virtuálním prostředí.*“ (Kopecký, 2015, s. 43) Jedná se o rizikový fenomén, který je velmi úzce propojen s dospíváním pubescentů a adolescentů. Je rizikový zejména proto, že oběť potenciálním útočníkům poskytuje citlivý materiál a tím riskují zneužití osobních materiálů k vydírání nebo k jinému poškození vlastní osoby. V rámci anonymity v kyberprostoru může být rizikem i ztráta společenské pověsti a prestiže. „*V komunitě pubescentů je oběť veřejně dehonestována, urážena a napadána. Sexting tak přechází v kyberšikanu se vzrůstající intenzitou útoků.*“ (Kopecký, 2015, s. 45)

Jednou zasláný obsah (video, fotografie, text) se může stát v prostředí internetu „časovanou bombou“. Může kolovat i několik let od svého pořízení a jen velmi obtížně se dá odstranit. Kyberodborníci se shodují, že i po odstranění materiálů z konkrétních internetových stránek, si oběť nemůže být nikdy stoprocentně jistá, že k opakovanému útoku v budoucnu nedojde.

3.5 Kyberobtěžování

Kyberobtěžování (cyberharrassment) nastává tehdy, když útočník jedná tak, aby obtěžoval, vyprovokoval, vyhrožoval nebo jinak způsoboval emoční úzkost jiné osobě. Představuje opakované posílání útočných, urážlivých nebo nevyžádaných zpráv, které jsou cíleně zaměřeny na konkrétního jedince. Šmahaj (2014) se domnívá, že: „*toto chování je dotyčnou osobou vnímáno jako obtěžující nebo jí způsobuje značnou emocionální tíseň.*“ (Šmahaj, 2014, s. 47) Je realizováno prostřednictvím e-mailu, veřejných fór nebo mobilních telefonů. Od flamingu se odlišuje tím, že trvá delší dobu a je zaměřeno na jednu konkrétní oběť.

3.6 Očerňování

Očerňování (denigration) představuje rozšiřování pomluv, hanlivých informací, drbů a lží s cílem poškodit pověst nebo vztahy oběti. Útočník šíří nepravdivé informace nebo uráží a ponižuje oběť (veřejně kritizuje např. její vzhled, oblékání, chování). Rozšiřování pomluv se děje prostřednictvím sociálních sítí, blogů, e-mailů, speciálně vytvořené webové stránky. Očerňováním lze nazvat i zveřejňování, sdílení či odesílání digitálně upravených fotek, které mohou mít zraňující, zesměšňující či sexuální povahu. Kyberprostor výrazně napomáhá k rychlému šíření nepravdivých informací, a tím poškozování oběti. (Kopecký, 2016)

3.7 Napodobování, používání cizí identity

Krádež identity (impersonation) či zneužití cizí identity je jednou z forem kyberšikany. Takovým chováním se agresor představuje a jedná jako oběť. Šmahaj (2014) udává: „*Agresor většinou zná či získá přístupové heslo k účtům (např. e-mailu, facebookovému profilu, IM komunikátoru) a po přihlášení ostatní uráží, pomlouvá, rozesílá nevhodné, klamavé, lživé informace či soubory, jako by je rozesílala sama oběť. V případech odcizení hesla do sociálních sítí může agresor změnit profil oběti, přidat/odebrat lidi v seznamu přátel a umístit sem nevhodné či útočné informace.*“ (Šmahaj, 2014, s. 48)

V souvislosti se zneužitím osobních údajů a kontaktních údajů k účtu se může útočník přihlašovat do různých služeb a aplikací, objednávat zboží pomocí e-shopů či zneužít účet k páčání trestné činnosti. Krádeží identity dochází jak k útokům přímým, kdy útočník oběť kyberšikanuje např. mazáním zpráv nebo kontaktů, tak nepřímým, kdy se útočník

snaží oběť zkompromitovat tak, že jménem oběti uráží jiné osoby nebo páchá trestnou činnost.

3.8 Odhalování tajemství a podvádění

Outing and trickery – jedná se o odhalování tajemství či sdílení osobních informací, které oběť ztrapňují. Útočník má k dispozici intimní či zesměšňující materiály nebo fotografie oběti, které může zveřejnit prostřednictvím internetu nebo mobilního telefonu. Dehonestující materiály získá buď přímo od oběti, která mu je poskytne v dobrém úmyslu, aniž by tušila jejich zneužití, nebo je od oběti vyláká manipulativním jednáním. Získané materiály mohou být využity k dalšímu sociálně-patologickému jednání, ať už k vydírání nebo další manipulaci. (Kopecký, 2016)

3.9 Vyloučení z on-line skupiny

Exclusion – jedná se o záměrné a hrubé vyloučení nějaké osoby z on-line skupiny. Šmahaj (2014) poukazuje na fakt, že sociální psychologové upozorňují, že snaha být součástí určité skupiny patří mezi základní lidské potřeby. Není proto překvapením, že vyloučení může mít silný psychologický dopad. Zvláště pokud se jedná o dospívající jedince, kteří vykazují velkou potřebu zaujímat určité postavení ve skupině, být součástí skupiny, a pokud možno vyhnout se vyloučení. Pro náctileté bývá vyloučení z on-line světa vážným emočním problémem.

4. Etika a kyberšikana

V následující kapitole se zaměřím na poznatky týkající etiky a morálky u dospívajících dětí v kontextu s kyberšikanou.

„Etika zkoumá morálku a hledá všeobecnou zásadu, která by člověku ukazovala, co má dělat, o co má v životě usilovat, jak se má chovat k jiným lidem.“ (Kratochvílová – Miedzgová, 1996, s. 17)

„Etika se nezabývá pouze průměrnými standardy chování. Jde v ní spíš o hledání toho, co je správné a dobré a jak nejlépe žít“ (Thomson, 2004, s. 14). Na rozdíl od morálky, která je blíže konkrétním pravidlům, se etika snaží najít společné a obecné základy, na nichž morálka stojí. V běžné praxi se však setkáváme s tím, že pojmy etika a morálka nejsou dostatečně rozlišovány a často se zaměňují.

4.1 Morálka

Pojem morálka nemá často v odborné literatuře ustálený a přesně vymezený význam. Morálkou se označuje u některých badatelů souhrn určitých morálních norem, jiní jím rozumějí spíše mravní jednání nebo souhrn určitých morálních norem, principů a morální stav společnosti.

„Morálku můžeme charakterizovat jako souhrn kladných hodnot, které vyznáváme a o které ve svém životě usilujeme. Jsou to i pravidla, která nás vedou ke kladným hodnotám a nabádají nás vystříhat se zlých skutků.“ (Kratochvílová – Miedzgová, 1996, s. 13)

Existence morálky předpokládá existenci morálního hodnocení ve vědomí lidí. Morální hodnocení nám říká, jaké mají být vztahy mezi lidmi, jejich vlastnosti a činnosti. (Anzenbacher, 1994)

Morální jednání člověka je neustálým rozlišováním prospěšného, progresivního či neprospěšného chování pro člověka v určité konkrétní situaci. Morální jednání nevyplývá automaticky z objektivní situace. Naučit bezpečnému a etickému užívání on-line technologií je obtížnou záležitostí, zvláště pak dospívajících, kteří neradi přijímají jakákoliv doporučení a zkušenosti dospělých a už vůbec neradi se jimi řídí. (Parker, 2017)

Podstatnou úlohu hraje vnitřní přesvědčení člověka, které je výsledkem jak výchovy, tak působení názorů a vztahů mezi lidmi a stavu společnosti.

„Morální jednání můžeme chápat jako funkční jednotku, vztahující se k uskutečnění určitého záměru. Pojem zahrnuje jak záměrné, cílesměrné a řízené chování, tak také motivační, kognitivní a emoční procesy a obsahy, které se na něm podílejí. Má i významné sociální a sociálně kognitivní dimenzi. Zahrnuje jak začlenění jedince do sociálních komunikačních sítí, sdílení sociálních semiotických a sémantických struktur, tak i přímo interpersonální aktivity jedince a zpětné vazby o jeho činech i o něm samém, kterou dostává od jiných lidí.“ (Tyrlik, 2004, s. 9)

Oblast morálky se týká nás všech a všichni jsme odpovědní za své jednání. Za základní složku výchovy byla tradičně a právem považována morální výchova. *„Učit děti uznávat základní morální hodnoty je nejdůležitější způsob výchovy, jakým můžeme přispět k tomu, aby se v životě cítily šťastné.“* (Eyerovi, 2000, s. 8)

4.2 Rodina a morálka

Hlavní funkcí rodiny je výchova, zabezpečující správný tělesný a duševní vývoj a všestrannou přípravu pro život člověka. V rodinném prostředí tráví dítě nejvíce času. Intenzita výchovných vlivů je umocněna vzájemnými citovými vazbami. Rodinná atmosféra ovlivňuje proces formování dětské osobnosti. Výchovné působení rodiny na jedince se odehrává buď přímo, nebo nepřímo, tj. prostřednictvím rodinného klimatu. Přímé výchovné působení je možné charakterizovat soustavným a cílevědomým působením rodičů na tělesný i duševní vývoj dítěte. Při nepřímém výchovném působení dítě bezděčně vstřebává společenské prostředí v rodině a zároveň nepřímo působí rodinná atmosféra a její obsah. (Vágnerová, 2012)

„Vývojové změny, k nimž dochází v období dospívání, jsou často spojeny s nasměrováním života daného jedince.“ (Vágnerová, 2012, s. 399) Rodina je pro každého člověka základem jistoty a bezpečí. Svě výlučné postavení si rodina udržuje i v době dospívání, i když postupně dochází k přeměně vzájemných vztahů mezi jejími členy. Změna postavení členů rodiny a vytvoření nové rovnováhy je nezbytná pro další vývoj jedince. Dospívající se s rodinou identifikuje, ale zároveň se od ní odpoutává. Je to podmínkou jeho proměny, kdy se z dítěte stává dospělý člověk se schopností samostatně jednat a přejímat zodpovědnost za svůj život i péči o generaci svých dětí. Čím hlubší a jistější jsou vztahy v rodině, tím snáze se jedinec odpoutává a nachází nové vztahy s vrstevníky. Dle Vágnerové (2012) dospívající vykazují potřebu zbavit se omezující kontroly, potřebují větší volnost, ale zároveň oporu ze strany rodičů. Rodičovská podpora je důležitá nejen emočně, ale rovněž je nezbytná pro získávání nových zkušeností.

Rodiče předávají svým dětem etické zásady, normy a ideály, které dodávají životu směr a zároveň ho obohacují. Nelze opomenout, že záleží také na stylu výchovy, který má významný vliv na to, jak bude jedinec fungovat v sociálních vztazích a jak se bude utvářet jeho osobnost. Rodiče by měli soustavně rozvíjet morální hodnoty vlastním příkladem a zároveň přebírat zodpovědnost za výchovu svých dětí. Správná výchova musí být stimulátorem či katalyzátorem k sebevýchově, musí respektovat svobodu a jedinečnost lidské osobnosti. Učení se morálním hodnotám se projevuje v morálním vývoji každého dítěte. (Vágnerová, 2012)

Parker (2017) poukazuje na to, že děti se učí etickým a morálním zásadám nejen v rodině, ale všude kolem sebe. Učí se ohleduplnosti na základě toho, jak ohleduplně se chovají

jejich rodiče a empatii podle toho, jak moc se o ně rodiče zajímají. Doma by se o etických a morálních hodnotách mělo mluvit pravidelně. Důsledné diskuse o etice a morálce patří k nejcennějším věcem, které mohou rodiče dospívajícím předat.

V některých případech se ale rodina stává velkou zátěží pro zdravý vývoj jedince. Narušená integrita rodiny může být příčinou vzniku rizikového chování u dospívajících. V dysfunkčních rodinách jsou děti odkázány čím dál více na sebe, často bez jakékoliv intervence rodičů. Rodiče přitom ani netuší, kde a jak tráví jejich děti svůj volný čas. Nevyhovující rodinné prostředí a neuspokojování potřeb může být ve svém důsledku příčinou toho, že dospívající své potřeby uspokojují jinde.

4.3 Škola a morálka

Škola může k morální výchově přispět, rozvinout ji a upevnit, ale základní odpovědnost leží na rodičích. Výchozí jednotkou při výchově morálního charakteru žáků je škola jako otevřená, přátelská a pospolitá komunita pečující o své žáky. K tomu, aby výchova charakteru byla účinná, musí být vnímána všemi pedagogickými pracovníky školy jako jedna ze základních priorit a být tématem, které je pravidelně a systematicky rozebíráno a vyhodnocováno.

Dle MŠMT ČR morální výchova by měla být integrována do školního kurikula všech škol. V České republice postupně všechny základní i střední školy zpracovaly na základě Rámcového vzdělávacího programu (RVP) svoje školní vzdělávací programy (ŠVP). Závazným dokumentem se vytváří prostor pro relativně autonomní profilaci školy. Zvláště začleněním průřezových témat Etická i morální problematika do ŠVP. Potom je umožněno zabývat se ve školách obsahy, které doposud stály stranou pozornosti učitelů. Odborníci se domnívají, že je třeba včas, systematicky a účinněji spoluutvářet morální hodnoty mládeže v rámci edukačního procesu. (MŠMT, 2015)

Vacek (2009) upozorňuje, že díky narůstajícím výchovným a kázeňským problémům s žáky (agrese, šikana a kyberšikana, jejíž obětí se stávají i učitelé) se zvyšuje volání po opatřeních a postupech, které by uvedené jevy napomohly řešit. Navrhovaná a diskutovaná opatření jsou dvojího druhu: restriktivní (represivní) a preventivní. Pedagogové upřednostňují restrikci v podobě přísnějších postihů v podobě rozšíření vybavení škol kamerovými systémy a bezpečnostními rámy, najímání si bezpečnostních agentur jako dozorů do škol apod. Důvodem preferování restriktivních přístupů

je skutečnost, že většina pedagogů nemá zažité a odzkoušené postupy, kterými by komplexněji ovlivnili mravní stránku osobnosti svých žáků.

Významným předpokladem pro posilování morálního chování je, aby učitelé svým chováním, vystupováním a celým způsobem života poskytovali identifikační vzory. Měli by především zprostředkovat poznatek, že základem pro jednání člověka ve společnosti musí být vytváření vztahů úcty, důvěry a spolupráce, individuální přístup k lidem na základě dobrého poznání jejich osobnosti. Souhrnně můžeme říci, že jde o to, aby jednali racionálně a v souladu se zásadami morálky. Cílem je tedy jednání altruistické, prosociální, které se vyznačuje skutky a činy, vykonávanými ve prospěch druhého, bez očekávání odměny nebo sociálního souhlasu. Čáp (1997) upozorňuje, že každý žák či student se liší od ostatních některými specifickými zkušenostmi a vlastnostmi. Je individualitou, ale zároveň je členem několika sociálních skupin, s jejichž členy má mnoho společného. *„Poznání těchto skupin, jejich cílů a norem, emočního klimatu a vztahů mezi členy skupiny pomáhá lépe poznat žáka či studenta a vysvětlit jeho chování, cíle, hodnotové orientace i problémy.“* (Čáp, 1997, s. 284) Z uvedeného vyplývá, že učitel by se měl ve své práci snažit pracovat se skupinou, aby mohl působit na její jednotlivé členy a využívat vlivu skupiny k působení na problémové jedince. I z tohoto důvodu je nezbytné v pedagogické činnosti vyzvednout nutnost posilovat morální výchovu a působit převážně na ohrožené skupiny dospívajících.

4.4 Vrstevníci a morálka

Vágnerová (2012) popisuje, že v pubertě a adolescenci si jedinec vytváří skupiny kamarádů, vrstevníků se stejnými zájmy, potřebami se sdružovat a napodobovat. Naplňuje se potřeba být skupinou akceptován a přijímán. Postupně se zařazuje do struktury skupiny, kde zaujímá svoji pozici a roli. Skupina mu pomáhá se realizovat. Jedinec navazuje kontakty s vrstevníky obojího pohlaví. Je to proces osamostatňování, který začíná v raném dětství a postupně v tomto období vrcholí. Vrstevnická skupina umožňuje vzájemné sdílení a poskytování názorů, pocitů, vzorců chování. Plní funkci platformy, kde dospívající může testovat sám sebe i ostatní ve vzájemné interakci. Vědomě i nevědomě sdílejí stejnou zkušenost, stejnou životní pozici, stejné problémy, nejistoty i nejasnosti. Vrstevnická skupina zakotvuje dospívajícího a nahrazuje rodičovskou podporu. Mladí lidé zde získávají pocit vlastní hodnoty a sociální status. Ti jedinci, kteří jsou pozitivně hodnoceni od svých vrstevníků, mají obvykle vyšší sebehodnocení.

Skupina vrstevníků bývá zpravidla malá a neformální. Může se jednat o kolektiv se společensky schvalovanými cíli a normami, ale také společensky a výchovně nežádoucí.

Čáp (1997) uvádí, že mladiství se učí ve skupině vrstevníků přihlížet k potřebám ostatních, prosazovat svůj názor i upravovat ho, řešit konflikty, bránit se, vyrovnávat se s neúspěchem a nespravedlností. Zároveň taktéž plnit sociální roli. Jestliže však některý člen dané skupiny neplní to, co je od něj očekáváno, užívají ostatní rozmanité prostředky, opakovaným kladením požadavku, přes ironii, posměch a vyhrožování, až po psychické či fyzické násilí nebo vyloučení ze skupiny. Postup skupiny vrstevníků může být velmi krutý a hluboce frustrující. U dospívajících vyvolává strach a může vést k nežádoucímu nebo protisociálnímu jednání. Mladiství sdružující se v delikventních skupinách se liší zejména tím, že selhává jejich rodina i škola. Jedinec v nich nenachází uspokojení, porozumění či pomoc. Často vykazuje neúspěchy ve škole a snaží se je vyvážit sociálním uznáním za každou cenu a kdekoli. Zároveň nemají rozvinuté svědomí a neuznávají platnost morálních norem.

4.5 Netiketa

Obecný rámec chování v internetovém světě vymezuje tzv. netiketa. Jedná se o pomyslnou sbírku pravidel a zásad, která by se měla dodržovat v internetovém světě. Nelze jej však pokládat za ucelený systém zásad, který je nutno dodržovat. Jedná se soubor doporučení, jež nejsou právně vymahatelná, ale pouze mají pomoci k přívětivému a přátelskému on-line prostředí.

Slovo netiketa je odvozeno z anglického net (= síť; častá zkratka pro Inter-net) a slova etiketa. Síť je myšlena celosvětová síť internet a etikou pak pravidla slušného chování v rámci společnosti. Netiketa je kultura na internetu, čili etiketa na síti, tedy pravidla chování na internetu. Kratochvíl (2013) uvádí, že tento termín poprvé použila Sally Hambridge v roce 1995 ve své příručce popisující celou řadu pravidel netikety. Svou podstatou úzce souvisí s bezpečným chováním na internetu, zvláště pak v pravidlech týkajících se ochrany soukromí, nezneužívání znalostí virtuálního prostředí a správy systémů či využívání elektronické pošty.

Se vznikem a rozvojem internetu roste riziko jeho zneužití v nejrůznějších formách. Úroveň znalostí i používání internetu a ostatních technických prostředků mezi dospívající mládeží je velmi vysoká. Mnohdy vyšší než u jejich rodičů. Je to dáno skutečností, že mládež je obklopena moderní technologií jak doma, tak i ve škole.

V běžném životě si dospívající jedinci mnohdy neuvědomují, že pořízení fotografie a vyvěšením na např. Facebooku s nevhodným komentářem může dotyčné osobě ublížit.

Internetové prostředí se stalo neodmyslitelnou součástí života mladých lidí. Vliv virtuálního prostředí lze velmi obtížně organizovat a řídit. Internetové události, které můžeme v širším smyslu označit za kyberšikanu, jsou takové, které odporují výchovným hodnotám a zásadám, problematizují komunikaci mezi jednotlivci i skupinami vrstevníků. (Kratochvíl, 2013)

4.5.1 Pravidla netikety

Každý uživatel internetu by si měl uvědomit, že virtuální svět není ráj naprosté svobody, kde se všichni mohou chovat, jak chtějí. V on-line světě je zapotřebí zodpovědného chování, ke kterému slouží pravidla netikety. Tato pravidla jsou pouze doporučená a nejsou právně vymahatelná. Šmahaj (2014) upozorňuje, že pravidla etického chování na internetu napomáhají snižovat negativní dopady, ale na druhé straně mohou být útočníky zneužita pro účely kyberšikan (např. vyloučení ze skupiny). Limitem on-line komunikace je především technické vybavení, přístup k internetu a v mezinárodním měřítku je to znalost společného jazyka (angličtiny). Kratochvíl (2013) cituje ve své publikaci pravidla netikety americké autorky Virginie Shea, která popsala 10 pravidel, jak se chovat na internetu.

1. pravidlo: Pamatovat na člověka.

I když je komunikace s ostatními lidmi nepřímá, prostřednictvím různých moderních technologií, nesmí se zapomínat, že na druhé straně je skutečný člověk a zveřejněná poznámka se ho může dotknout. Proto by se mělo psát jen to, co bychom řekli druhému člověku do očí.

2. pravidlo: Dodržovat stejné standardy chování v on-line prostředí jako v reálném životě.

Nechatovat s cizími lidmi, chovat se eticky a neporušovat zákony, protože zákony v reálném světě jsou platné i v tom virtuálním.

3. pravidlo: Zjistit, kde se v kyberprostoru nachází.

Pamatovat na prostředí, z něhož adresát pochází, aby nedošlo k nedorozumění kvůli různým kulturám nebo smyslu humoru. K předcházení problémů, je vhodné se napřed porozhlédnout na stránce a zjistit, co ostatní píšou a jak se při komunikaci chovají.

4. pravidlo: Respektovat čas ostatních.

Nepředpokládat okamžité odpovědi na všechny otázky a nemyslet si, že všichni čtenáři budou souhlasit s vyřčenými názory. Než se položí otázka, je vhodné se ujistit, zda není jinde odpovězena a spadá-li do kompetencí adresáta. Neptat se na zbytečné otázky, které mohou jiného člověka zbytečně zdržovat a nesnažit se urážet ostatní v diskuzi nebo skupinách. Důležité je si uvědomit, že nejsme středem kyberprostoru.

5. pravidlo: Vybudovat si dobrou pověst on-line.

Psát bez gramatických chyb a vyvarovat se hrubostí a urážení. Pamatovat na fakt, že chování je obrazem vašeho „JÁ“ .

6. pravidlo: Sdílet odborné znalosti.

Pokud je známa odpověď na položenou otázku, je vhodné nabídnout odpověď lidem, kteří ji žádají.

7. pravidlo: Udržet flame wars pod kontrolou.

Netiketa zásadně odsuzuje rozdmýchávání "flamewars" – posílání subjektivních zpráv s výraznou emocí, která má strhnout vlnu názoru dalších lidí jako reakci. Obvykle se pak zužuje pouze na malou skupinu lidí či pouze na dvojici vyměňující si ostře své názory.

8. pravidlo: Respektovat soukromí ostatních.

Nečíst soukromé zprávy, e-maily a nepokoušet se přihlašovat k cizímu účtu.

9. pravidlo: Nezneužívat svou moc.

Tvůrci webových stránek či sociálních sítí, správci diskusního fóra, kteří mají přístup k velkému množství informací, by měli mít na paměti, že své znalosti a získané informace se nesmí zneužívat.

10. pravidlo: Tolerovat chyby druhých.

Tolerovat chyby druhých, zvláště nováčků. Pokud někdo udělá chybu, chovat se k němu laskavě. Poukázání na něčí chybu by mělo být zdvořilé a nejlépe v soukromé konverzaci.

(Kratochvíl, 2013)

4.5.2 Netiketa a kyberprostor

„Termín kyberprostor (cyberspace) se používá pro označení virtuálního světa vytvářeného moderními technologiemi.“ (Hulanová, 2012, s. 27) Mezi nejčastěji využívané moderní technologie patří mobilní telefony, videoportály, e-maily, chaty, instant messaging, blogy, webové stránky, sociální sítě a jiné internetové služby. Jedním z hlavních projevů zneužívání těchto prostředků je kybernetická šikana, tzv. kyberšikana.

„Internet je masové hypermédium, které vytváří kyberprostor a zároveň je jeho součástí.“ (Šmahaj 2014, s. 16).

Hulanová (2012) uvádí, že kyberprostor je fenomén, který je umocněn anonymitou. Otevírá se ve chvíli, kdy prostřednictvím internetu vstupujeme do on-line prostředí. Virtuální svět se v mnohém liší od reálného světa. Digitalizace vztahů a lidí změnila hranice ve vzájemné interakci. V kyberprostoru se mění nejen vnímání druhých lidí, ale především vnímání sebe samotného. Pro mnohé dospívající je internet lákavý i možností zaměnitelnosti své virtuální identity a jistými možnostmi experimentování.

4.6 Prevence kyberšikany

Internet nabízí úžasné příležitosti objevování, komunikace a tvorby. Při jeho používání existují ovšem rizika zneužití internetových služeb, mimo jiné i v podobě kyberšikany, a proto je třeba s nimi počítat a vyvarovat se jim. Základem každé prevence je dostatek informací. Mladí lidé by měli vědět, co kyberšikana je a jak se chovat, pokud se s ní setkají i jako nezúčastnění pozorovatelé. Měli by vědět, že rychlá pomoc může oběti šikany pomoci a zabránit nejhoršímu. Krejčí (2015) zdůrazňuje, že prevence by měla začít od chvíle, kdy dítěti umožníme připojit se k internetu. Rodiče by měli zjistit, zda dítě nevyužívá připojení k internetu ve volném čase u svých kamarádů či spolužáků. I v takovém případě se doporučuje s dítětem bavit o pravidlech chování ve virtuálním světě. Preventivní opatření by měla probíhat pozvolna, přirozenou, nenásilnou formou a měla by být přiměřená věku a rozumovým schopnostem dítěte. Rodiče by se měli zajímat, co dítě na internetu dělá, co ho zajímá a k tomu přizpůsobit preventivní opatření. Důležité je rovněž zjistit, co všechno už dítě zná, ať už ze školy nebo od kamarádů. Preventivní a přiměřené vedení, které u dítěte povede k úvahám nad problémy a hledání správného řešení, mívá zpravidla kladnou odezvu při dodržování nastavených pravidel.

V období puberty může dojít k problémům v dodržování nastavených preventivních opatření, přestože do té doby vše bez problémů fungovalo. V pubescentním bouřlivém

období je velmi důležité vytvoření osobního prostoru. Je velmi pravděpodobné, že dospívající bude mnohem méně akceptovat dozor rodičů. Mladí jedinci jsou nesmírně učenliví v oblasti informačních technologií a mnohdy svými znalostmi předčí rodiče. Velmi snadno a rafinovaně dokážou zakrývat před rodiči to, co by podle nich neměli vědět. Vzájemná, efektivní komunikace a pocit důvěry hraje významnou roli. Dospívající jedinec by měl vědět, že rodič je jeho oporou a vždy se mu snaží pomoci. Mladí lidé mají již lepší povědomí o tom, co jim na internetu může hrozit. Neumí se ale chránit a komunikovat bezpečně v praxi. Navíc mívají pocit, že jim přednášená rizika osobně nehrozí. Při on-line komunikaci platí, že rizika se zvyšují mnohonásobně, nejsou-li opatrní na své osobní a citlivé údaje a informace. (Krejčí, 2015)

Dle Maškové v metodickém materiálu pro pedagogické pracovníky (Mašková et al., 2012) by měli v rámci prevence kyberšikany dospívající jedinci brát v úvahu, že:

- základem veškerého mezilidského dění je komunikace
- dobře vedená komunikace je základem dobrých a kvalitních vztahů
- kvalitní vztahy se vytvářejí obtížně, ale velmi lehce se ničí
- druzí jsou stejně důležití jako my
- nečiň druhým to, co nechceš, aby bylo činěno tobě.

Preventivně působit a poskytovat větší množství informovanosti o nebezpečí ve virtuálním prostředí se snaží kromě rodičů i škola. Velký důraz by měl být přikládán především na primární prevenci. Primární prevence zprostředkovaná školou zahrnuje veškeré aktivity realizované s cílem předejít problémům spojených s výskytem kyberšikany. (Mašková et al., 2012)

NICM (2018) zdůrazňuje, že efektivní primární prevence je odbornou veřejností akceptovaná úroveň poskytovaných služeb. Splňuje zásady efektivní primární prevence a umožňuje dosáhnoutí maximální kvality a efektivity preventivního působení. Cílem je předcházet problémům a následkům souvisejících se vznikem kyberšikany ve školách. Pokud chce škola úspěšně předcházet kyberšikaně, je nutné, aby kvalitně a důsledně realizovala pravidla všeobecné primární prevence. Všeobecná primární prevence je základním prostředkem při předcházení minimalizování dopadů všech faktorů rizikového chování žáků.

4.6.1 Nespecifická primární prevence

Nespecifická prevence zahrnuje aktivity, které podporují zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času.

Klade důraz na posílení osobnosti a schopností člověka, na schopnost zvládat a umět řešit vlastní problémy. Orientuje se na vytváření, podporu a udržení zdravého klimatu ve třídě a škole. Ve školách je nespecifická prevence často realizována formou různých zájmových kroužků. (Prevence Info-cz.)

4.6.2 Specifická primární prevence

Specifická prevence je realizována formou přednášek nebo preventivních programů, které jsou zaměřené na předcházení a eliminaci výskytu kyberšikany. Programy jsou přizpůsobené konkrétní věkové kategorii a jejich úkolem je edukovat žáky o daném problému. Díky tomu žáci získávají znalosti, dovednosti a postoje, které podporují zdravý životní styl. Cílem je, aby správné postoje uplatnili v běžném životě.

Specifickou primární prevenci můžeme rozdělit na:

- Specifická prevence všeobecná – zaměřena na celou školu nebo třídu.
- Selektivní specifická prevence – určena pro osoby, s přítomností rizikových faktorů. V takových případech jsou realizované interaktivní programy, které jsou zaměřené na řešení problémových vztahů, situací v třídních kolektivech a podezření na kyberšikana.
- Specifická prevence indikovaná – zaměřená na situace, kdy již ve třídě či škole byla kyberšikana prokázána.

Do primární prevence je možné zainteresovat různé neziskové organizace pomocí osvětových webů, přednášek na školách, konferencí, seminářů a dalších aktivit, které budou podrobněji představeny v další kapitole. (Prevence Info-cz.)

5. Strategie řešení kyberšikany

Následující kapitola je především zaměřena na možnosti eliminace rizika a strategie řešení kyberšikany. V případě kyberšikany strategií rozumíme dlouhodobý záměr opatření, který vede k určitému cíli. Preventivní strategie je zaměřená na eliminaci pravděpodobnosti výskytu, zabezpečení a zvyšování informovanosti o problematice.

Základním pravidlem chování v internetovém prostoru je, abychom se chovali podobně jako ve světě reálném. Internet jako médium má tu vlastnost, že komunikaci odlidšťuje a komunikace se stává neosobní. Právě tato neosobnost, případně v kombinaci s anonymitou, kterou internetová síť poskytuje, vede k tomu, že se někteří uživatelé chovají jinak než při osobním kontaktu tváří v tvář. S pravidly vhodného chování by měli být seznámeni nejen žáci škol, ale měla by také vejít do povědomí široké veřejnosti. Většina uživatelů si bohužel neuvědomuje a mylně se domnívá, že při vstupu do internetového světa mají naprostou anonymitu. V současné době se řada specialistů věnuje právě odhalování nežádoucích forem chování ve virtuálním světě pomocí nejmodernějších počítačových technologií. Přes veškerá možná opatření není možné se stoprocentní jistotou odstranit kyberšikanu, přestože se snažíme různými metodami eliminovat její dopad na oběti. (Černá et al., 2013)

5.1 Strategická opatření ve škole

Boj proti kyberšikaně a její předcházení je jedním z řady úkolů, které škola má při výchově dětí. Škola hraje ve formování žáků důležitou úlohu, protože zde tráví povinně značnou část svého času. Škola, jakožto vzdělávací instituce, podstatným způsobem ovlivňuje jejich chování, postoje i názory. Po rodině se jedná o druhý nejvýznamnější socializační činitel. Vzhledem k tomu, že nejčastějšími oběťmi i původci kyberšikany jsou především děti školního věku, proto je velká část incidentů spojena právě se školním prostředím.

Děti a agresoři se navzájem znají a jak jsem již dříve zmínil, často kyberšikana úzce souvisí s tradiční šikanou ve třídě. Škola by proto neměla přehlížet, co dělají žáci ve virtuálním světě, ale opakovaně jim zdůrazňovat potencionální hrozby. (Černá et al., 2013)

Všeobecná primární prevence je základním prostředkem pro předcházení a minimalizování dopadů všech faktorů rizikového chování žáků. Každá škola by měla mít

vytvořený program proti šikanování. Vytvořený preventivní program by měl být neúčinnější způsob, jak chránit děti před kyberšikanou a šikanou obecně. Preventivní program zahrnuje metody a další opatření zaměřená přímo na nápravu. Předpokladem fungování je dobrá všeobecná prevence rizikového chování ve škole. Školní program má být klíčovou součástí Minimálního preventivního programu.

Velmi často se objevuje názor, že škola řeší kyberšikanu pouze v případě, že probíhá v budově školy nebo na školní akci. Tento názor je v rozporu s metodickým pokynem ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016), který hovoří zcela jasně: „Škola by se kyberšikanou měla zabývat vždy, když se o ní dozví.“ (MŠMT, 2016)

Povinností školy je stanovení kompetencí pedagogických pracovníků při řešení kyberšikany. Je vhodné kompetence etablovat do školního řádu, krizového plánu školy a preventivního programu školy. Další možností je zakotvení v pracovní náplni výchovného poradce, preventisty patologických jevů a třídních učitelů. O prevenci rizikového chování na internetu by měli být edukováni zároveň i pedagogičtí pracovníci, kteří se získanými informacemi budou v rámci vzdělávání žáků dále pracovat. Výhodou je i cíleně integrovat téma kyberšikany do výuky, tím se pozornost žáků upře právě na kyberšikanu a uvědomí si, že jde o specifický problém, o kterém je nutné mluvit. (MŠMT, 2016)

Kolář (2011) poukazuje na fakt, že pro řešení je nutná počítačová gramotnost, technická připravenost a mnohdy je zapotřebí i spolupráce s odborníkem informačních technologií. V podezřelých případech je třeba prověřit všechny možnosti napadení (SMS, youtube, profil, email, www...). „V případech, kdy se kyberšikana odehrála prostřednictvím mobilního telefonu, kontaktujeme mobilního operátora. Shromažďujeme data, která mohou posloužit jako důkaz. Spolupracujeme s pracovníky Facebooku nebo jiného webového prostředí, kde ke kyberšikaně došlo. Zkušenosti ukazují, že jsou ochotni spolupracovat na odstranění závadného obsahu a vůbec na řešení kyberšikany“ (Kolář, 2011, s. 91) Přínosné je rovněž nainstalování a využívání softwaru, který v učebnách vyučujícímu umožňuje informovat se přes svůj počítač, co právě žák na své ploše dělá nebo zaznamenává.

Pokud bude škola prevenci v oblasti kyberšikany uskutečňovat soustavně, správně a vhodnými prostředky, je schopna přispět k omezení projevů kyberšikany,

kteřou páchají žáci školy a účinně pomáhat obětem kyberšikany při řešení problematičké situace.

5.1.1 Vhodné způsoby, jak předcházet kyberšikaně na úrovni školy

Prevenči kyberšikany je možné zvýšit vytvářením a uplatňováním vhodných způsobů, které Kopecký, Szotkowski, (2016) doporučují:

- zvyšovat povědomí a schopnosti žáků v oblasti pozitivního využívání ICT
- zvyšovat znalosti žáků o rizikovém chování na internetu
- začlenit témata spojená s rizikovým chováním na internetu do výuky
- zvyšovat právní vědomí žáků v souvislosti se zneužíváním ICT
- zanést do školního řádu pravidla používání ICT, internetu a mobilních telefonů (během vyučování, přestávkách, v areálu školy a na akcích konaných školou mimo místo, kde se uskutečňuje vzdělávání)
- informovat žáky a zákonné zástupce žáků o netiketě a „listině práv na internetu“
- instalovat a využívat software, který v učebnách vyučujícímu umožňuje informovat se přes svůj počítač, co právě žák na své ploše dělá
- pedagog by měl být vzorem ve využívání ICT
- vzdělávat pedagogy.

5.1.2 Specifika řešení kyberšikany

Specifika virtuální reality mění charakter procesu šikanování a tím i preventivní opatření vyžadující konkrétní a diferencované řešení, které se odlišuje od řešení tradiční šikany.

Szotkowski, Kopecký (2018) nabízí základní postupy, které je možné využít k řešení kyberšikany:

1. Podpořit oběť a zajistit její bezpečí

Prvním krokem by mělo být zklidnění oběti a nabídnutí podpory. K zastavení šikany je třeba odstranit závadný obsah z internetu – např. smazat videa a odstranit závadné fotografie, která oběť ponižují, zablokovat profil pachatele. Nápomocni mohou být IT odborníci, administrátoři či poskytovatelé dané on-line služby.

2. Zajistit co nejvíce důkazních materiálů

Dříve než dojde ke smazání materiálů, je nutné zajistit dostatek důkazů. Pořít si snapshoty (snímek obrazovky) s důkazním materiálem, stáhnout dané internetové stránky do lokálního počítače, zajistit seznam žáků, kteří se stali publikem kyberšikany (např. v rámci diskusní skupiny na sociální síti) – ideálně s odkazy na jejich profily, pokusit se identifikovat agresora (např. prostřednictvím jeho přátel).

Poměrně snadné je získat důkazní materiál z veřejných diskusních skupin. V některých případech kyberagresori vytvoří uzavřenou diskusní skupinu, ve které jsou jen vybraní spolužáci. V takových situacích autoři doporučují kontaktovat odbornou instituci (např. pracovníky projektu E-Bezpečí, projektu Seznam se bezpečně!), která může pomoci důkazní materiály zajistit jinými cestami. Získané důkazní materiály se mohou využít v rámci dalšího vyšetřování. Mohou posloužit rovněž jako argumenty při komunikaci s rodiči agresorů, rodičů oběti či v rámci rozhovorů s agresory. V této fázi je třeba pamatovat na zajištění bezpečí svědků a být v ní velmi důslední. (Szotkovski, Kopecký, 2018)

3. Incident vždy vyšetřit

Je podstatné zmínit, že všechny případy je nutné důkladně vyšetřit a v žádném případě nepodceňovat sebemenší náznaky kyberšikany. Odborníci zmiňují, že pokud nejsme schopni incident sami vyšetřit, je možné využít podpory externích institucí.

4. Informovat rodiče (v případě útoků na žáka)

O incidentu je bezpodmínečně nutné informovat rodiče oběti i rodiče agresora. Při jednání s rodiči je třeba mít na paměti, že jde o partnery bez pedagogického vzdělání a snažit se tolerovat jejich některé neobjektivní názory. Strategicky poučit rodiče o postupu řešení na úrovni školy.

5. Zkonzultovat řešení s dalšími institucemi

Některé, zvláště složité či jinak komplikované případy je vhodné konzultovat s jinými subjekty – zejména zřizovatelem školy, případně Českou školní inspekcí a dalšími institucemi. Ne vždy postupuje škola při řešení správným způsobem a její rozhodnutí může přejít do konfliktu s rodiči kyberagresora či oběti. (Szotkovski, Kopecký, 2018)

6. Žádat konečný verdikt a informace

Po vyšetření incidentu je nutné trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí (např. pedagogicko-psychologická poradna, zřizovatel školy, Policie ČR) a dalších subjektů (např. rodičů). (Ministerstvo školství, 2009)

7. Zvolit odpovídající trest

Při trestání útočníků je nutné, aby škola postupovala v souladu se školním řádem v kombinaci s dalšími strategickými dokumenty školy. Při určení trestu je vhodné využít možnosti nabízené ve scénáři pro řešení tradiční šikany. U méně závažných forem kyberšikany, při kterých nedošlo k závažnému ublížení oběti, se doporučuje využívat neformálních řešení. (Kolář, 2011)

8. Realizovat preventivní opatření

Je prokázáno, že dobře realizované strategie prevence přispívají k tomu, aby se nežádoucí chování v budoucnu neopakovalo. Cílem preventivních opatření je podnítit kritické uvažování dětí nad tím, jak užívat internet, mobilní telefon a chovat se v kyberprostoru.

Do preventivních opatření je vhodné zapojit i rodiče žáků, uspořádat semináře pro žáky, interaktivní besedu s prvky zážitkové pedagogiky, zrealizovat projektové dny zaměřené na prevenci kyberšikany a dalšího elektronického násilí. Černá (2013) zmiňuje, že: „ V prevenci mohou být nápomocné i programy primárně určené pro boj s kyberšikanou. V rámci zmíněného programu by mohli žáci hrát on-line hru budující správný postoj vůči kyberšikaně a nebo na internetovém fóru společně diskutovat o daném problému. Předem je nutné poskytnout informace o technicky zaměřených řešeních, jakož i o možnosti hledat oporu u dospělých autorit.“ (Černá et al., 2013, s. 139)

5.2 Strategická opatření v rodině

Řada odborníků se shoduje, že vhodně zvolená preventivní opatření v rodině přispívají k mravnímu posilování a správnému psychickému vývoji dětí a mladistvých a zároveň napomáhají k vytváření pozitivních vazeb. Zároveň upozorňují, že kyberšikana se nejčastěji objevuje tam, kde jsou děti ponechávány samy sobě a rodiče na ně nemají čas. Děti jsou ve velké míře ovlivňovány médii a internetem, což má za následek, že mezi nimi a rodiči nejsou vybudovány dostatečně silné citové vazby a neprobíhá dostatečná vzájemná komunikace.

Velké riziko nežádoucího chování spojeného s virtuálním světem nastává v období puberty a dospívání, kdy se děti realizují a mnohdy se stávají někým jiným, než ve skutečnosti jsou. Velmi rychle ztrácejí zábrany a nerozlišují, co je dobré a co je špatné. Pokud se dítě stane obětí kyberšikany, většinou se uzavře do sebe, brání se komunikaci a situaci těžko zvládá. Pro rodiče jak agresora, tak oběti, může být informace o probíhající kyberšikaně velkým překvapením. (Černá et al., 2013)

Rodiče by si měli uvědomit, že život ve virtuálním světě k dnešním dětem patří a že technické vymoženosti za problém nemohou, proto nemá smysl je zakazovat. Pravdou však je, že i mladí jedinci, kteří žijí ve virtuálním světě více než v reálném, jsou kyberšikanou častěji ohroženi. Ke zjištění, co dítě na internetu dělá a jak je uchránit před riziky internetu, mohou využít některé softwarové aplikace, např. program Norton Online Family. Jedná se o bezplatný on-line servis. Pomáhá rodičům sledovat aktivity, které jejich děti na internetu dělají. Dále chrání od nástrah, které na internetu a při používání informačních a komunikačních technologií číhají. Snaží se především podpořit opatrné on-line chování na internetu a správné návyky jeho užívání. Důležité je seznámit náctileté s riziky internetu, naučit je chránit svou identitu a hovořit o tom opakovaně. Pokud se rodičům dítě svěří, neměli by brát informaci na lehkou váhu a měli by začít situaci řešit. V případě podezření je důležité uložit nebo vytisknout e-maily, zprávy, statusy, SMS apod., které mohou posloužit jako důkazní materiál. Společně vedenou diskusí je žádoucí zjistit, kdo je útočníkem. Klíčové je včasné vyhledání pomoci a zajištění nápravných opatření. V případě, že je agresor ze školy, které dítě navštěvuje, je třeba kontaktovat ředitelství školy. Významnou pomoc je možné hledat i v jiných organizacích, které se problematikou spojenou rizikovým chováním na internetu a souvisejícími fenomény zabývají. Jedná se např. o projekt E-Bezpečí, který shrnuje užitečné rady, co mohou rodiče pro bezpečí svých dětí při komunikaci prostřednictvím mobilního telefonu nebo při komunikaci přes internet udělat. Pokud mají rodiče podezření na trestný čin, je nutné kontaktovat Policii ČR. (Jurková, 2010)

5.3 Strategická řešení přímo u oběti

Podle dostupné literatury a vlastních návrhů i návrhů spoluautorů předkládá Černá (2013) spektrum možných strategií vyrovnání se s kyberšikanou, které shrnula do několika oblastí:

1. Technicky zaměřené strategie

Jedná se o strategická řešení, kdy oběť využije technologické prostředky. K nahlášení incidentu využije oběť tlačítko nahlásit, přednastaví vlastní soukromí či zabezpečí profil na některých stránkách, e-mailu a v neposlední řadě blokuje konkrétní osobu. Uvedená strategie je doporučována jako primární způsob prevence.

2. Vyhýbání se a ignorace

Cílem strategie je vyhnout se útočníkovi, nevhodných komentářů, které jsou pro oběť zraňující. V takovém případě může využít řadu možností, které lze uskutečnit následujícími způsoby:

- smazat zprávy
- zrušit profil na stránkách, které útočily na oběť
- nenavštěvovat nebezpečné a urážející stránky
- vyhýbat se útočící osobě v reálném životě
- nevěnovat pozornost, tomu co se stalo a soustředit se na něco jiného
- ignorovat situaci

3. Disociace – oddělení světa on-line a off-line

Strategie zaměřená na oddělení „reálného světa“ od „světa virtuálního.“ Oběť se vyrovnává s kyberšikanou tak, že události, které se odehrávají v kyberprostoru, nejsou opravdové a kyberagresor by se reálném životě takovým způsobem nechoval. V podstatě si celou situaci omlouvá a bagatelizuje.

4. Přerámování (kognitivní přerámování)

Jde o schopnost změnit pohled na útočníka nebo celou událost. Oběť se snaží znehodnocovat nebo znevažovat útočníka. Přitom utvrzuje sebe v tom, že situace není tak vážná, jak se zdá.

5. Odplata

Součástí uvedené strategie je pomsta agresorovi. Využívá k tomu buď on-line nebo of-line způsoby agresivního chování – výhrůžky, urážky, sdílení ponižujících fotografií či videí a jiné.

6. Přímá konfrontace s útočníkem

Oběť usiluje o „vyřízení“ situace přímo tváří v tvář nebo on-line, a to buď v soukromí, nebo veřejně.

7. Vyhledávání sociální opory

Podle Černé (2013) se oběť svěří s problémem převážně tomu, komu věří, že je schopen jí pomoci. Může se jednat o kamaráda, rodiče, učitele, spolužáka nebo některou instituci. Odkazuje na výzkum Priceové a Dalgleshe (2010), které se domnívají, že neúčinnější strategie „*vyrovnání se s kyberšikanu jsou svěřením se kamarádovi, svěřením se rodičům, svěřením se učiteli, zůstat offline, zablokování agresora, odstranění agresora ze seznamu kontaktů, změna profilu.*“ Podle autorů výzkumu jsou neúčinnějšími strategiemi vyhledání sociální opory a technicky zaměřené strategie. (Černá et al., 2013)

Šléglová a Černá (2011) poukazují na fakta, získaná při jejich studii, že technickou obranu respondenti sice využívali, ale příliš nebyla úspěšná. Upozornili, že administrátoři na některých serverech, přes opakované upozornění o obtěžování, nereagovali. Zároveň autorky dodávají, že se jednalo o kvalitativní výzkum a výsledky nelze zobecňovat. Kvalitativní výzkum, který Šléglová a Černá (2011) provedly v Jihomoravském kraji, odhalil, že dobře fungovalo smazání vlastního profilu, blokování agresora a filtrování příchozích zpráv od útočníka. Jako účinná se ukázala strategie svěřením se jiné osobě. Málo efektivní se ukázala strategie konfrontace s útočníkem. Ačkoli se po konfrontaci oběť mohla cítit lépe, fakticky nedošlo k zastavení kyberšikany. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (2010) v příloze č. 7 uvádí, že u kyberšikany neexistuje stoprocentní ochrana, a to ani v případě, že oběť přestane využívat internetové či mobilní služby, se kybernetické útoky nezastaví.

MŠMT (příloha č. 7 Kyberšikana 2010) doporučuje pro oběť kyberšikany následující postup:

1. **Zachovat klid** – nejednat ukvapeně.
2. **Uschovat si důkazy** – zajistit všechny důkazy kyberšikany (SMS zprávy, e-mailové zprávy, zprávy z chatu, uložte www stránky apod.). Důkazy mohou posloužit jako důkazní materiál proti útočníkovi a na jejich základě může být proti útočníkovi či útočníkům zahájeno vyšetřování.

3. **Ukončit komunikaci s pachatelem** – oběti se doporučuje nekomunikovat s útočníkem, ignorovat, nevyhrožovat a nemstít se. Útočník může po určité době rezignovat, protože nemá odezvu od oběti a přestanou ho jeho útoky bavit.
4. **Blokovat pachatele a blokovat obsah, který rozšiřuje** – co nejdříve se pokusit zamezit útočníkovi přístup k účtu, změnit telefonní číslo, zablokovat nebo smazat citlivé materiály, které by mohl útočník zneužít. Před tím je ale nutné zdokumentovat a uložit důkazy. Každá sociální síť je v současnosti vybavena blokačními mechanismy. V případě potřeby kontaktovat poskytovatele služby k zajištění nápravy.
5. **Identifikovat pachatele** – při odhalování útočníka neriskovat.
V této souvislosti Kopecký a kol. (2015) upozorňují, že každý člověk ve virtuálním prostředí o sobě zanechává určité množství digitálních stop, které se dají sledovat. Jako příklad uvádí, že *„v prostředí Facebooku lze pachatele identifikovat pomocí okruhu jeho přátel, které můžeme postupně kontaktovat a zjistit, kdo je ukryt za konkrétní virtuální identitou.“* (Kopecký a kol., 2015, s. 50)
6. **Oznámit útok dospělým** – důležité je, aby oběť byla předem poučena. V případě kyberútoku je vhodné a žádoucí se svěřit blízké osobě, a to zejména rodičům či učiteli. Pro uchování důkazů oslovit IT specialistu, V některých případech kontaktovat i specializované instituce (PPP, Policie, SVP, intervenční služby specializující se na řešení kyberšikany, psychology apod.).
7. **Nebát se vyhledat pomoc u specialistů** – kontaktovat specializované organizace, poradny a nebát se jakýkoli kyberincident oznámit. Kopecký (2015) se domnívá, že ostych je hlavním důvodem nesdíllosti oběti, která se obává sekundární viktimizace. Dalším důvodem může být strach z reakce a možných následků rodičů.
8. **Žádat konečný verdikt** – pokud se případ řeší na půdě školy, je nutné po prošetření celého případu trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí. Oběť by měla být informována o potrestání pachatele a zajištění takových opatření, aby se obdobná situace v budoucnu neopakovala. (MŠMT, 2010)

6. Odborná pomoc kyberšikany

Česká republika patří v oblasti prevence kyberšikany mezi špičky v rámci Evropy. Vzniká zde celá řada výborných projektů, které se zabývají kyberšikanou. Mnohé projekty vznikají přímo na školách a vštěpují dětem vhodné chování ve virtuálním světě. (Kožíšek a Písecký, 2016) Mimo to existuje v České republice řada organizací a institucí, jejichž činnost je zaměřena na problematiku šikany a kyberšikany, a které mohou pomoci či poradit dětem, rodičům, pedagogům, ale také široké veřejnosti.

V následující představím přehled organizací poskytující metodickou pomoc a poradenství v oblasti šikany, které MŠMT (2016) ve svém metodickém pokynu podrobným způsobem předkládá.

6.1 Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

MŠMT nabízí školám nástroj, který napomáhá řešení kyberšikany – *Individuální výchovný plán* (známý pod názvem Smlouvy s rodiči). Oblast primární prevence má v kompetenci oddělení prevence, které poskytuje potřebné informace k řešení a předcházení případům kyberšikany. Zároveň na webových stránkách MŠMT zveřejnilo materiál, který shrnuje využití právních opatření při řešení rizikového chování žáků na školách. V neposlední řadě je třeba zmínit Národní pedagogický institut České republiky, který nabízí školám různé programy a semináře pro učitele, zabývající se tématem kyberšikany a šikany obecně.

6.2 Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)

Jedná se o instituce spadající pod školský poradenský systém, rozmístěné ve všech větších městech po celé České republice. Pedagogicko-psychologické poradny začaly vznikat koncem padesátých let dvacátého století. Původně se označovaly jako dětské psychologické poradny. Pedagogické psychologické poradny zajišťují mimo jiné prevenci a řešení výukových a výchovných obtíží, projevů různých forem rizikového chování, které předchází vzniku sociálně patologických jevů a dalších problémů souvisejících se vzděláváním a s motivací k překonávání problémových situací. Jsou součástí podpůrného systému, jehož úkolem je přispívat k optimalizaci jednotlivých fází i celého procesu výchovy a vzdělávání ve škole a v rodině. Na pedagogicko-psychologické poradny se mohou obrátit samotní rodiče přímo anebo prostřednictvím školy. (Mikulková, Šrahůlková, 2014)

Hlavní náplní jejich činnosti je přímá práce s dětmi a žáky škol a školských zařízení, ve věku od 3 let do ukončení středního, resp. vyššího odborného vzdělání i s jejich rodiči. Práce pedagogicko-psychologické poradny je uskutečňována formou individuální péče i formou skupinové práce. Na základě jejího doporučení je volena nebo upravována vzdělávací cesta žáků. Při vedení dětí a žáků pedagogicko-psychologické poradny aktivně ovlivňují proces přijímání a upevňování poznatků, postojů a hodnotové orientace (volba vhodného učebního stylu, rodinná terapie apod.). Poskytují kariérové poradenství, participují na činnostech v oblasti prevence rizikového chování u dětí a mládeže, napomáhají při rozvoji pedagogicko-psychologických kompetencí učitelů. Pracovníky pedagogicko-psychologických poraden jsou psychologové a speciální pedagogové. Na odborných činnostech se rovněž podílejí i sociální pracovníci. Jejich činnost se uskutečňuje zejména ambulantně a návštěvami pracovníků ve školách a školských zařízeních. Při jejich práci je kladen důraz na ochranu práv uživatelů pedagogicko-psychologických služeb, a to zejména při předávání informací o dětech, žácích a jejich zákonných zástupcích, kdy jsou poskytovány poradenské služby třetím osobám a při zpracovávání důvěrných a citlivých údajů o těchto uživatelích poradenských služeb. (Mikulková, Šrahůlková, 2014)

6.3 Střediska výchovné péče (SVP)

Střediska výchovné péče zajišťují preventivně – výchovnou péči pro děti a žáky s rizikem vzniku a vývoje poruch chování, přičemž poskytují svou intervenci také rodičům (zákonným zástupcům) nebo škole. Hlavním úkolem Středisek výchovné péče je poskytnutí prevence a řešení edukačních problémů, poruch chování a sociálně-patologických jevů u dětí a mladistvých, mezi které řadíme i šikanu. Střediska výchovné péče se věnují širokému spektru zejména výchovných potíží v raném stádiu jejich rozvoje. Jejich činnost je zaměřena především na preventivně-výchovnou a vzdělávací péči za spolupráce rodiny. Vypracovávají a uskutečňují speciálně pedagogické a terapeutické programy zaměřené na potřeby jednotlivců i skupin (např. třídních kolektivů). Programy jsou zaměřené na předcházení a řešení rizikového chování na podnět školy nebo školského zařízení, na hledání cesty k sobě samému a získání schopností řešit svoje životní potíže. Programy jsou koncipovány na základě dlouhodobých zkušeností s danou problematikou. Výchozí zásada programů je postavena na dobrovolné spolupráci a tedy aktivní ochotě hledat cestu ze svých potíží. (Mikulková, Šrahůlková, 2014)

6.4 Organizace a programy primární prevence

„MŠMT dlouhodobě podporuje kvalitní a efektivní programy všeobecné, selektivní a indikované primární prevence rizikového chování zaměřené na oblast šikany. Jedná se o programy a organizace, které prošly Certifikací odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární.“ (MŠMT, 2016)

Linka bezpečí (www.linkabezpeci.cz)

Posláním Linky bezpečí je poskytovat kvalitní a snadno dostupnou pomoc při krizových a tíživých situacích. Slouží dětem, mládeži a studentům do 26 let. Poskytuje nepřetržitou, bezplatnou, krizovou intervenci a poradenství prostřednictvím telefonu, chatu a e-mailu z celé České republiky. Zásadou Linky bezpečí je anonymita, dobrovolnost, flexibilita, nízkoprahovost. (Linka bezpečí)

Internet Helpline (www.internethelpline.cz)

Jedná se o poměrně novou asistenční linku na pomoc dětským obětem počítačové kriminality, kterou zavedlo sdružení Linka bezpečí od ledna 2017. Děti a dospívající, kteří se potřebují svěřit se svými problémy týkajícími se podezřelých stránek a nabídek na internetu, mohou kontaktovat 24 hodin denně známé bezplatné číslo Linky bezpečí, kde se jim budou věnovat vyškolení konzultanti Helpline. O pomoc se mohou děti dále obrátit na nově zavedený Chat Linky bezpečí. (Internet helpline)

Projekt Minimalizace šikany (www.minimalizacesikany.cz)

Projekt je zaměřen na systémové a celoplošné řešení problematiky šikany a kyberšikany na českých školách. Cílem projektu je zamezení šikany a snižování jejích následků na základních a středních školách. Organizuje proškolení pedagogů na takou úroveň, že budou schopni rozpoznat šikanu již v prvotním stádiu a budou schopni ji vyřešit. Pedagogové se učí zvládat konkrétní situace (např. běžné konflikty mezi žáky) specifickým způsobem. Zavádí procesy diagnostiky vztahů ve skupině, sběru a toku informací, metody preventivní práce s třídními kolektivy, ošetření rizikových prostorů školy, zveřejnění nových pravidel apod. Projekt publikuje různé metodické příručky pro školy a informační letáky pro rodiče a děti. Nonstop a zdarma na svých webových stránkách provozuje internetovou poradnu pro děti, rodiče i pedagogy a spolupracuje s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR a s Českou školní inspekcí. (Minimalizace šikany)

Projekt E-Bezpečí (www.e-bezpeci.cz)

Jde o dynamicky fungující národní preventivní projekt, který poskytuje pomoc nejen dětem, ale i dospělým uživatelům internetu. „Projekt je zaměřený na prevenci, vzdělávání, výzkum, intervenci a osvětu spojenou rizikovým chováním na internetu a souvisejícími fenomény. Je realizován Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého ve spolupráci s dalšími organizacemi.“ (Kožíšek a Písecký, 2016, s. 146) Poskytuje edukační programy zaměřené na prevenci a intervenci v oblasti kyberšikany a dalších negativních projevů chování ve virtuálním prostředí pro nejrůznější cílové skupiny. Cílovými skupinami projektu jsou především žáci základních škol a žáci středních škol, ale také učitelé, metodici prevence, policisté (Městská policie, Policie ČR), manažeři prevence kriminality, vychovatelé, pracovníci OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dětí) a v neposlední řadě také rodiče. Webové stránky poskytují internetovou poradnu a projekt se také významně zabývá publikací metodických příruček. (E-bezpečí)

Projekt Seznam se bezpečně (www.seznamsebezpecne.cz)

Projekt původně vznikl jako doplňková aktivita sociální sítě Lidé.cz., jehož hlavním cílem je popularizace internetových témat, uvádí (Kožíšek a Písecký, 2016). Úkolem bylo informovat uživatele o rizicích seznamování nebo komunikaci s neznámými lidmi. Své aktivity rozšířili i natáčením filmů a spoluprací s ostatními partnery – Policií ČR, Linkou bezpečí nebo projektem E-Bezpečí a dalšími. „Sekundárním cílem aktivit spojených s prevencí rizikového chování je implementace získaných poznatků do internetových služeb. Získané poznatky motivují společnost Seznam.cz, aby při vytváření služeb přemýšlela nad jejich společenským dopadem a vytvářela je bezpečnější.“ (Kožíšek a Písecký, 2016, s. 145)

Rodičovská linka (www.rodicovskalinka.cz)

Problematika kyberšikany dospívajících nemusí být problémem pouze oběti, ale i pro rodiče může znamenat obtížně řešitelný problém. V takovém případě je možné kontaktovat rodičovskou linku. Ta nabízí krizovou pomoc a specializované telefonické nebo e-mailové poradenství v rámci celé České republiky. Cílovou skupinou mohou být rodiče i ostatní rodinní příslušníci, pedagogové a obecně všichni dospělí, kteří mají starosti s dětmi. Zásadou je dodržování anonymity klientů, pokud oni sami nechtějí, nemusejí sdělovat žádné osobní informace. Pomoc poskytují psychologové a jiní pracovníci

vyškolení v oblasti problematiky krizové intervence a sociálně-patologických jevů.
(Rodičovská linka)

Národní centrum bezpečnějšího internetu (www.ncbi.cz)

Jedná se o nestátní a neziskové sdružení, které provádí osvětu a podporuje bezpečnější užívání on-line technologií a vzdělávání v této oblasti. Cílem sdružení je prosazování odpovědnosti na internetu a také snaha pomoci dětem, které se staly terčem kyberšikany. Národní centrum bezpečnějšího internetu organizuje školení, vzdělávací semináře a konference, které se týkají problematiky rizikového chování ve virtuálním světě a prevence internetové kriminality. K realizaci svých cílů nabízí řadu projektů, a to jak na lokální, tak i mezinárodní úrovni. Podporuje vzdělávání v dané oblasti, a to zejména dětí, kterým ubližuje nevhodné a závadné chování na internetu. Pod záštitou Národního centra bezpečnějšího internetu působí na lokální úrovni. Ve spolupráci se svými partnery realizuje vzdělávací projekty. Jedním z projektů je Praha bezpečně on-line 2018, podporovaný Magistrátem hl. m. Prahy a Bezpečně on-line – rizika internetu a sociálních sítí.

Na mezinárodní úrovni řeší převážně projekty iniciované Evropskou komisí. K nim patří především projekt osvětového centra projekt DS4Y, který má za cíl nabídnout nástroje smíšeného vzdělávání a eSafety Label+, podporující zvýšení bezpečnosti školního IT prostředí. (Národní centrum bezpečnějšího internetu)

- **Bezpečně online** (www.bezpecne-online.cz)

Provozování výchovně-edukační stránky, která se snaží informovat děti, mladistvé, rodiče i pedagogy o bezpečném užívání internetu. Speciálně pro učitele jsou zde připraveny užitečné rady a metodické pomůcky využitelné při výuce. (Bezpečně on-line)

- **O₂ Chytrá škola** (www.o2chytraskola.cz)

Projekt O₂ Chytrá škola pomáhá především pedagogům a rodičům lépe se zorientovat v příležitostech i nástrahách digitálního světa. Portál nabízející komplexní užitečné informace o bezpečném zacházení s internetem a digitálními technologiemi i konkrétní tipy, jak o nich mají mluvit rodiče či učitelé s dětmi. Mimo již uvedené nabízí videa a informační brožury, které jsou zaměřené na kyberšikanu. (Chytrá škola)

- **Google.cz** (www.google.cz/familysafety)

Dnešní děti na rozdíl od předchozích generací vyrůstají s moderními technologiemi. Internetový prohlížeč Google provozuje službu Centrum bezpečnosti pro rodiče a děti.

Ve spolupráci s odborníky a pedagogy pomáhá nastavit hranice a využívat technologie způsobem, který je pro rodiny nejvhodnější. Aplikace Family Link pomůže porozumět tomu, jak mladší i starší děti používají internet, a spravovat jejich účty a kompatibilní zařízení. Rodiče mohou nastavit hranice, mít přehled o tom, kolik času na zařízení jejich dítě stráví apod. Zároveň poskytují možnost ohlásit např. ponižující video na videokanálu YouTube nebo nevhodné fotografie na internetovém albu Picasa. Toto centrum také provozuje službu bezpečného vyhledávání informací, jak na internetu, tak v mobilních telefonech. Je opatřeno zámekem bezpečného vyhledávání a na kanálu YouTube Bezpečným režimem pro nahrávání videí. V neposlední řadě dopomůže dětem, jak se v on-line prostředí lépe orientovat a rozhodovat.(Google.cz)

- **Bezpečný internet.cz** (<http://www.bezpecnyinternet.cz>)

Projekt, jehož zakládajícími partnery jsou Česká spořitelna, Microsoft a Seznam.cz, vznikl s cílem poukázat na možná rizika spojená s používáním internetu a na způsoby, pomocí kterých se účinně bránit. Projekt Bezpečný internet.cz oslovuje různé cílové skupiny uživatelů a na názorných příkladech pomáhá vytvářet správné návyky internetové bezpečnosti. Zdarma poskytuje rady, návody i zkušenosti provozovatelů nejnavštěvovanějších internetových služeb. (Bezpečný internet)

EMPIRICKÁ ČÁST

7. Metodologie výzkumu

Rozvoj informačních a komunikačních technologií přináší i celou řadu společenských problémů. Jedním z nich je kyberšikana. Problematika kyberšikany je jedna z nejčastějších a nejzákeřnějších forem šikany, což bylo pro mě inspirací k vypracování diplomové práce. Empirická část diplomové práce se věnuje cílům, problémům a výzkumným otázkám, které se vztahují ke zvolené problematice. Je zaměřena na ověření validity získaných zjištění. K získání potřebných údajů jsem se rozhodl zvolit kvantitativní metodou sběru dat, konkrétně pomocí anonymního dotazníkového šetření. V práci jsou podrobným způsobem publikovány informace, které byly zjištěny v rámci empirické sondy u žáků druhého stupně ve vybrané základní škole a gymnáziu.

7.1 Stanovení cíle výzkumu

Hlavní výzkumný cíl

Hlavním výzkumným cílem je zmapovat a analyzovat problémy spojené s intenzivním používáním informačních a komunikačních prostředků u žáků základních a středních škol v kontextu s rozšiřující se kyberšikanou na základních a středních školách.

Dílčí cíle

- Cíl 1: Identifikovat četnost využívání sociálních sítí a jejich skryté hrozby na žáky základních a středních škol.
- Cíl 2: Zjistit, jaké povědomí mají respondenti o kyberšikaně a porovnat zjištěné výsledky mezi žáky ZŠ a SŠ.
- Cíl 3: Analyzovat informovanost žáků základních a středních škol v oblasti prevence.

Výzkumné otázky:

K vytvoření dotazníku bylo nutné stanovit si výzkumné otázky, pomocí kterých jsem vytvářel jednotlivé otázky do dotazníku.

1. Jaké povědomí mají žáci o kyberšikaně? (znalost pojmu kyberšikany, termínů „kyberstalking“, „sexting“ a „happy slapping“)
2. Jaké nejčastější důvody vedou podle mínění žáků ke kyberšikaně?
3. Pokud žáci mají založený profil na sociálních sítích, jaké osobní údaje nejčastěji zveřejňují?

7.2 Stanovení hypotéz

K výzkumným otázkám jsem stanovil hypotézy, které potvrdí, nebo vyvrátí předpokládaný výsledek dotazníkového šetření.

Hypotéza 1

H₀₁ V četnosti výskytu kyberšikany neexistuje statisticky významný rozdíl mezi žáky základní školy a žáky gymnázia.

H_{A1} V četnosti výskytu kyberšikany existuje statisticky významný rozdíl mezi žáky základní školy a žáky gymnázia.

Hypotéza 2

H₀₂ Rodičům se s problémem kyberšikany svěří stejný počet žáků základní školy i gymnázia.

H_{A2} Žáci základní školy se rodičům s problémem kyberšikany svěří častěji než žáci gymnázia.

Hypotéza 3

H₀₃ Informovanost o projektech zaměřených na boj a prevenci kyberšikany je stejná u žáků základní školy i u žáků gymnázia.

H_{A3} Žáci gymnázia jsou více informováni o projektech zaměřených na boj a prevenci s kyberšikanou než žáci základní školy.

7.3 Lokalizace a výběr respondentů

Výběrový soubor tvoří 430 žáků. K porovnání výskytu sledované problematiky byli osloveni žáci základní školy a gymnázia. Do zkoumaného souboru bylo zahrnuto 210 žáků základní školy a 220 žáků gymnázia, kteří splňovali kritéria pro výzkumnou část diplomové práce. Pro výběr dotazovaných respondentů jsem zvolil věkovou skupinu ve věkovém rozmezí od 11 do 20 let, protože právě tato věková skupina je nejvíce zasažena, a tím pádem i ohrožena informačními a komunikačními technologiemi.

Kritéria výběru respondentů

- žáci základní školy a gymnázia
- ochota účastnit se dotazníkového šetření
- region Boskovicka

7.4 Metodika a průběh výzkumné sondy

Pro kvantitativní výzkumné šetření jsem použil metodu anonymního dotazníku. Kvantitativní metoda empirické části je zaměřena na explorativní a deskriptivní průzkum dotazníkového šetření v komunitě žáků základních a středních škol a následné analytické vyhodnocení získaných údajů. Prostřednictvím dotazníkového šetření se získá omezený rozsah informací od velkého počtu jedinců. Výhodou je řeč přesných čísel a odstup od zkoumaného. Získané výsledky směřují k zevšeobecnění. Strukturovaný dotazník obsahoval 20 otázek. Otázky první části dotazníku nemají přímou souvislost se zkoumanou problematikou a jsou pouze informativní. Jsou zaměřeny na identifikační údaje, které obsahovaly věk, pohlaví a navštěvovanou školu. V druhé části dotazníku byly položeny otázky, které směřovaly ke stanoveným cílům a výzkumným otázkám.

Dotazník byl koncipován do elektronické formy, při které jsem využil jednu z webových aplikací Google Forms. Po vyplnění a následném odeslání dojde k uložení do on-line tabulkového kalkulátoru v cloudovém úložišti. Získaná data je poté možno exportovat do formátu, který lze zpracovat pomocí běžných kancelářských aplikací. Pro analýzu výsledků a jejich interpretaci jsem využil kancelářskou sadu Microsoft Excel 2007. Dotazník byl distribuován rovněž v tištěné podobě. Pro snadnější analýzu výsledku jsem dotazníky v tištěné formě přepsal do elektronické podoby.

Otázka č. 4–7 se zabývají používáním informačních a komunikačních technologií u žáků. Problematická oblast související se stanovenými hypotézami je analyzována v otázkách

č. 8 – 18, které směřují k povědomí a zkušenosti respondentů s kyberšikanou a jakou roli sehrály v případě výskytu. Dotazy jsou zaměřeny, na koho se nejčastěji žáci s problémem obrátí a zda jsou informováni o projektech.

7.4.1 Průběh výzkumu

Před zahájením dotazníkového šetření jsem požádal ředitele vybraných škol v boskovickém regionu o povolení dotazníkového šetření. Po schválení byla část dotazníků zaslána formou elektronického odkazu a část byla předána v tištěné podobě. Sběr dat proběhl v prosinci 2019 a lednu 2020. V průzkumu bylo osloveno 500 respondentů. Ze stanoveného počtu se reálně vrátilo 430 validních odpovědí, které přispěly ke konečnému statistickému zpracování výsledků. Na dotazníkovém šetření se podílelo 210 žáků základních škol a 220 žáků gymnázií. Návratnost dotazníků tedy činila 86 %. Dotazník byl v rámci pilotáže předložen ke zkušebnímu vyplnění vzorku 22 žáků gymnázia. Na podkladě výstupu z pilotáže byl dotazník upraven do konečné podoby. Cílem předvýzkumu bylo prověřit srozumitelnost stanovených otázek a dostatečné pokrytí. Pilotáž přispěla k ujasnění efektivního postupu při organizaci dotazníkového šetření. O postupu a způsobu vyplňování dotazníku byli žáci písemně informováni. Dotazníky vyplňovali respondenti samostatně, podle vlastního uvážení. V průběhu sběru dat jsem prováděl logickou kontrolu získaných dat, kontrolu úplnosti dotazníků a provedeního kódování znaků pro počítačové zpracování.

7.4.2 Objektivita výzkumu

Objektivita výzkumu je založená na validitě, reliabilitě a praktičnosti. Problém objektivity, zda stanovené otázky zahrnují všechno, co požadují zjistit, je nesnadný pro každý empirický výzkum. Zvolené téma, které je předmětem dotazníkového šetření, může být diskutabilní a při interpretaci výsledkům je třeba obezřetnosti. Výsledky šetření shrnují a interpretují získaná data. Z analýzy výsledků je možné předpokládat, že většina respondentů odpovídala upřímně, přesto je nutné zdůraznit, že práce má spíše orientační charakter.

7.4.3 Statistické zpracování výsledků

Po ukončení dotazníkového šetření následovala extrakce dat. Získaná data byla shromažďována automaticky tak, jak žáci dokončovali on-line dotazníky. Naprogramování Google Forms umožňovalo základní třídění dat podle odpovědí a automatickou tvorbu příslušných grafů, doplněné počtem respondentů, kteří na danou otázku odpověděli.

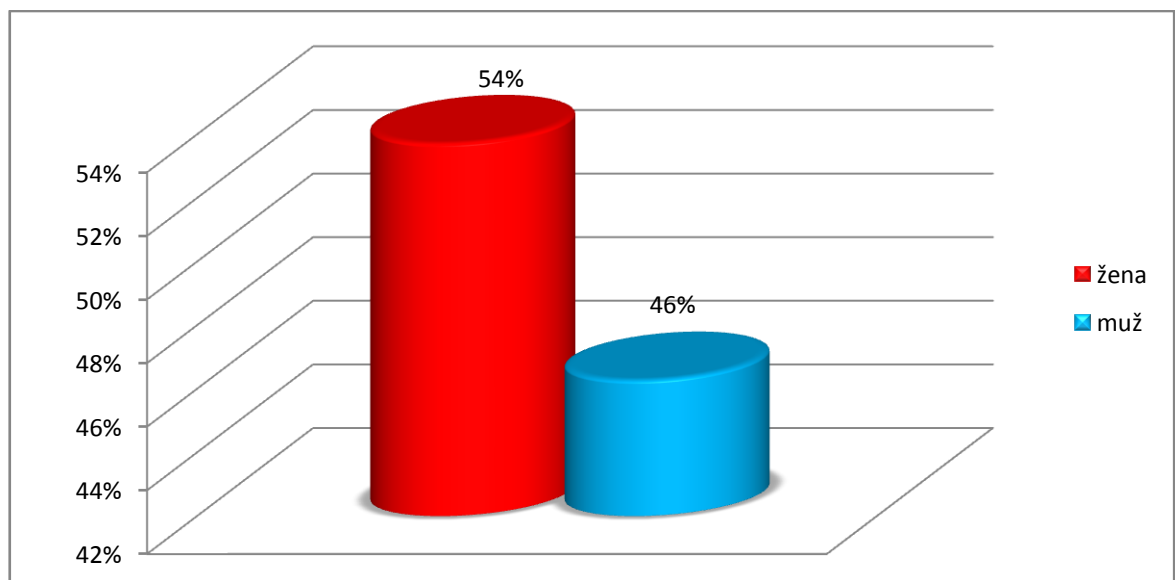
7.5 Vyhodnocení dotazníku

Otázka č. 1 :
Jaké je Vaše pohlaví?

Tabulka 1 Pohlaví

Pohlaví	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
žena	231	54 %
muž	199	46 %
Celkem	430	100 %

Graf 1 Pohlaví

Výběrový soubor dotazníkového šetření tvořilo 430 žáků z 500 předpokládaných oslovených respondentů. Návratnost dotazníků činila 86 %. Vznikl tak výzkumný vzorek 54 % žen a 46 % mužů. Sledovaný soubor vykazuje rovnoměrné rozložení mezi pohlavím žáků středních a základních škol.

Otázka č. 2 :
Uved'te prosím věk:

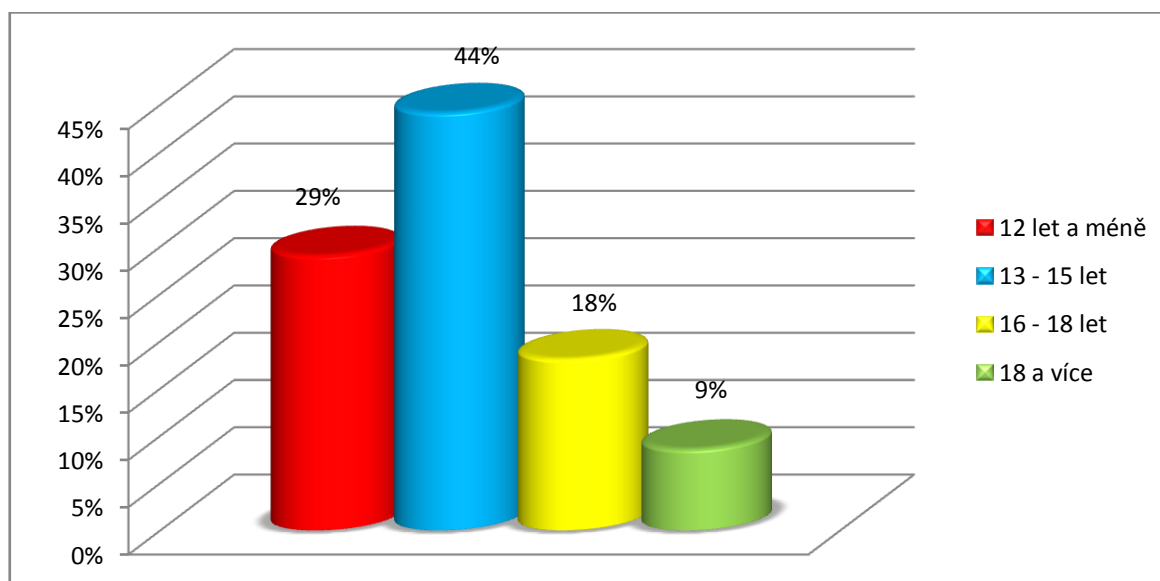
Tabulka 2 Věk

Věk	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
12 let a méně	125	29 %
13 - 15 let	190	44 %
16 - 18 let	78	18 %
18 a více	37	9 %
Celkem	430	100 %

Tabulka 3 Věk

Aritmetický průměr	Modus	Medián	Rozptyl	Směrodatná odchylka
14,24	14	14	5,54	2.35

Graf 2 Věk

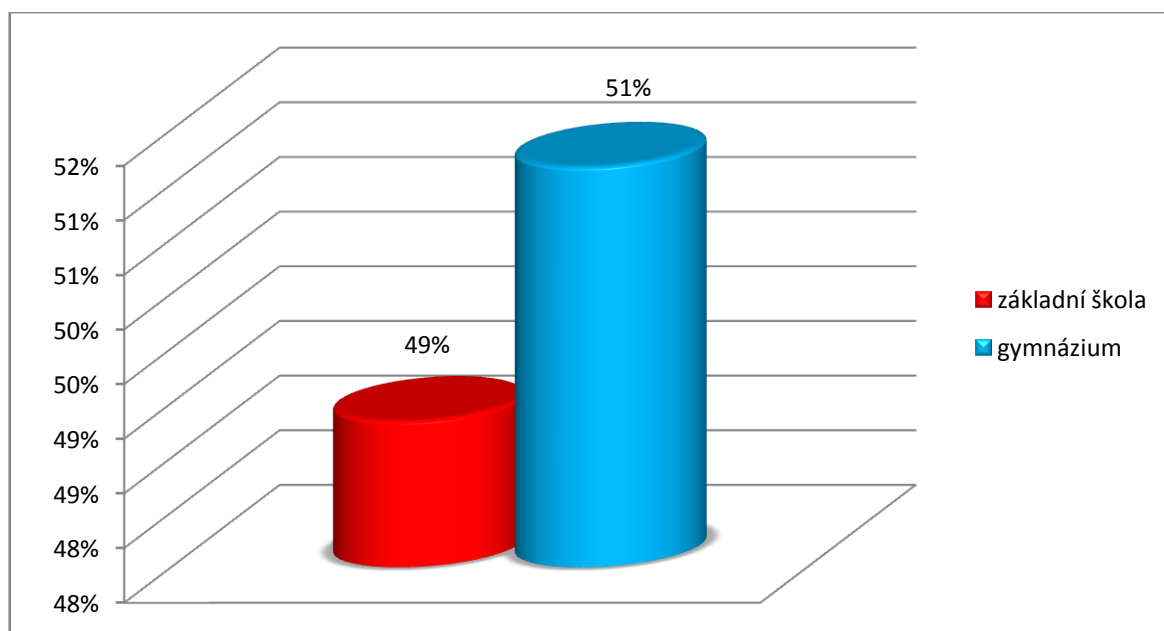
Z uvedené tabulky a grafu je patrné věkové rozložení respondentů. Nejvíce zastoupenou věkovou kategorií (44 %), představovali 13–15 letí žáci. Druhou nejčastěji zastoupenou skupinu 29 % tvořili žáci 12 let a méně. V další kategorii 16–18 let se dotazníkového šetření účastnilo 18 % žáků. Poslední a zároveň nejméně zastoupenou skupinu (9 %) reprezentovali žáci starší 18 let. Průměrný věk všech oslovených byl 14,24 let.

Otázka č. 3 :
Uveďte školu, na které studujete?

Tabulka 4 Škola

Škola	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
základní škola	210	49 %
gymnázium	220	51 %
Celkem	430	100 %

Graf 3 Škola

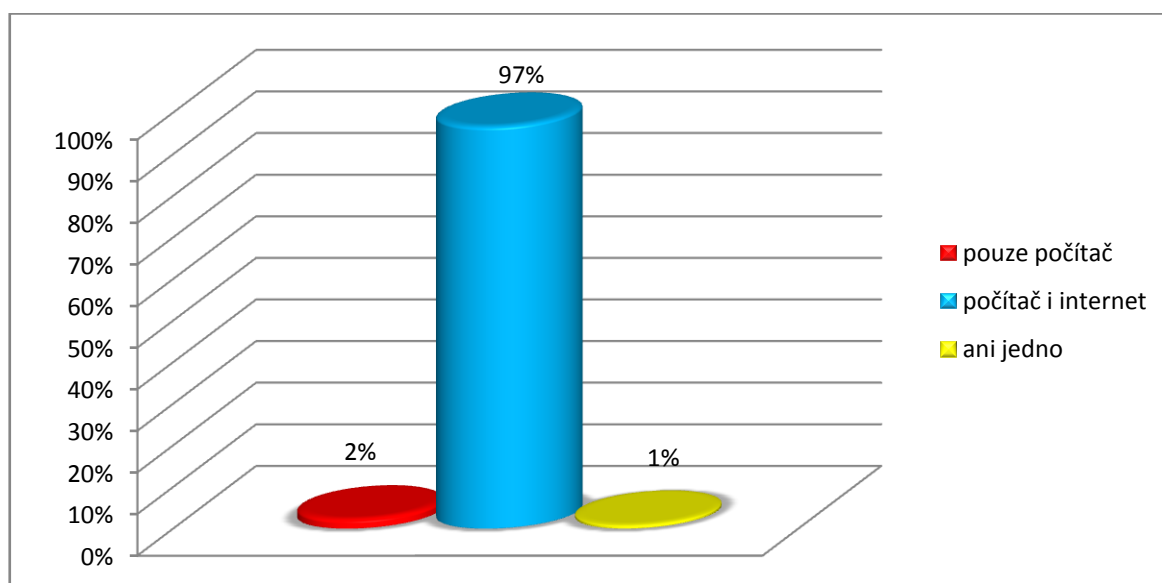
Z přehledové tabulky a grafů vyplývá, že zastoupení respondentů je rovnoměrně rozloženo mezi žáky základní školy a gymnázia. Rovnoměrné rozložení může být výhodou pro porovnání sledovaných dat. Na dotazníkovém šetření se z celkového počtu 430 žáků (100 %) podílelo 49 % žáků základní školy a 51 % žáků gymnázia.

Otázka č. 4 :
Máte doma počítač a připojení na internet?

Tabulka 5 Vlastnictví počítače a internetu

Vlastnictví počítač a internetu	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
pouze počítač	10	2 %
počítač i internet	416	97 %
ani jedno	4	1 %
Celkem	430	100 %

Graf 4 Vlastnictví počítače a internetu

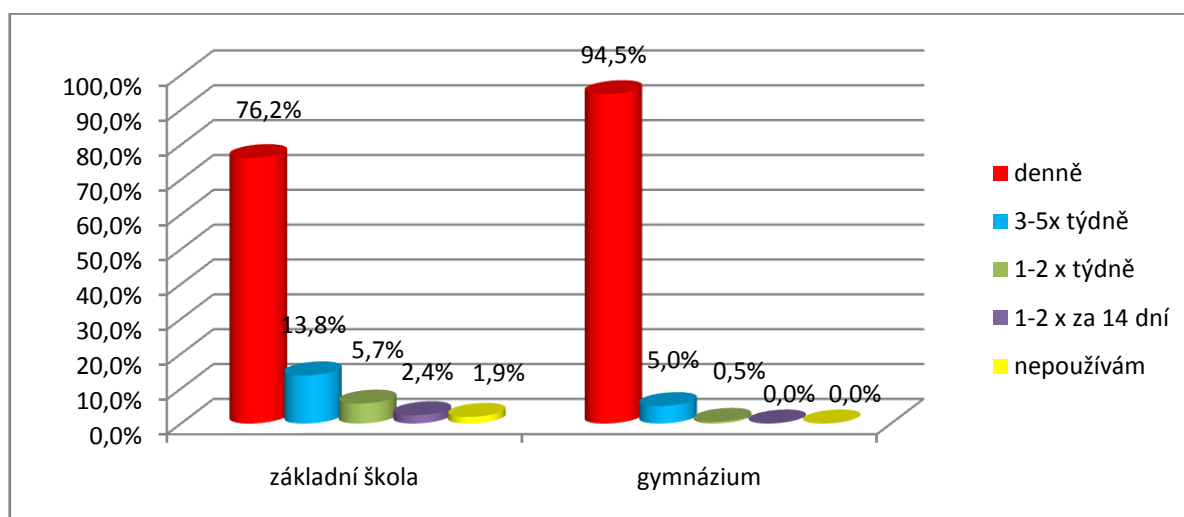
Následující otázka zjišťovala, zda mají respondenti možnost doma využívat počítačová zařízení s připojením na internet. Téměř všichni (97 %) respondenti uvedli, že mají přístup na internet z domova. Pouze 2 % žáků uvádí, že mají pouze počítač a jen 1 % z 430 oslovených žáků přiznává, že nevlastní ani počítač a ani připojení k internetu.

Otázka č. 5 :
Jak často používáte internet?

Tabulka 6 Využití internetu

Využití internetu	Základní škola		Gymnázium		Celkem	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
denně	160	76,2 %	208	94,5 %	368	86 %
3–5× týdně	29	13,8 %	11	5 %	40	9 %
1–2× týdně	12	5,7 %	1	0,5 %	13	3 %
1–2× za 14 dní	5	2,4 %	0	0 %	5	1 %
nepoužívám	4	1,9 %	0	0 %	4	1 %
Celkem	210	100 %	220	100 %	430	100 %

Graf 5 Využití internetu

Pro zjištění využití internetu je možné sledovat výsledky uvedené tabulky a grafu. Z odpovědí vyplývá, že existují rozdíly mezi respondenty gymnázia a základní školy. Denní využití internetu kvituje 94 % gymnazistů a 76,2 % žáků základní školy. 3–5 × týdně využije internetové připojení 13,8 % žáků základních škol a 9 % žáků gymnázia. 5,7 % žáků základní školy a 0,5 % žáků gymnázia uvedlo, že využívají internet 1–2 × týdně. Sporadicky 1–2 × za 14 dní používá internet 2,4 % respondentů základní školy. Zanedbatelná část reprezentována 1,9 % oslovených žáků základní školy, z celkového počtu 210 žáků, nepoužívá internet vůbec.

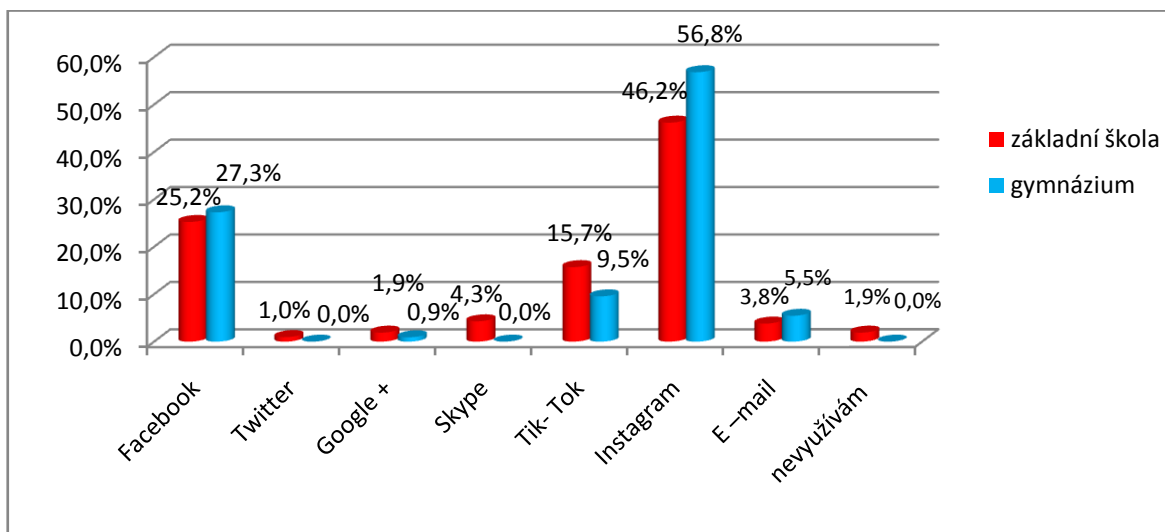
Otázka č. 6 :

Pokud využíváte sociální sítě, uveďte které nejčastěji?

Tabulka 7 Návštěvnost sociálních sítí

Sociální síť	Základní škola		Gymnázium		Celkem	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Facebook	53	25,2%	60	27,3%	113	26%
Twitter	2	1,0%	0	0,0%	2	0%
Google +	4	1,9%	2	0,9%	6	1%
Skype	9	4,3%	0	0,0%	9	2%
Tik- Tok	33	15,7%	21	9,5%	54	13%
Instagram	97	46,2%	125	56,8%	222	52%
E –mail	8	3,8%	12	5,5%	20	5%
nevyžívám	4	1,9%	0	0,0%	4	1%
Celkem	210	100%	220	100%	430	100%

Graf 6 Návštěvnost sociálních sítí

Následující otázka zjišťuje, které sociální sítě nejčastěji respondenti navštěvují. Zjištěné výsledky ukazují, že 46,2 % žáků základní školy a více než polovina (56,8 %) gymnazistů využívá Instagram. Poměrně vysoké zastoupení 25,2 % žáků základní školy a 27,3 % gymnazistů preferuje Facebook. Stále více žáků, především ze základní školy (15,7 %), ale i 9,5 % žáků gymnázia, využívá aplikaci Tik Tok. Ostatní uvedené sociální sítě jsou prezentované poměrně nízkým procentuálním zastoupením. Přehledné zastoupení je možné sledovat na grafickém znázornění i v tabulce.

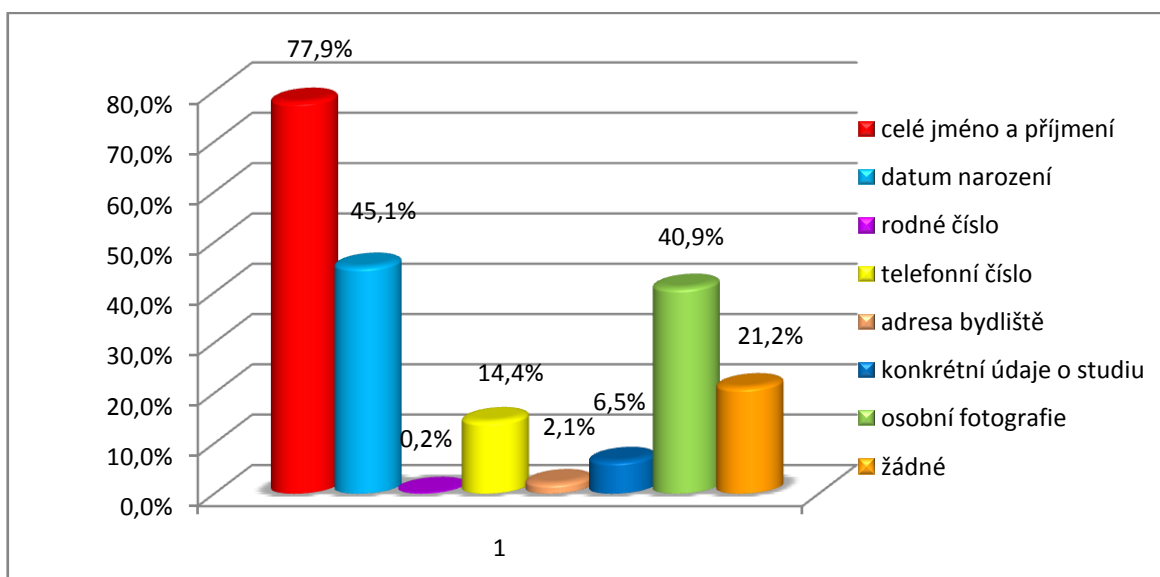
Otázka č. 7 :

Které osobní informace sdílíte na svých internetových profilech?

Tabulka 8 Nejčastěji sdílené informace

Sdílené informace	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
celé jméno a příjmení	335	77,9 %
datum narození	194	45,1 %
rodné číslo	1	0,2 %
telefonní číslo	62	14,4 %
adresa bydliště	9	2,1 %
konkrétní údaje o studiu	28	6,5 %
osobní fotografie	176	40,9 %
žádné	91	21,2 %

Graf 7 Nejčastěji sdílené informace

Analýzou získaných informací bylo zjištěno, že 77,9 % z celkového počtu 430 respondentů na různých sociálních profilech sděluje celé jméno a příjmení. Necelá polovina (45,1 %) oslovených sdílí i datum narození. S oblíbeností a popularitou Instagramu stoupá i sdílení osobních fotografií, které zveřejňuje 40,9 % dotázaných. Telefonní číslo zveřejňuje 14,4 % a informace o studiu 6,5 % respondentů. Svou konkrétní adresu bydliště uvádí na sociálních sítích 2,1 % žáků. I přes nepatrné procento je to velmi znepokojující, neboť veřejné uvádění dané informace může pro uživatele znamenat určitou možnost hrozby. Potěšující informací je, že 21 % z celkového počtu 430 respondentů, nesdílí na sociálních sítích žádné informace.

Otázka č. 8:

Jaké máte vědomosti o kyberšikaně? Ohodnoťte známkou jako ve škole 1 až 5.

(1 = výborné, 2 = velmi dobré, 3 = dobré, 4 = dostatečné, 5 = nedostatečné).

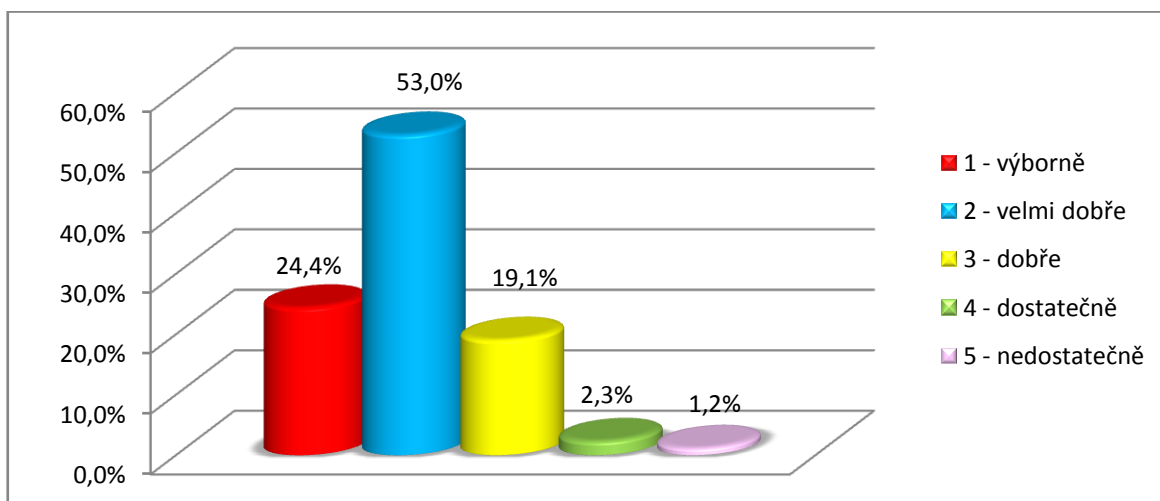
Tabulka 9 Vědomosti o kyberšikaně

Vědomosti o šikaně	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
1	105	24,4 %
2	228	53,0 %
3	82	19,1 %
4	10	2,3 %
5	5	1,2 %
Celkem	430	100 %

Tabulka 10 Vědomosti o kyberšikaně – podrobnosti

Aritmetický průměr	Modus	Medián	Rozptyl	Směrodatná odchylka
2,02	2	2	0.63	0.79

Graf 8 Vědomosti o kyberšikaně

Informovanost v oblasti kyberšikany je podle mínění žáků na vysoké úrovni. V průměru si respondenti připisují známku 2 – velmi dobře. Z uvedeného zjištění by se mohlo zdát, že výsledek je potěšující. Necelá čtvrtina (24,4 %) dotazovaných si dokonce myslí, že jejich vědomosti jsou výborné, hodnocené známkou 1. Dobře je informováno 19,1 % dotázaných. Dostatečné informace uvedlo 2,3 % žáků a pouze 1,2 % respondentů z dotazníkového šetření si myslí, že obeznámenost je nedostatečná.

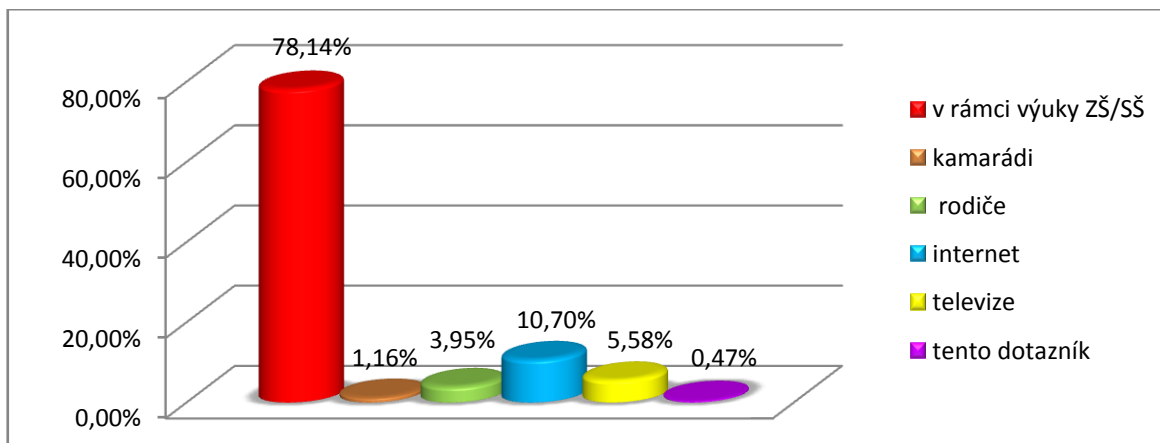
Otázka č. 9:

Kde jste se poprvé setkal/a s pojmem kyberšikana?

Tabulka 11 První informovanost o pojmu kyberšikana

První informovanost	Základní škola		Gymnázium		Celkem	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
v rámci výuky ZŠ/SŠ	155	73,8 %	181	82,3 %	336	78,14 %
kamarádi	1	0,5 %	4	1,8 %	5	1,16 %
rodiče	7	3,3 %	10	4,6 %	17	3,95 %
internet	31	14,7 %	15	6,8 %	46	10,70 %
televize	14	6,7 %	10	4,5 %	24	5,58 %
tento dotazník	2	1,0 %	0	0,0 %	2	0,47 %
Celkem	210	100 %	220	100 %	430	100 %

Graf 9 První informovanost o pojmu kyberšikana

Zajímavé zjištění přináší otázka o první informovanosti. Více než tři čtvrtiny (78,14 %) sledovaného souboru uvádí, že poprvé se s tématem kyberšikana setkaly v rámci výuky na základní škole nebo gymnáziu. Desetina (10,7 %) žáků předkládá, že informace získala na internetu. Překvapivým zjištěním je, že pouze 3,95 % rodičů informovali své děti o nástrahách kyberšikany. K informovanosti přispěla u 5,58 % respondentů televize a 1,16 % dotázaných bylo informováno od kamarádů.

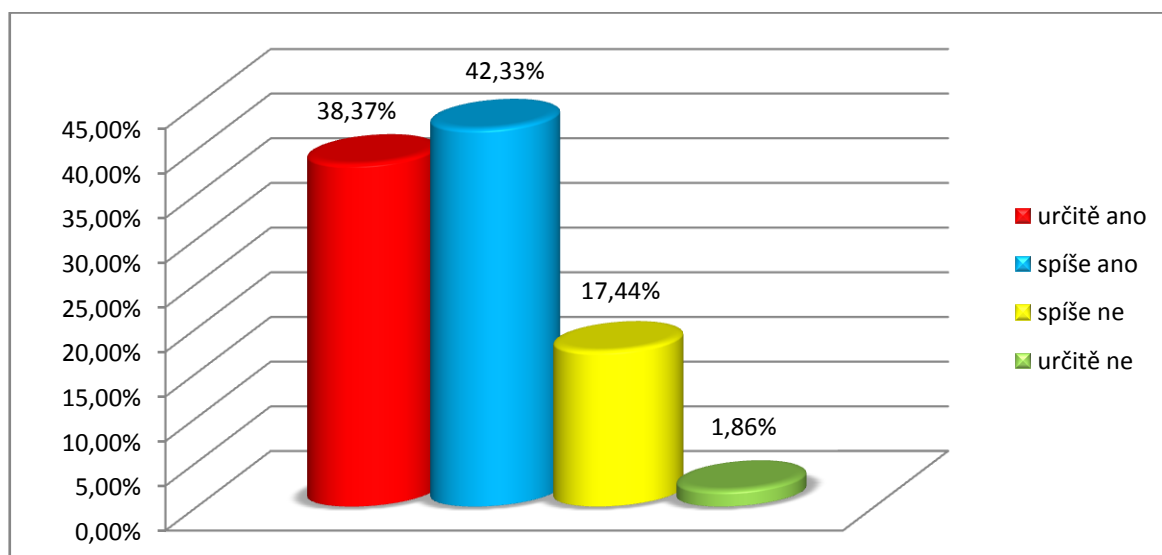
Otázka č. 10 :

Myslíte si, že je kyberšikana problémem na základních či středních školách?

Tabulka 12 Kyberšikana a problém

Problém	Základní škola		Gymnázium		Celkem	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
určitě ano	88	41,90 %	77	35,00 %	165	38,37 %
spíše ano	90	42,86 %	92	41,82 %	182	42,33 %
spíše ne	31	14,76 %	44	20,00 %	75	17,44 %
určitě ne	1	0,48 %	7	3,18 %	8	1,86 %
Celkem	210	100 %	220	100 %	430	100 %

Graf 10 Kyberšikana a problém

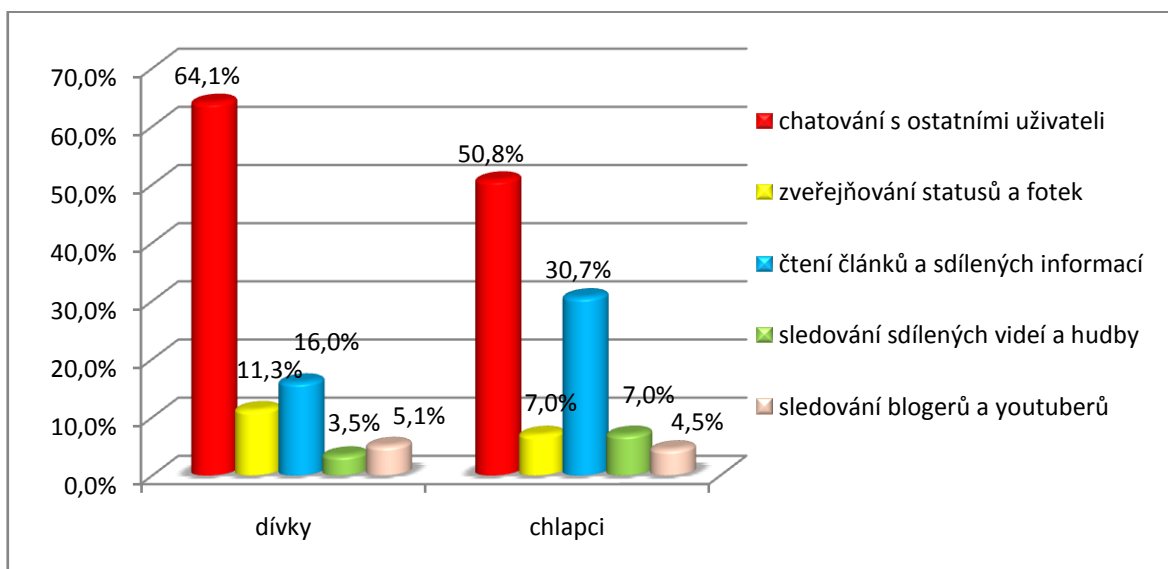
Více než čtyři pětiny (84,76 %) žáků základní školy a 76,82 % gymnazistů se domnívá, že kyberšikana je nebo spíše je vážný problém vyskytující se ve školách. Na základní škole 14,76 % žáků a na gymnáziu 20 % žáků se domnívá, že problém s kyberšikanou spíše není. Nepatrné zastoupení v podobě 0,48 % žáků základní školy a 3,18 % gymnazistů si myslí, že se problém ve škole nevyskytuje.

Otázka č. 11 :
Co nejčastěji děláte na sociální síti?

Tabulka 13 Nejčastější činnosti na sociálních sítích

Nejčastější činnosti	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
chatování s ostatními uživateli	148	64,1 %	101	50,8 %	249	57,9 %
zveřejňování statusů a fotek	26	11,3 %	14	7,0 %	40	9,3 %
čtení článků a sdílených informací	37	16,0 %	61	30,7 %	98	22,8 %
sledování sdílených videí a hudby	8	3,5 %	14	7,0 %	22	5,1 %
sledování blogerů a youtuberů	12	5,1 %	9	4,5 %	21	4,9 %
Celkem	231	100 %	199	99,95 %	430	100 %

Graf 11 Nejčastější činnosti na sociálních sítích

Mezi nejoblíbenější činnosti na sociálních sítích je u 64,1 % dívek a 50,8 % chlapců chatování s ostatními uživateli. Čtení článků a sdílení informací upřednostňuje 30,7 % chlapců a 16 % dívek. Zveřejňování statusů a fotek je oblibou u 11,3 % dívek a 7 % chlapců. Sledování videí a hudby dává přednost 3,5 % dívek a 7 % chlapců. Nejmenší zastoupení ve výzkumném souboru má sledování blogerů a youtuberů, kde dívky (5,1 %) a chlapci (4,5 %) vykazují přibližně stejnou hodnotu.

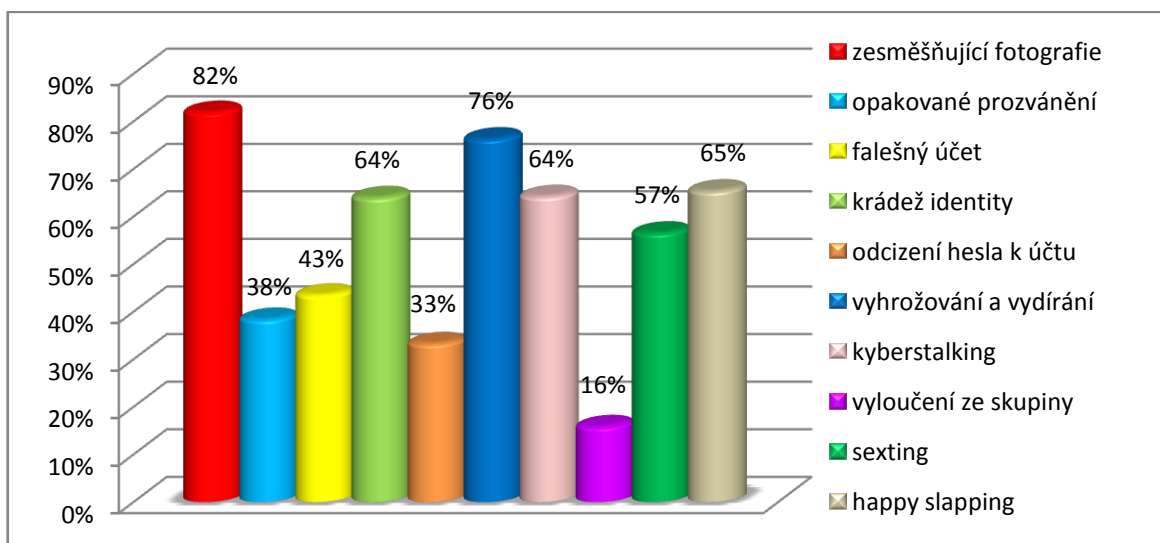
Otázka č. 12:

Co všechno dle Vašeho názoru patří do kyberšikany?

Tabulka 14 Co lze označit za kyberšikanu

Co lze označit kyberšikanu	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
zsměšňující fotografie nebo videa	352	82 %
opakované prozvánění	165	38 %
falešný účet	187	43 %
krádež identity	275	64 %
odcizení hesla k účtu	143	33%
vyhrožování a vydírání	328	76 %
pronásledování – kyberstalking	276	64 %
vyloučení ze skupiny	68	16 %
sexting	243	57 %
happy slapping	281	65 %

Graf 12 Co lze označit za kyberšikanu

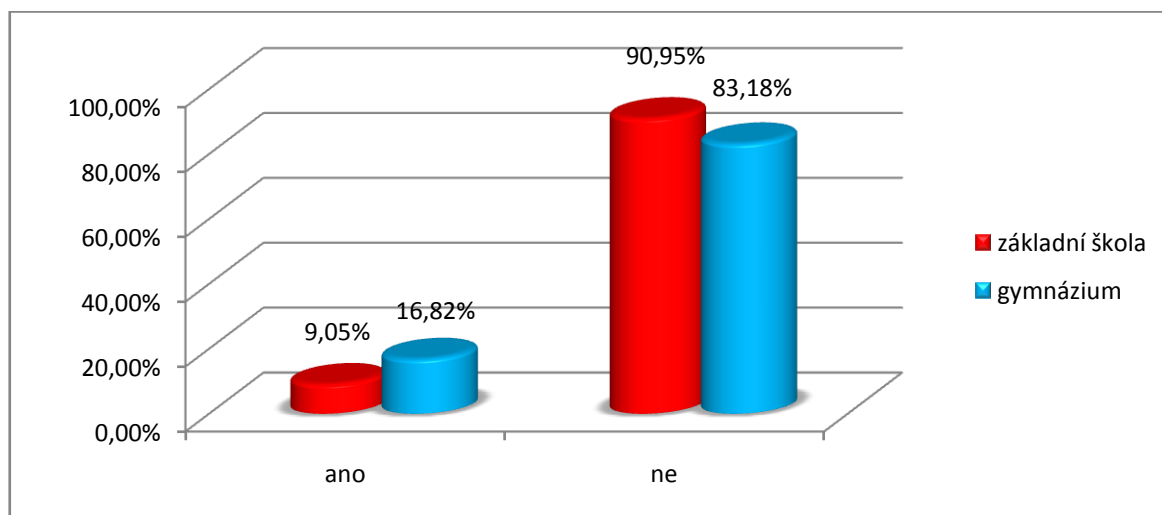
Úkolem následující otázky bylo zjistit, jaké povědomí mají žáci o formách kyberšikany a které nabízené možnosti do ní řadí. Konkrétní procentuální zastoupení vykazuje počet respondentů, kteří souhlasí s názorem, že uvedené možnosti patří do kyberšikany. Z celkového souboru 430 žáků považuje 82 % respondentů zesměšňující fotografie za jednu z forem kyberšikany. Následují vyhrožování (76 %) a happy slapping (65 %). Shodné skóre (64 %) vykazuje krádež identity a pronásledování. Falešný účet (43 %), opakované prozvánění (38 %) a odcizení hesla k účtu 33 % oslovených potvrzuje. Pouze 16 % respondentů souhlasí s názorem, že vyloučení ze skupiny je jistou formou kyberšikany.

Otázka č. 13 :
Stal/a jste se někdy obětí kyberšikany?

Tabulka 15 Obět' kyberšikany

Obět'	Základní škola		Gymnázium		Celkem	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
ano	19	9,05 %	37	16,82 %	56	13,02 %
ne	191	90,95 %	183	83,18 %	374	86,98 %
Celkem	210	100 %	220	100 %	430	100,00 %

Graf 13 Obět' kyberšikany

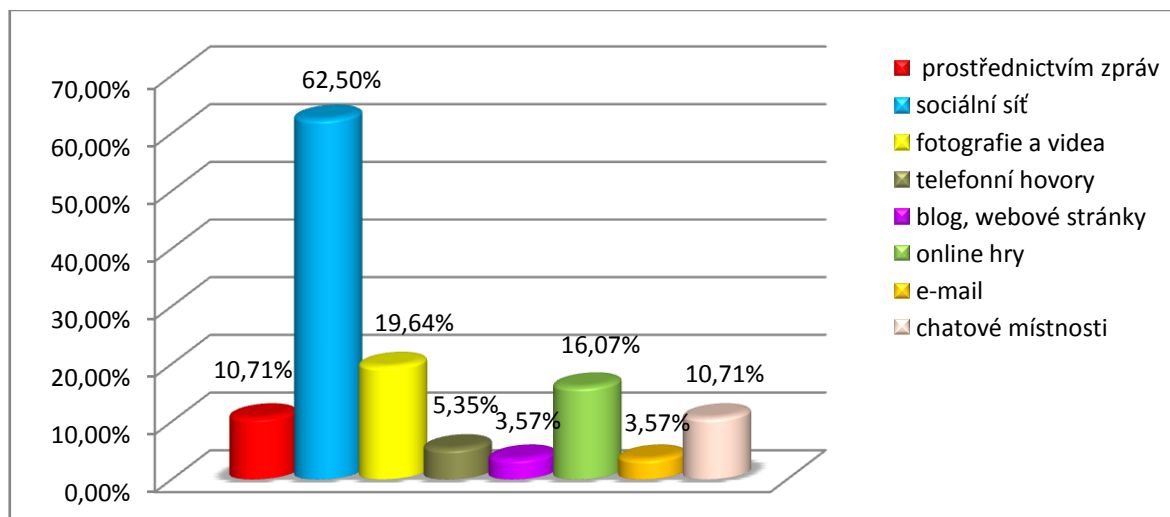
Dotazníkové šetření sledovalo, zda se žáci ve sledovaných školách stali obětí kyberšikany. Na základní škole se z počtu 210 žáků (100 %) stalo obětí kyberšikany 9,05 %. Na gymnáziu z počtu 220 (100%) žáků přiznalo 16,82 % respondentů kyberšikanující chování vůči své osobě. Narůstající používání informačních a komunikačních technologií přispívá k sociálně-patologickým jevům, a proto i uvedené poměrně nízké procentuální zastoupení, může být varovným signálem o hrozícím nebezpečí.

Pokud ANO, jaký nástroj byl použit?

Tabulka 16 Použitý nástroj ke kyberšikaně

Použitý nástroj	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
prostřednictvím zpráv SMS, MMS	6	1,40 %
sociální síť	35	8,14 %
fotografie a videa	11	2,56 %
telefonní hovory	3	0,70 %
blog, webové stránky	2	0,47 %
online hry	9	2,09 %
e-mail	2	0,47 %
chatové místnosti	6	1,40 %

Graf 14 Použitý nástroj ke kyberšikaně

V případě výskytu kyberšikany byly nejčastěji oběti kyberšikany konfrontovány prostřednictvím sociálních sítí (62,5 %), následovaly útoky prostřednictvím fotografií a videí (19,64 %). Nemalé zastoupení (16,07 %) vykazují on-line hry. Shodné procentuální zastoupení 10,71 % ukazuje, že útoky byly vedeny prostřednictvím chatových místností a posíláním SMS, MMS zpráv. Telefonními hovory bylo různým způsobem obtěžováno 5,35 % žáků. E- maily a blíže nespecifikované blogy se stávaly terčem pro 3,57 % žáků.

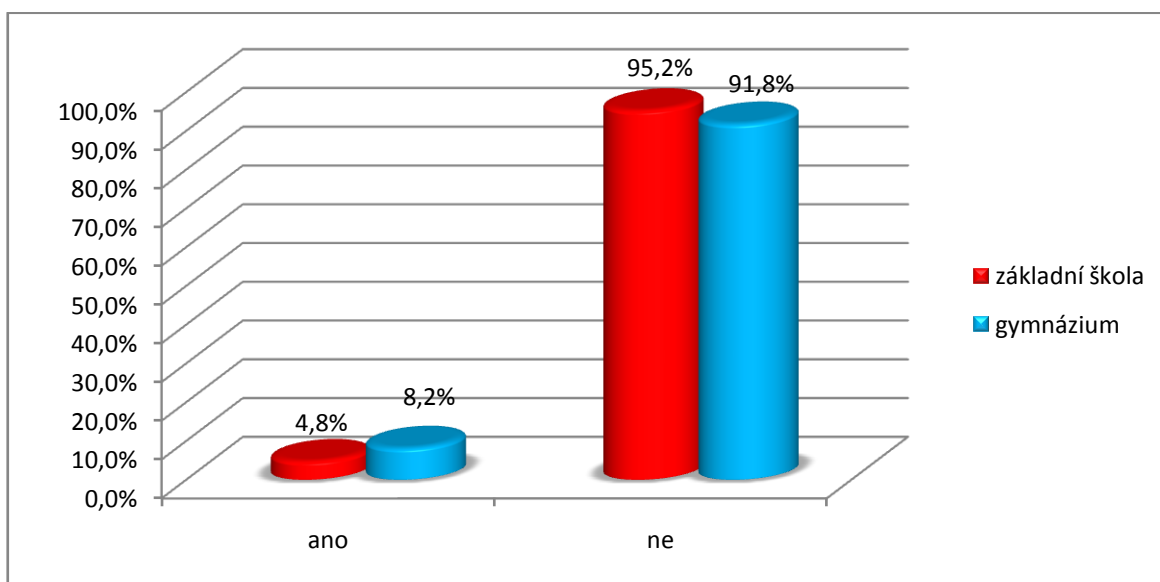
Otázka č. 14 :

Stal/a jste se někdy agresorem/součástí skupiny, která kyberšikanuje?

Tabulka 17 Agresor kyberšikany

Agresor	Základní škola		Gymnázium		Celkem	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
ano	10	4,8 %	18	8,2 %	28	6,5 %
ne	200	95,2 %	202	91,8 %	402	93,5 %
Celkem	210	100 %	220	100 %	430	100,00 %

Graf 15 Agresor kyberšikany

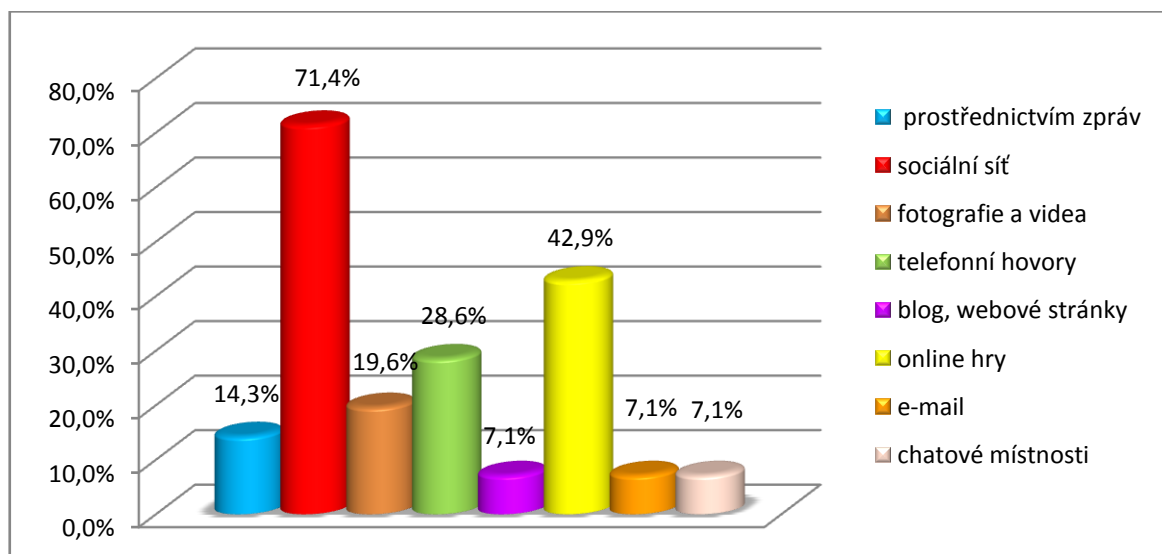
Většina respondentů (93,5 %) sledovaného souboru uvádí, že nebyli agresory a ani součástí skupiny, které kyberšikanuje. Při analýze výsledků se objevily informace, že 4,8 % žáků základní školy a 8,2 % gymnazistů se blíže nespecifikovaným způsobem dopouštěli kyberšikany.

Pokud ANO, jaký nástroj jste využil/a?

Tabulka 18 Použitý nástroj agresora

Použitý nástroj	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
prostřednictvím zpráv	6	10,71 %
sociální síť	35	62,50 %
fotografie a videa	11	19,64 %
telefonní hovory	3	5,35 %
blog, webové stránky	2	3,57 %
online hry	9	16,07 %
e-mail	2	3,57 %
chatové místnosti	6	10,71 %

Graf 16 Použitý nástroj agresora

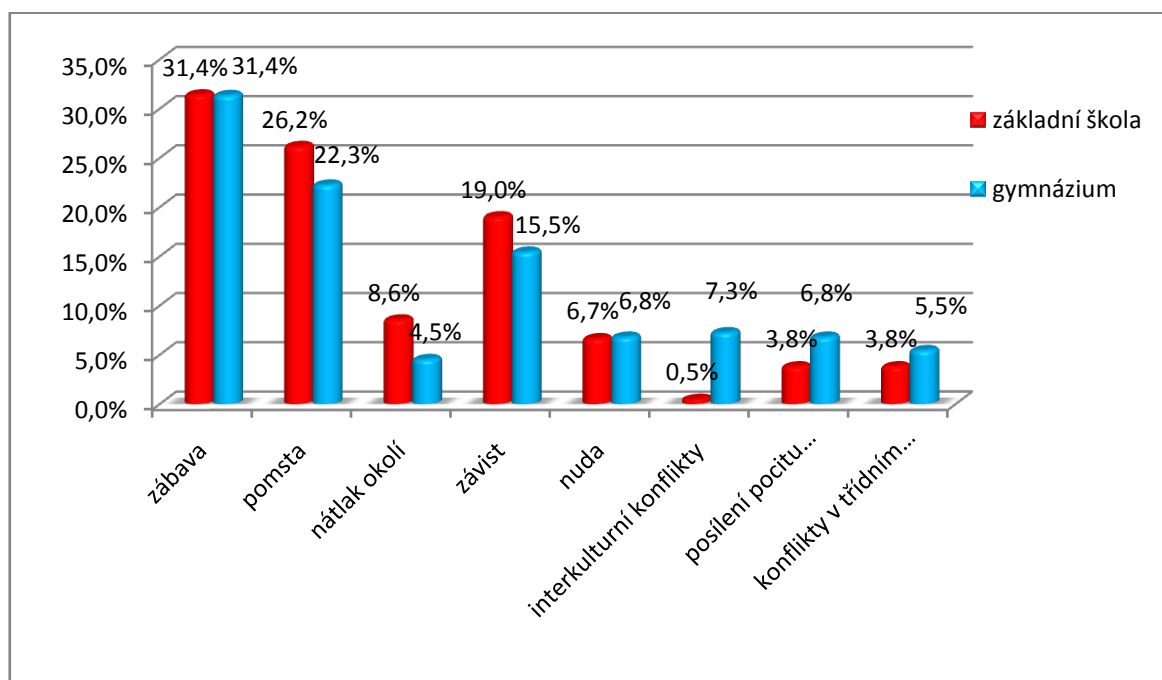
Analýza dat zaznamenala, že až 71,4 % útoků ze stran agresorů směřovala prostřednictvím sociálních sítí. Velký podíl na kyberšikaně mají on-line hry, kterých 42,9 % agresorů využilo k ataku. Nemalé zastoupení vykazují telefonní hovory (28,6 %), fotografie a videa (19,6 %) a v 14,3 % zasíláním SMS, MMS zpráv. Shodným procentuálním zastoupením (7,1 %) jsou prezentovány chatové místnosti, e-mail a nespécifikovaný blog.

Otázka č. 15 :
Jaký je podle Vašeho názoru důvod kyberšikanovat?

Tabulka 19 Důvod kyberšikany

Důvod	Základní škola		Gymnázium		Celkem	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
zábava	66	31,4 %	69	31,4 %	135	31,4 %
pomsta	55	26,2 %	49	22,3 %	104	24,2 %
nátlak okolí	18	8,6 %	10	4,5 %	28	6,5 %
závist	40	19,0 %	34	15,5 %	74	17,2 %
nuda	14	6,7 %	15	6,8 %	29	6,7 %
interkulturní konflikty	1	0,5 %	16	7,3 %	17	4,0 %
pocitu sounáležitosti	8	3,8 %	15	6,8 %	23	5,3 %
třídní kolektivu	8	3,8 %	12	5,5 %	20	4,7 %
Celkem	210	100 %	220	100 %	430	100 %

Graf 17 Důvod kyberšikany

Názory na otázku důvodu kyberšikany jsou téměř stejné jak u žáků základní školy, tak u žáků gymnázia. Kyberšikanu považuje 31,4 % respondentů jako zábavu. Téměř čtvrtina (24,2 %) dotázaných uvádí jako důvod pomstu. Třetí nejčastěji předkládaná je závist (17,2 %). Následuje nuda 6,7 %, nátlak okolí 6,5 % a pocit sounáležitosti 5,3 %. Konflikty v třídním kolektivu uvedlo 4,7% tazatelů.

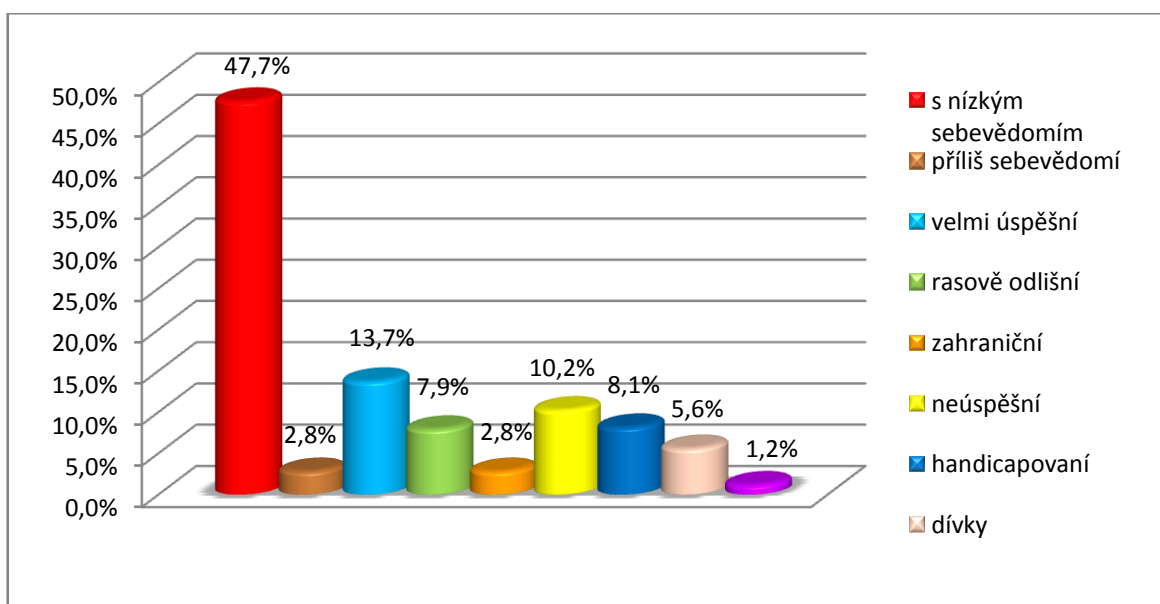
Otázka č. 16:

Kdo je dle Vašeho názoru nejčastější obětí kyberšikany?

Tabulka 20 Nejčastější oběti

Nejčastější oběti	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
s nízkým sebevědomím	205	47,7 %
příliš sebevědomí	12	2,8 %
velmi úspěšní	59	13,7 %
rasově odlišní	34	7,9 %
zahraniční	12	2,8 %
neúspěšní	44	10,2 %
handicapovaní	35	8,1 %
dívky	24	5,6 %
chlapci	5	1,2 %
Celkem	430	100 %

Graf 18 Nejčastější oběti

Výsledky ve sledovaném souboru poskytly náhled na nejčastější oběti kyberšikany. Téměř polovina (47,7 %) dotázaných se domnívá, že nejvíce ohroženou skupinou jsou jedinci s nízkým sebevědomím. Velmi úspěšní žáci mohou být terčem útoků podle 13,7 % tazatelů. Neúspěšní žáci byli označeni u 10,2 % respondentů. Následovali handicapovaní (8,1 %) a rasově odlišní (7,9 %) žáci. Dívky (5,6 %) jsou ohroženější než chlapci (1,2 %). Příliš sebevědomí a zahraniční žáci podle respondentů tvoří shodně ohroženou skupinu (2,8 %).

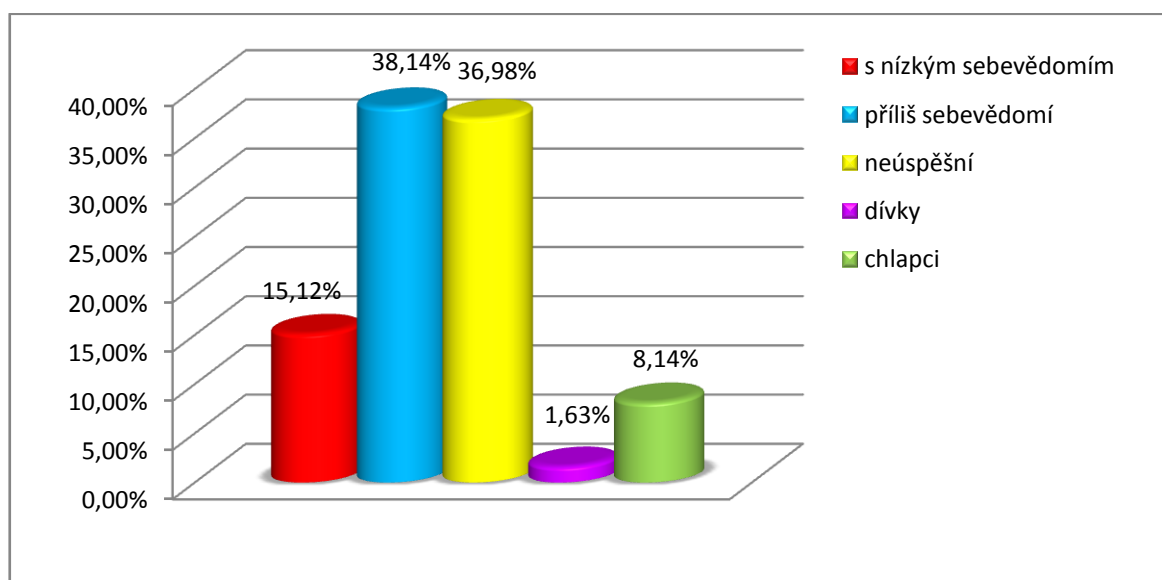
Otázka č. 17 :

Kdo je dle Vašeho názoru nejčastěji agresorem kyberšikany?

Tabulka 21 Nejčastější agresoři

Nejčastější agresoři	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
s nízkým sebevědomím	65	15,12 %
příliš sebevědomí	164	38,14 %
neúspěšní	159	36,98 %
dívky	7	1,63%
chlapci	35	8,14 %
Celkem	430	100 %

Graf 19 Nejčastější agresoři

Jedna ze stěžejních otázek napomáhá k vyjádření představy o agresorovi. Dotazovaní respondenti se domnívají, že nejčastějšími agresory jsou příliš sebevědomí žáci (38,14 %) nebo neúspěšní žáci (36,98 %). Dle názorů dotázaných může mít 15,12 % agresorů nízké sebevědomím. S názorem, že nejčastějším agresorem jsou chlapci, se ztotožňuje 8,14% tazatelů. Dívky jako agresora označilo 1,63 % žáků.

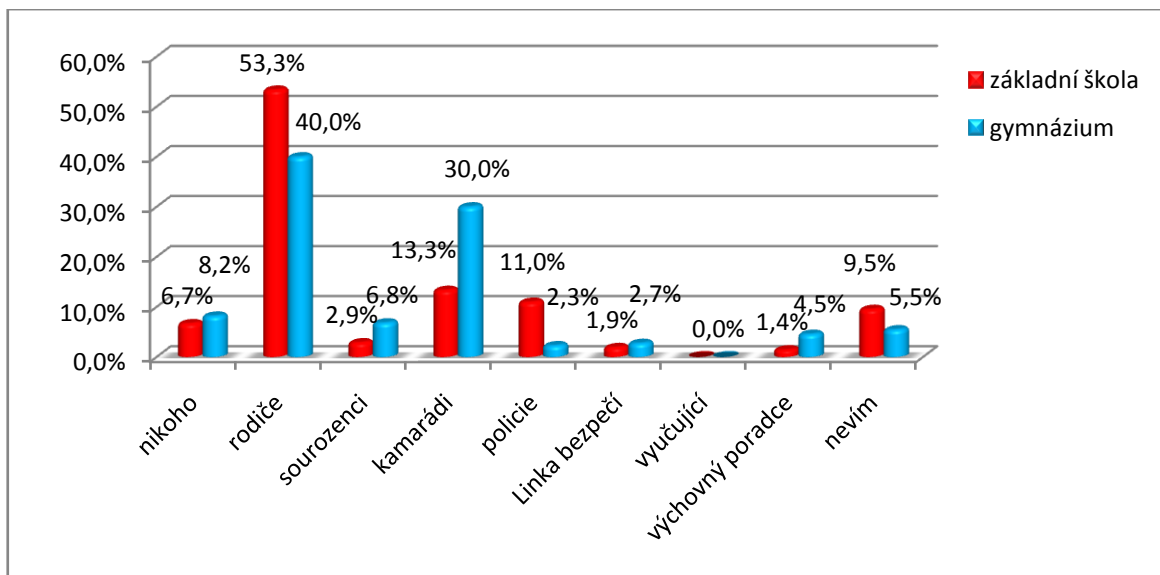
Otázka č. 18 :

Pokud byste se stal/a obětí kyberšikany, na koho byste se nejdříve obrátil/a o pomoc?

Tabulka 22 U koho hledat pomoc

U koho hledat pomoc	Základní škola		Gymnázium		Celkem	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
nikoho	14	6,7 %	18	8,2 %	32	7,4 %
rodiče	112	53,3 %	88	40,0 %	200	46,5 %
sourozenci	6	2,9 %	15	6,8 %	21	4,9 %
kamarádi	28	13,3 %	66	30,0 %	94	21,9 %
policie	23	11,0 %	5	2,3 %	28	6,5 %
Linka bezpečí	4	1,9 %	6	2,7 %	10	2,3%
vyučující	0	0,0 %	0	0,0 %	0	0,0 %
výchovný poradce	3	1,4 %	10	4,5 %	13	3,0 %
nevím	20	9,5 %	12	5,5 %	32	7,4 %
Celkem	210	100 %	220	100 %	430	100 %

Graf 20 U koho hledat pomoc

Zajímavé zjištění odhalila otázka, která je zaměřena na vyhledání pomoci při kyberšikaně. Více než polovina (53,3 %) žáků základní školy a dvě pětiny (40 %) gymnazistů vidí oporu v rodičích. Svěřit se kamarádům upřednostňuje 30 % gymnazistů a 13,3 % žáků základní školy. Znepokojující se může zdát, že 8,2 % gymnazistů a 6,7 % žáků základní školy, by se nesvěřilo nikomu. Svěřit se sourozencům preferuje 6,8 % žáků gymnázia a 2,9 %

žáků základní školy. Varující je odhalení u 9,5 % žáků základní školy a 5,5 % žáků gymnázia, kteří neví, na koho by se v případě kyberšikany obrátili. V případě kybernetických útoků by 2,3 % gymnazistů a 11 % žáků základní školy kontaktovalo policii. Nepatrná část žáků gymnázia (2,7 %) a 1,9 % ze základní školy by se obrátila na Linku bezpečí. Výchovný poradce by byl důležitý pro 4,5 % gymnazistů a 1,4 % žáků základní školy. Na vyučující by se neobrátil ani jeden dotazovaný z celého sledovaného souboru.

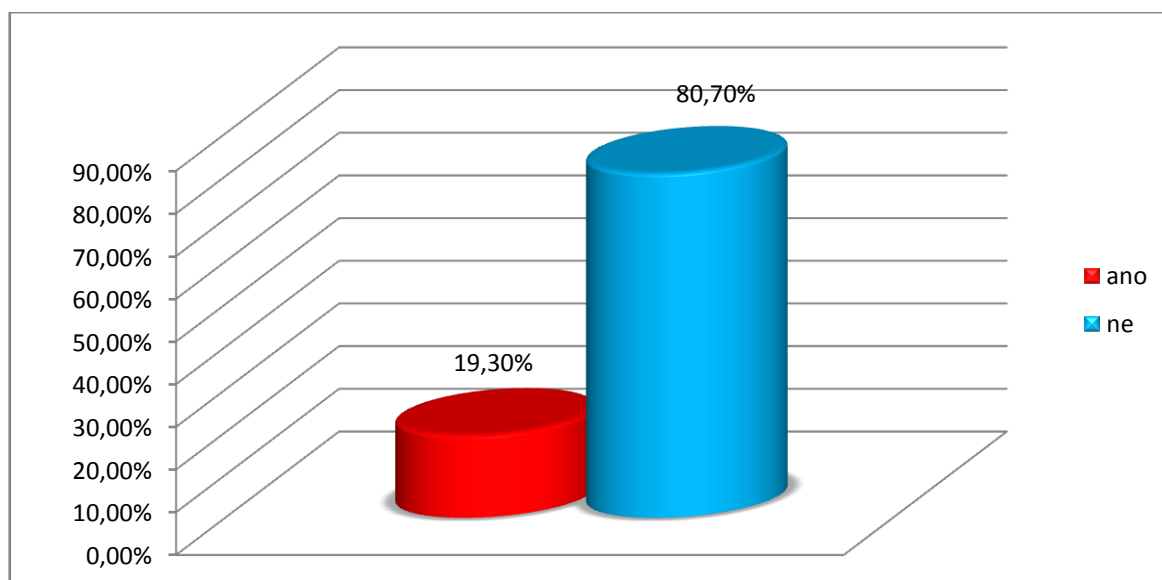
Otázka č. 19 :

Znáte některé projekty, které bojují proti kyberšikaně?

Tabulka 23 Projekty proti kyberšikaně

Projekty	Základní škola		Gymnázium		Celkem	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
ano	40	19,05 %	43	19,55 %	83	19,30 %
ne	170	80,95 %	177	80,45 %	347	80,70 %
Celkem	210	100%	220	100 %	430	100,00 %

Graf 21 Projekty proti kyberšikaně

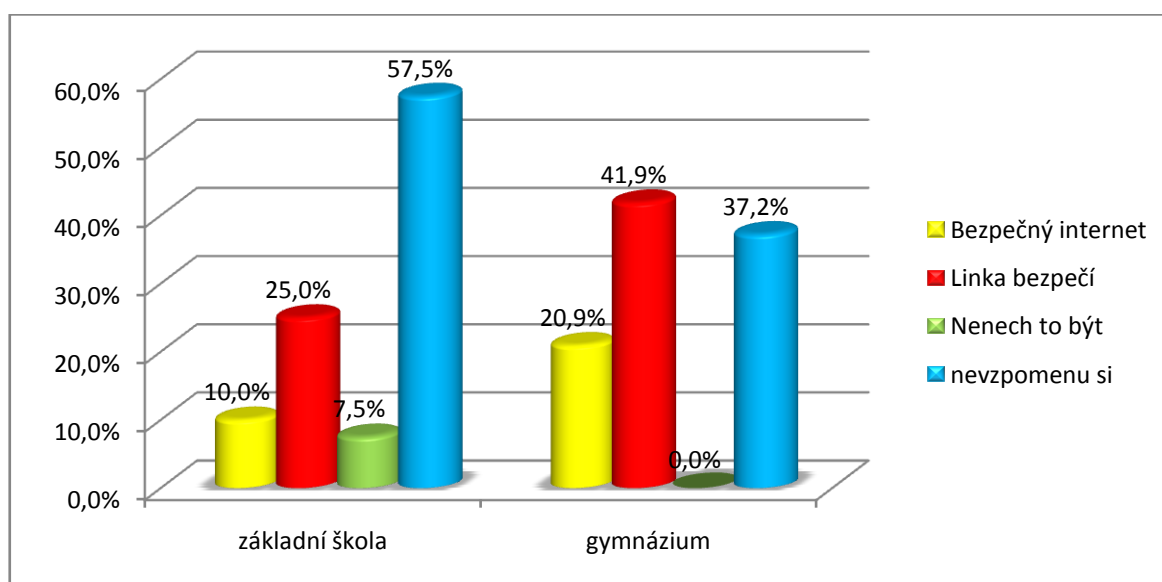
Dotazníkově šetření sledovalo rovněž, zda jsou žáci informováni o projektech zaměřených na boj s kyberšikanou. Čtyři pětiny (80,7 %) oslovených nezná žádné projekty. Pouze 19,3 % respondentů udává, že zná některé projekty zaměřené na kyberútoky.

Otázka č. 20 :
Pokud ano, jaké?

Tabulka 24 Projekty proti kyberšikaně

Projekty	Základní škola		Gymnázium	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Bezpečný internet	4	10,0 %	9	20,9 %
Linka bezpečí	10	25,0 %	18	41,9 %
Nenech to být	3	7,5 %	0	0,0 %
nevzpomenou si	23	57,5 %	16	37,2 %
Celkem	40	100 %	43	100 %

Graf 22 Projekty proti kyberšikaně

Poslední otázka úzce souvisí s předchozí otázkou, na kterou odpovědělo 40 (100 %) žáků základní školy a 43 (100 %) žáků gymnázia. Respondenti měli uvést názvy konkrétních projektů. Na základní škole 57 % žáků si nevzpomnělo, 25 % uvedlo Linku bezpečí, 10 % Bezpečný internet a 7,5 % dotázaných uvedlo projekt Nenech to být. Žáci gymnázia v 41,9 % uvedli Linku bezpečí, 37,2 % si nevzpomnělo a 20,9 % uvedlo Bezpečný internet.

7.6 Konfrontace výsledků s pracovními hypotézami

K vyhodnocení hypotéz byly využity statistické metody pro analýzu nominálních dat, zejména pak test nezávislosti Pearsonův chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Výsledky statistických testů byly vyhodnocovány pomocí programu Microsoft® Office 2007 Excel.

Hypotéza 1

H_{01} V četnosti výskytu kyberšikany neexistuje statisticky významný rozdíl mezi žáky základní školy a žáky gymnázia.

H_{A1} V četnosti výskytu kyberšikany existuje statisticky významný rozdíl mezi žáky základní školy a žáky gymnázia.

Tabulka 255 Čtyřpolní tabulka k ověření hypotézy H1

Chí-kvadrát test p-hodnota: 0,02	Ano	Ne	Σ
Základní škola	19	191	210
Gymnázium	37	183	220
Celkem	56	374	430

Výsledky statistických analýz:

Pearsonův chí-kvadrát: $\chi^2 = 5,73$,

Hladina významnosti $p < 0,05$

Stupeň volnosti: $f = 1$

Kritická hodnota testového kritéria: $\chi^2_{0,05} = 3,841$

Při testování hypotézy H_1 se vycházelo z dat, která byla získána prostřednictvím dotazníkové položky č. 13. Bylo zjišťováno, zda výskyt odpovědí týkající se kyberšikany je odlišný u žáků základních škol a gymnázií. Jednalo se o závislost dvou nominálních proměnných, která byla vyhodnocena pomocí chí-kvadrát testu nezávislosti v tabulce. Tabulka zobrazující četnosti jednotlivých odpovědí pro žáky na základních školách a gymnáziích je uvedena společně s výslednou p-hodnotou chí-kvadrát testu. Vypočítaná hodnota testového kritéria je větší než kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05. Přijímáme tedy alternativní hypotézu – H_{A1} a odmítáme nulovou hypotézu H_{01} .

Závěr: Výskyt kyberšikany se mezi žáky základních škol a gymnázií liší. Byl prokázán statisticky významný rozdíl v četnosti mezi žáky základních škol a gymnázií.

Hypotéza 2

H₀₂ Rodičům se s problémem kyberšikany svěří stejný počet žáků základní školy i gymnázia.

H_{A2} Žáci základní školy se rodičům s problémem kyberšikany svěří častěji než žáci gymnázia.

Tabulka 26 Čtyřpolní tabulka k ověření hypotézy H2

Chí-kvadrát test p-hodnota: 0,01	Ano	Ne	Σ
Základní škola	112	98	210
Gymnázium	88	132	220
Celkem	200	230	430

Výsledky statistických analýz:

Pearsonův chí-kvadrát: $\chi^2 = 7,68$

Hladina významnosti $p < 0,01$

Stupeň volnosti: $f = 1$

Kritická hodnota testového kritéria: $\chi^2_{0,05} = 3,841$

Při testování hypotézy H₂ vycházelo z dat, která byla získána prostřednictvím dotazníkové položky č. 18. U hypotézy H₂ bylo zjišťováno, zda se žáci základních škol při problému výskytu kyberšikany častěji svěří rodičům než žáci gymnázií. Získané výsledky byly podrobeny statistické analýze, při níž se za použití testu nezávislosti Pearsonův chí-kvadrát test pro čtyřpolní tabulku ověřovalo, zda je mezi odpověďmi statisticky významný vztah. Vypočítaná hodnota testového kritéria je větší než kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05. Analýza prokázala statisticky významný rozdíl. Hypotéza H_{A2} byla proto přijata a nulová hypotéza H₀₂ zamítnuta.

Závěr: Byl prokázán statisticky významný rozdíl mezi žáky základní školy, kteří vykazují vyšší důvěru v rodičích než žáci gymnázií.

Hypotéza 3

H₀₃ Informovanost o projektech zaměřených na boj a prevenci kyberšikanou je stejná u žáků základní školy i u žáků gymnázia.

H_{A3} Žáci gymnázia jsou více informováni o projektech zaměřených na boj a prevenci s kyberšikanou než žáci základní školy.

Tabulka 27 Čtyřpolní tabulka k ověření hypotézy H3

Chí-kvadrát test p-hodnota: 0,90	Ano	Ne	Σ
Základní škola	40	170	210
Gymnázium	43	177	220
Celkem	83	347	430

Výsledky statistických analýz:

Pearsonův chí-kvadrát: $\chi^2 = 0,02$

Hladina významnosti $p < 0,9$

Stupeň volnosti: $f = 1$

Kritická hodnota testového kritéria: $\chi^2_{0,05} = 3,841$

Testováním hypotézy H₃ se vycházelo z dat, která byla získána prostřednictvím dotazníkové položky č.19. Zvolená hypotéza H₃ je orientována na porovnání informovanosti o projektech, zaměřených na boj a prevenci kyberšikanou, mezi žáky základních škol a gymnázií. Získané výsledky byly podrobeny statistické analýze, při níž se za použití testu nezávislosti Pearsonův chí-kvadrát test pro čtyřpolní tabulku ověřovalo, zda je mezi odpověďmi statisticky významný vztah. Vypočítaná hodnota testového kritéria je menší, než kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti $p < 0,05$. Analýza neprokázala existenci statisticky významného vztahu. Hypotéza H_{A3} byla proto zamítnuta a přijata nulová hypotéza H₀₃.

Závěr: V informovanosti o projektech, které jsou zaměřeny na prevenci kyberšikanou u žáků základních škol a gymnázií, není statisticky významný rozdíl. Z uvedeného lze usuzovat, že žáci základní školy i gymnázia, jsou informováni na stejné úrovni.

7.7 Diskuse

Problematika kyberšikany u žáků základních a středních škol je v České republice velice aktuální téma. Cílem diplomové práce bylo zmapovat situaci mezi žáky druhého stupně základních škol a středoškoláky na gymnáziu v boskovickém regionu. V rámci diskuse jsem propojil teoretické poznatky s výsledky empirické části. Pro zajištění validity diplomové práce, bylo snahou oslovit, co nejvíce respondentů. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 430 respondentů z 500 oslovených a celková návratnost dotazníků činila 86 %. Základní školu reprezentoval vzorek 210 (49 %) a gymnázium 220 (51 %) dotazovaných. V rámci sledovaného souboru odpovědělo 231 dívek (54 %) a 199 chlapců (46 %). Rovnoměrné rozložení se může zdát výhodou pro porovnání sledovaných dat. Na základě vyhodnocení dotazníkového šetření byly zjištěny odpovědi na předem stanovené výzkumné cíle a otázky.

První dílčí otázkou bylo zjistit, jaké povědomí mají žáci o kyberšikaně? Z výzkumu vyplynulo, že informovanost v oblasti kyberšikany je podle mínění žáků na vysoké úrovni. Naprostá většina dotázaných (98,8 %) se domnívá, že jejich informovanost o dané problematice je v různé míře dostačující. Nedostačující informace deklaruje 1,2 % oslovených. Více než tři čtvrtiny respondentů (78,14 %) uvedlo, že poprvé se s tématem kyberšikana setkali v rámci výuky ve škole. Značná část (16,28 %) žáků získala informace na internetu nebo z televize. Rodiče překvapivě sehráli velmi malou roli v informovanosti svých potomků. Uvedené zjištění bylo překvapující, očekával jsem, že první informovanost bude vycházet od rodičů, kteří svým dětem již v brzkém věku umožňují používání moderních technologií. Získané údaje jsou porovnány s výsledky Fialové (2016), která ve své práci předkládá, že pouze malá část žáků (6,81 %) je informováno o kyberšikaně ze strany rodičů. Vážný problém a nebezpečí představuje kyberšikana pro 84,76 % žáků základní školy a 76,82 % žáků gymnázia.

Druhá dílčí otázka zjišťovala, jaké jsou nejčastější důvody kyberšikany? Názory žáků základní školy i žáků gymnázia jsou téměř stejné. Žáci měli vyjádřit vlastní názor, co je podle jejich mínění nejčastějším důvodem kyberšikanujícího chování. Téměř třetina 31,4 % uvedla, že kyberšikana je konaná pro zábavu. Téměř čtvrtina (24,2 %) dotázaných uvádí jako důvod pomstu a 17,2 % označilo jako jeden z důvodů závist. Následuje nuda a nátlak okolí. Dosažené hodnoty jsou konfrontovány s výsledky výzkumné studie Šmahaje (2014), který uvádí, že mezi nejčastější příčiny kyberšikany patří zlost, pomsta, žárlivost nebo frustrace.

Úkolem třetí dílčí otázky bylo zjistit, jaké nejčastější údaje žáci zveřejňují na sociálních sítích, pokud mají založený osobní profil. Sdílení různých osobních údajů na sociálních sítích zažívá v posledních letech revoluční rozmach. To s sebou nevyhnutelně přináší i určité problémy. Analýzou získaných dat bylo zjištěno, že 77,9 % z celkového počtu 430 respondentů sděluje na různých sociálních profilech celé jméno a příjmení. Necelá polovina (45,1 %) oslovených sdílí i datum narození. Zveřejňování fotek obličejů, fotografie z různých akcí či párty uveřejňuje 40,9 % dotázaných. Právě fotografie či videa se mohou stát kompromitujícím materiálem pro potenciální oběť. Telefonní číslo zveřejňuje 14,4 % a informace o studiu 6,5 % respondentů. Svou konkrétní adresu bydliště uvádí na sociálních sítích 2,1 % žáků. Potěšující informací je, že 21 % nesdílí na sociálních sítích žádné informace. Pro porovnání výsledků byl použit výzkum Kamila Kopeckého (2016), který svým šetřením dokládá podobné výsledky. V uvedené práci prezentuje, že jméno a příjmení sdílí 76,99 % osob, 56,41 % uveřejňuje různé fotografie a 55,72% e-mail. Žádný osobní údaj nesdílí 10,05 % respondentů.

Zajímavé zjištění odhalila otázka, která je zaměřena na vyhledání pomoci při kyberšikaně. V případě, že by se žáci osobně setkali s kyberšikanou by více než polovina (53,3 %) žáků základní školy a dvě pětiny (40 %) gymnazistů vyhledala pomoc u rodičů. Kamarádům by informaci sdělilo 30 % gymnazistů a 13,3 % žáků základní školy. Znepokojující může být, že 8,2 % gymnazistů a 6,7 % žáků základní školy by se nesvěřilo nikomu. Důvěru u sourozenců by hledalo 6,8 % žáků gymnázia a 2,9 % žáků základní školy. 9,5 % žáků základní školy a 5,5 % žáků gymnázia by nevědělo, na koho by se měli obrátit. V případě kybernetických útoků by 2,3 % gymnazistů a 11 % žáků základní školy kontaktovalo policii. Na pedagoga by se neobrátil z celého sledovaného souboru ani jeden dotazovaný. Podobné výsledky ve své studii uvádí Šmahaj (2014) : „v případě osobní zkušenosti s kyberšikanou obrátilo 52,8 % dětí na jednoho nebo oba rodiče a ve 30,4 % případů na kamaráda/ku. Nejnižší důvěra byla směrem k pedagogům (1,9 %). 10,6 % žáků by se nikomu nesvěřilo a problém by řešilo samo.“ (Šmahaj, 2014)

Podle Kopeckého (2016) „ patří české děti k neaktivnějším uživatelům sociálních sítí Evropě. Nejčastěji využívanou sociální sítí je u českých dětí Facebook s více než 80 % aktivních uživatelů. Na dalších místech se umístila sociální síť Google+, následovaná českou sociální sítí (dnes již spíše internetovou seznamkou) Lidé.cz.“ (Kopecký, 2016, s. 168). K porovnání slouží položka č. 6, pomocí které bylo zjištěno, že 46,2 % žáků základní školy a více než polovina (56,8 %) gymnazistů využívá Instagram. Vysoké

zastoupení 25,2 % žáků základní školy a 27,3 % gymnazistů preferuje Facebook. V současnosti je moderní aplikace Tik Tok, kterou využívá 15,7 % žáků základní školy a 9,5 % žáků gymnázia. Ostatní uvedené sociální sítě jsou prezentované poměrně nízkým procentuálním zastoupením.

Dotazníkové šetření směřovalo především k testování stanovených hypotéz, které jsou podrobným způsobem uvedeny v předchozí kapitole. Ze tří hypotéz jsme dvě přijali a jednu zamítli.

7.8 Doporučení pro praxi

Diplomová práce posuzuje výskyt kyberšikany na základních a středních školách. V diplomové práci jsem uvedl veškeré informace, které jsem získal prostřednictvím anonymního dotazníkového šetření. Přínos práce spatřuji v poskytnutí zjištěných výsledků, které by mohly posloužit řešení situace na sledovaných školách.

Analýza výsledků dotazníkového šetření přispěla ke zformulování doporučení pro praxi:

- Soustředit se na aktivity, které čelí kyberšikaně a edukovat žáky, jak se chovat v kyberprostoru. Přestože se informovanost žáků o kyberšikaně zlepšila, stále není podle výsledků dotazníkového šetření situace u všech respondentů uspokojivá. I z toho důvodu by se mohlo zdát jako vhodné východisko zapojit žáky do projektů z oblasti kyberšikany.
- Nezbytné je rovněž koncepční a systematické vzdělávání pedagogů. Zvyšovat kompetence pedagogických pracovníků k rozpoznání počínající šikany, k účelnému řešení šikany a zamezení jejímu dalšímu trvání.
- Podporovat aktivity především výchovných poradců, učitelů předmětů zaměřených na IT technologie, ale i všech ostatních pedagogů směřující k pravidelnému seznamování studentů s problematikou. Vhodné je také požádat o spolupráci organizace, které se dlouhodobě řešením předmětné problematiky zabývají.
- Rodiče by se měli snažit dohlížet na to, jaké stránky děti navštěvují a s kým popřípadě komunikují. Tím, že jsou většinou s dítětem v každodenním kontaktu, mohou významný vliv na způsob trávení jeho volného času.
- Do prevence zapojit rodiče např. realizací vzdělávacích aktivit např. formou přednášky. Klást důraz na informovanost o nebezpečí internetu a mobilních telefonů. Zaměřit se na rizika sociálních sítí, počítačové šikany, počítačové péče, sexting a ochrana osobních údajů na internetu.
- Vytvořit nejen ve škole, ale i doma bezpečné, respektující a spolupracující prostředí, které omezuje vznik kyberšikany.

ZÁVĚR

Diplomová práce se snažila objasnit problematiku negativních vlivů využívání informačních a komunikačních technologií na mládež základních a středních škol. Hlavním cílem diplomové práce bylo zmapovat problémy spojené s intenzivním používáním informačních a komunikačních prostředků a podat ucelený pohled na danou problematiku v kontextu s rozšiřující se kyberšikanou na základních a středních školách.

Je třeba si uvědomit, že sociální sítě jsou prostorem, kde si lidé vyměňují nepřehledné množství různých informací a jsou určitým nástrojem komunikace, ale jejich nesprávným využíváním může dojít k jejich zneužití v podobě kyber útoku.

Oprávněnost zabývat se problematikou kyberšikany potvrdily výsledky dotazníkového šetření. K naplnění cíle diplomové práce byly použity teoretické i empirické metody. V teoretické části práce jsem se snažil popsat teoretické poznatky a umožnit pohled na problém kyberšikany, před kterým bychom neměli zavírat oči. V teoretické části byla provedena rešerše literatury a odborných zdrojů. Práce byla zaměřena na vysvětlení základních pojmů, zabývala se rovněž etikou a morálkou dospívající mládeže v přímé souvislosti s kyberšikanou. Nejlepším způsobem, jak zabránit žákům, aby se staly obětí nejrůznějších nástrah, je prevence. I z tohoto důvodu je další pasáž teoretické části věnována strategickým řešením. Závěr teoretické části byl věnován odborným organizacím, které se zabývají prevencí, bezpečností a řešením vzniklých problémů spojených s používáním internetu zaměřených na důvěřivou mládež.

Analýza teoretických východisek, která identifikovala okruhy problémů spojených s kyberšikanou, byla potvrzena v empirické části diplomové práce, především dotazníkovým šetřením.

Druhá část diplomové práce je zaměřena empiricky. Bylo provedeno anonymní dotazníkové šetření, jež bylo cíleno na žáky základní školy a gymnázia v boskovickém regionu. Pomocí kvantitativních výzkumných metod byly ověřeny podklady získané v teoretické části. Získaná data byla generována do uceleného zhodnocení, které bylo následně podrobně popsáno. V rámci statistického zpracování byly stanoveny tři hypotézy, které byly vyhodnoceny pomocí testu dobré shody – Pearsonův chí-kvadrát test. Dvě hypotézy byly potvrzeny a jedna zamítnuta. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 430 respondentů základní školy a gymnázia. Zpracováním získaných dat bylo možné

odpovědět na dílčí výzkumné cíle a výzkumné otázky. Přes veškeré problémy, které nadužíváním informačních a komunikačních technologií mohou vzniknout, je třeba eliminovat a posílit informační gramotnost žáků. Jak však celkově z práce vyplynulo, bylo by třeba stanovit konkrétní pravidla užívání informační a komunikačních prostředků vzhledem k věku, která by v rozumné míře eliminovala negativní dopady na nejvíce ohroženou věkovou skupinu náctiletých.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Ondřej Živný
Katedra nebo ústav:	společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Tomáš Hubálek Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Kyberšikana u žáků základních a středních škol
Název v angličtině:	Cyberbullying Primary and Secondary School Pupils
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá tématem: <i>Kyberšikana u žáků základních a středních škol</i>. Práce je tvořena teoretickou částí, která je orientována na problematiku kyberšikany jako patologického jevu, vyskytujícího se u žáků základních a středních škol. Teoretická část se rovněž zabývá etikou a morálkou dospívající mládeže v přímé souvislosti s kyberšikanou. Poslední kapitoly jsou věnované strategiím řešení kyberšikany a odborné pomoci. K vypracování teoretické části byla použita dostupná literatura a články z časopisů, a to formou rešerší.</p> <p>Praktická část diplomové práce využívá teoretické poznatky a jsou v ní analyzovány výsledky z dotazníkového šetření. V závěru diplomové práce jsou formulovány výsledky a doporučené návrhy pro oblast výchovy a pedagogické praxe. Výsledky jsou konfrontovány v diskusi.</p>
Klíčová slova:	kyberšikana, kyberprostor, sociální sítě, etika, morálka, netiketa, oběť, agresor, prevence, strategie, škola, žáci
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deals with Cyberbullying primary and secondary school pupils. The work consists of a theoretical part, which is focused on the issue of

	<p>cyberbullying, as a pathological phenomenon concerning primary and secondary school pupils. The theoretical part also deals with the ethics and morals of adolescents in direct connection with cyberbullying. The last chapters are devoted to strategies to solve cyberbullying and professional support. Available academic literature and journal articles were used to elaborate the theoretical part. The practical part of the thesis presents theoretical knowledge and the results of the questionnaire are analyzed there. The results and recommended advice on education and teaching practice are stated at the end of the thesis. The results are commented in the discussion.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Cyberbullying, cyberspace, social networking, ethics, morality, netiquette, victim, aggressor, prevention, strategy, school, pupils
Přílohy vázané v práci:	1
Rozsah práce:	104 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

Bibliografický záznam

ŽIVNÝ, Ondřej. *Kyberšikana u žáků základních a středních škol*: diplomová práce, Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd, 2020. 104 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Tomáš Hubálek, Ph.D.

SEZNAM LITERATURY

1. ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. 292 s. ISBN 80-7113-111-3.
2. BEDNÁŘ, VOJTECH. *Marketing na sociálních sítích*. Brno: Computer Press a.s. (Albatros), 2011. 197 s. ISBN 978-80-251-3320-0.
3. BURDOVÁ, Eva a TRAXLER, Jan. *Bezpečně na internetu*. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK), 2014. 23 s. ISBN 978-80-904864-9-2.
4. ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007. 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7.
5. ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Univerzita Karlova, 1997. 415 s. ISBN 80-7066-534-3.
6. ČERNÁ, Alena, Lenka DĚDKOVÁ, Hana MACHÁČKOVÁ, Anna ŠEVČÍKOVÁ a David ŠMAHEL. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013, 152 s. ISBN 978-80-247-4577-0.
7. ECKERTOVÁ, Lenka, Daniel DOČEKAL. *Bezpečnost dětí na internetu – rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press 2013. 224 s. ISBN: 978-80-251-3804-5.
8. EYRE, Linda a EYRE, Richard M. *Jak naučit děti hodnotám*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007. 156 s. ISBN 978-80-7367-275-1.
9. FIALOVÁ, Martina. *Informovanost dětí a mládeže o kyberšikaně*: bakalářská práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií, 2016. 68 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Geraldina Palovčíková, CSc.
10. GAJDOŠOVÁ, Eva a Gabriela HERÉNYIOVÁ. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Praha: Portál, 2006. 324 s. ISBN 80-7367-115-8.
11. HEIDBRINK, Horst. *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál, 1997. 175 s. ISBN 80-7178-154-1.
12. HOLLÁ, Katarína. *Kyberšikana*. Bratislava: Iris, 2013. 111 s. ISBN 978-80-8153-011-1.
13. HOLLÁ, Katarína. *Sexting a kyberšikana*. Bratislava: Iris, 2016. 165 s. ISBN 978-80-8153-061-6.

14. HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: Psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012, 217 s. ISBN 978-80-7387-545-9.
15. CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 199 s. ISBN 80-244-1367-1
16. JANOŠOVÁ, Pavlína et al. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. 415 s. ISBN 978-80-247-2992-3.
17. JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita*. Praha: Grada, 2007, 288 s. ISBN 978-80-247-1561-2.
18. KOHOUTEK, Rudolf a kol. *Základy pedagogické psychologie*. Brno: CERM, 1996. 184 s. ISBN 80-85867-94-X.
19. KOHOUTEK, Rudolf a kol. *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, 1998. 181 s. ISBN 80-7204-064-2.
20. KOHOUTEK, Rudolf. *Poznávání a utváření osobnosti*. Brno: CERM, 2001. 275 s. ISBN 80-7204-200-9.
21. KOHOUTEK, Rudolf: *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2007. 260 s. ISBN 978-80-210-4434-0
22. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*, 1. Vydání, Praha: Portál, 2011, 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
23. KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. 127 s. ISBN 80-7178-123-1.
24. KOPECKÝ, Kamil a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 169 s. ISBN 978-80-244-4861-9.
25. KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. *Rizika virtuální komunikace – příručka pro učitele a rodiče*. Olomouc: NET UNIVERSITY, s.r.o, 2010. 34 s. ISBN 978-80-254-7866-0.
26. KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada, 2016. 175 stran. ISBN 978-80-247-5595-3.
27. KRATOCHVÍLOVÁ – MIEDZGOVÁ, Jana. *Etika pro střední školy*. Praha: Kvarta, 1996. 111 s. ISBN 80-85570-73-4.
28. MACHÁLKOVÁ, Jana. Desetina žáků zažila teror přes internet či SMS. *Hospodářské noviny*, 2010, 54 (33), s. 5. ISSN 0862-9587.

29. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2.*, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. 190 s. ISBN 978-80-247-5309-6.
30. PARKER, Michael. *Etika pro děti*. Praha: Triton, 2017. 264 s. ISBN 978-80-7553-152-0.
31. PHILIPPOVÁ, Lenka a Pavlína JANOŠOVÁ. *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém: sborník příspěvků z konference : Praha, 19. března 2009*. Brno: Tribun EU, 2009, 270 s. ISBN 978-80-7399-857-8.
32. ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011, 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2.
33. ŘÍČAN, Pavel a JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. 155 s. ISBN 978-80-247-2991-6.
34. SZOTKOWSKI, René, Kamil KOPECKÝ. *Kyberšikana a další druhy online agrese zaměřené na učitele*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. 128 s. ISBN 978-80-244-5334-7.
35. ŠEDIVÁ, Olga. Internet - dobrý pomocník, ale nebezpečný pán. *Týdeník školství*, 2015, 23(9), s. 3. ISSN 1210-8316.
36. ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-210-7527-6.
37. ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 232 s. ISBN 978-80-244-4227-3.
38. THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004. 168 s. ISBN 80-7178-806-6.
39. TYRLÍK, Mojmír. *Morální jednání*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 134 s. ISBN 80-210-3535-8.
40. VACEK, P. *Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000, 121 s. ISBN 978-80-7435-051-1.
41. VACEK, Pavel. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. 197 s. ISBN 978-80-7435-108-2.
42. VÁGNEROVÁ, Kateřina, et al. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7.
43. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání. 2.*, dopl. a přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2017. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
44. VAŠUTOVÁ, Maria a kol., *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010, 225 s. ISBN 978-80-7368-858-5.

45. ŽLUNKOVÁ, Jitka. *Co do školy nepatří*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 51 s.ISBN 978-80-244-2498-9.

Internetové zdroje

1. BĚLÍKOVÁ, Barbora. *Primární prevence*. NICM. 2018. [online]. [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/primarni-prevence-charakteristika>
2. ČERVÁKOVÁ, Hana. *Dětské sociální sítě. Existují, Facebook ale láká*. 2011. [online]. [cit. 2019-11-25]. Dostupné z: <https://tyinternety.cz/socialni-site/detske-socialni-site-existuji-facebook-ale-laka/>
3. JURKOVÁ, Kristýna. *Metodikace k prevenci a řešení kyberšikany*. Brno: Poradenské centrum pro drogové a jiné závislosti. 2010. [online]. [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.sosbites.cz/images/stories/Dokumenty/Kyber%C5%A1ikana.pdf>
4. KAVALÍR, Aleš. *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*. Praha: Člověk v tísni, 2009. ISBN: 978-80-86961-78-1. [online]. [cit. 2019-11-20.]. Dostupné z: http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_160.pdf
5. KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming a neb Kdo loví v chatu*. 2009. [online] [cit. 2019-11-20.]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2009/05/kamil-kopeccky-kybergrooming-aneb-kdo.html>
6. KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming, Nebezpečí kyberprostoru (studie)*. Olomouc. 2010. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/podcasty/34-o-projektu-1/o-projektu/925-materialy>
7. KOPECKÝ, Kamil. *Co je sexting*. Olomouc. 2010. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/podcasty/34-o-projektu-1/o-projektu/925-materialy>
8. KOPECKÝ, Kamil. *Sociální sítě jako prostředí pro nebezpečnou virtuální komunikaci*. Olomouc. 2010. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/podcasty/34-o-projektu-1/o-projektu/925-materialy>
9. KOPECKÝ, Kamil. *Stalking a kyberstalking – nebezpečné pronásledování (studie)*. Olomouc. 2010. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/podcasty/34-o-projektu-1/o-projektu/925-materialy>
10. KOPECKÝ, Kamil. *Kyberšikana a její specifika v prostředí systému primární prevence rizikového chování: habilitační práce*. Olomouc: Univerzita Palackého. 2016. [online] [cit. 2019-11-20.]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/105-kybersikana-a-jeji-specifika-v-prostredi-systemu-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/file>

11. Kraje pro bezpečný internet. *Metodiky NCBI*. 2015. [online]. [cit. 2019-11-20.]. Dostupné z: <https://www.kpbi.cz//metodiky-ncbi-c243>
12. KRATOCVÍL, Jiří. *Netiketa a bezpečnost na Internetu* Brno: Masarykova univerzita Brno. 2013. [online] [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1411/podzim2015/VLLL021/um/02/netiketa/print/Netiketa.pdf>
13. KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana: Kybernetická šikana*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. [online] [cit. 2019-11-20.]. ISBN 978-80-254-7791-5 Dostupné z: http://lms.e.nebezpeci.cz/unifor/loadFileMSSQL.php?file_id=B7C9048A-65F9-4B46-A42C-1E516470CDFD
14. LÁTAL, Lukáš. *Prevence a diagnostika symptomů oběti kyberšikany pro pediatry*. 2014. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <http://www.nebudobet.cz/?cat=ke-stazeni>
15. *Manipulativní komunikace jako fenomén online komunikačních prostředí*. Internetový portál E-Bezpečí. 2009. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sociotechnika/45-121>
16. MAŠKOVÁ, Anna, Kateřina LUKÁŠOVÁ, Rastislav PACÁK a Jana BRANDEJSOVÁ. *Kyberšikana ve školním prostředí – metodický materiál pro pedagogické pracovníky*. Praha: Národní centrum bezpečnějšího internetu 2012. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/13221096-Kybersikana-ve-skolnim-prostredi-metodicky-material-pro-pedagogicke-pracovniky.html>
17. MAŠKOVÁ, Anna, Kateřina LUKÁŠOVÁ, Rastislav PACÁK a Jana BRANDEJSOVÁ. *Ochrana osobních údajů a osobnosti – metodický materiál pro pedagogické pracovníky*. Praha: Národní centrum bezpečnějšího internetu. 2012. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <https://www.saferinternet.cz/vzd%C4%9B%C3%A1n%C3%AD/vzd%C4%9B%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD/metodick%C3%A9-materi%C3%A1ly/send/3-metodiky/19-ochrana-osobn%C3%ADch-%C3%BAadaj%C5%AF-a-osobnosti.html>
18. *Metodika. Jak vyučovat bezpečné a etické užívání online technologií na ZŠ a SŠ*. 2014. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <https://bezpecne-online.saferinternet.cz/vyukove-materialy/ke-stazeni/category/3-materialy->
19. *Metodika. Rizika sociálních sítí a co by děti měly vědět*. 2014. [online]. [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <https://bezpecne-online.saferinternet.cz/vyukove-materialy/ke-stazeni/send/3-materialy-pro-ucitele/71-metodika-rizika-socialnich-siti-a-co-by-deti-mely-vedet>

20. Metodický materiál. *Rizika sociálních sítí a co by děti měly vědět*. 2014. [online] [cit. 2020-01-25]. Dostupné z: <https://bezpecne-online.saferinternet.cz/vyukove-materialy/ke-stazeni/send/3-materialy-pro-ucitele/71-metodika-rizika-socialnich-siti-a-co-by-deti-mely-vedet>
21. MIKULKOVÁ, Gabriela, Kateřina ŠRAHŮLKOVÁ a kol.. *Integrovaná síť školních a školských poradenských služeb*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2014. [online] [cit. 2020-01-20.]. ISBN 978-80-7481-062-6 Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RAMP_S/Vystup_KA_03_Metodika_c.7_Integrovana_sit_na_web_opraveny_preklepy4_8.pdf
22. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR.. *Metodický pokyn MŠMT*. [online] [cit. 2020-01-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
23. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: 2016 (Dokument MŠMT č.j.: 28603/2015), [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf
24. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže* (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28), Příloha_c._7_Kybersikana_d.docx 2017. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
25. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. *Přehled institucí poskytujících metodickou pomoc a poradenství v oblasti šikany*. 2016. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37241/>.
26. NCBI. *Kyberšikana ve školním prostředí- metodický materiál pro pedagogické pracovníky*. 2012. [online]. [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/13221096-Kybersikana-ve-skolnim-prostredni-metodicky-material-pro-pedagogicke-pracovniky.html>
27. *Prevence rizikového chování*. 2018. [online]. [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/p-prevence/zakladni-princip-primarni-prevence>
28. *Protišikaně.cz*. Praha: Národní centrum bezpečnějšího internetu, [online]. [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: <http://proti-sikane.saferinternet.cz>.
29. RECMANOVÁ, Alena. *Pravidla netikety*. 2017 [online] [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://medium.com/edtech-kisk/pravidla-netikety-ea92f7c3e58b>

30. *Společenství proti šikaně*. [online]. [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <http://www.sikana.org/>
31. STOP cyberbullying. [online] [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <http://www.stopcyberbullying.org/educators/howdoyouhandleacyberbully.html>
32. VACEK, Pavel. *Etická výchova ve škole... už teď je pozdě: MŠMT : Referáty z konference Etická výchova*. 2009. [online] [cit. 2019-11-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/referaty-z-konference-eticka-vychova?highlightWords=etick%C3%A1+v%C3%BDchova+u%C5%BE+te%C4%8F>

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Pohlaví.....	56
Tabulka 2 Věk	57
Tabulka 3 Věk	57
Tabulka 4 Škola.....	58
Tabulka 5 Vlastnictví počítače a internetu.....	59
Tabulka 6 Využití internetu	60
Tabulka 7 Návštěvnost sociálních sítí.....	61
Tabulka 8 Nejčastěji sdílené informace	62
Tabulka 9 Vědomosti o kyberšikaně.....	63
Tabulka 10 Vědomosti o kyberšikaně - podrobnosti	63
Tabulka 11 První informovanost o pojmu kyberšikana.....	64
Tabulka 12 Kyberšikana a problém	65
Tabulka 13 Nejčastější činnosti na sociálních sítí	66
Tabulka 14 Co lze označit za kyberšikanu.....	67
Tabulka 15 Oběť kyberšikany.....	68
Tabulka 16 Použitý nástroj ke kyberšikaně	69
Tabulka 17 Agresor kyberšikany	70
Tabulka 18 Použitý nástroj agresora	71
Tabulka 19 Důvod kyberšikany	72
Tabulka 20 Nejčastější oběti	73
Tabulka 21 Nejčastější agresoři	74
Tabulka 22 U koho hledat pomoc	75
Tabulka 23 Projekty proti kyberšikaně	77
Tabulka 24 Projekty proti kyberšikaně	78

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Pohlaví	56
Graf 2 Věk	57
Graf 3 Škola	58
Graf 4 Vlastnictví počítače a internetu	59
Graf 5 Využití internetu	60
Graf 6 Návštěvnost sociálních sítí	61
Graf 7 Nejčastěji sdílené informace.....	62
Graf 8 Vědomosti o kyberšikaně.....	63
Graf 9 První informovanost o pojmu kyberšikana.....	64
Graf 10 Kyberšikana a problém	65
Graf 11 Nejčastější činnosti na sociálních sítích	66
Graf 12 Co lze označit za kyberšikanu	67
Graf 13 Oběť kyberšikany	68
Graf 14 Použitý nástroj ke kyberšikaně	69
Graf 15 Agresor kyberšikany	70
Graf 16 Použitý nástroj agresora.....	71
Graf 17 Důvod kyberšikany	72
Graf 18 Nejčastější oběti.....	73
Graf 19 Nejčastější agresoři	74
Graf 20 U koho hledat pomoc	75
Graf 21 Projekty proti kyberšikaně	77
Graf 22 Projekty proti kyberšikaně	78

PŘÍLOHY

Dotazník – Kyberšikana u žáků základních a středních škol

Vážení žáci,

jsem studentem Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Dovoluji si Vás požádat o vyplnění anonymního dotazníku na téma: **Kyberšikana u žáků základních a středních škol**. Získaná data budou použita pro výzkum mé diplomové práce, jejímž primárním cílem je zanalyzovat výskyt kyberšikany na základních a středních školách. U otázek, prosím, zaškrtněte jednu odpověď, pokud není uvedeno jinak.

Předem děkuji za Váš čas a spolupráci. Bc. Ondřej Živný

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- žena
- muž

2. Uveďte prosím věk:

- 12 let a méně
- 13–15 let
- 16–18 let
- 18 a více

3. Uveďte školu na které studujete?

- základní škola
- gymnázium

4. Máte doma počítač a připojení na internet?

- pouze počítač
- počítač i internet
- ani jedno

5. Jak často používáte internet?

- denně
- 3–5× týdně
- 1–2 × týdně
- 1–2 × za 14 dní
- nepoužívám

6. Pokud využíváte sociální sítě, uveďte které nejčastěji?

- Facebook
- Twitter
- Instagram
- Skype
- TikTok
- E- mail
- nevyžívám

7. Které osobní informace sdílíte na svých internetových profilech? (více možných odpovědí)

- celé jméno a příjmení
- datum narození
- rodné číslo
- telefonní číslo
- adresa bydliště
- konkrétní údaje o studiu
- osobní fotografie
- žádné

8. Jaké máte vědomosti o kyberšikaně?

Ohodnoťte známkou jako ve škole 1 až 5 (zvolenou známku zaškrtněte).

(1 = výborné, 2 = velmi dobré, 3 = dobré, 4 = dostatečné, 5 = nedostatečné).

1 2 3 4 5

9. Kde jste se poprvé setkal/a s pojmem kyberšikana?

- v rámci výuky na ZŠ/SŠ
- od kamarádů
- od rodičů
- na internetu
- z televize
- v tomto dotazníku

10. Myslíte si, že je kyberšikana problémem na základních či středních školách?

- určitě ano
- spíše ano
- spíše ne
- určitě ne

11. Co nejčastěji děláte na sociální síti?

- chatování s ostatními uživateli
- zveřejňování statusů a fotek
- čtení článků a sdílených informací
- sledování sdílených videí a hudby
- sledování blogerů a youtuberů

12. Co všechno dle Vašeho názoru patří do kyberšikany? (více možných odpovědí)

- zesměšňující fotografie nebo videa
- opakované prozvánění/zasílání SMS neznámou osobou
- vytvoření internetového účtu bez vědomí dotčené osoby
- krádež identity, vytváření falešných a posměšných profilů
- odcizení hesla k účtu
- vyhrožování a vydírání prostřednictvím informačních technologií
- pronásledování – kyberstalking
- vyloučení ze skupiny (např. na Facebooku)
- sexting (zasílání textů, fotografií, videí se sexuální tematikou)
- happy slapping (natočení a sdílení videa, kde je oběť fackována)

13. Stal/a jste se někdy obětí kyberšikany?

- ano
- ne

Pokud ANO, jaký nástroj byl použit? (více možných odpovědí)

- prostřednictvím zpráv SMS, MMS
- sociální síť, např. Messenger, Facebook, WhatsApp, Viber aj.
- fotografie a videa
- telefonní hovory
- blog, webové stránky
- on-line hry
- e-mail
- chatové místnosti

14. Stal/a jste se někdy agresorem/součástí skupiny, která kyberšikanuje?

- ano
- ne

Pokud ANO, jaký nástroj jste využil/a? (více možných odpovědí)

- prostřednictvím zpráv SMS, MMS
- sociální síť, např. Messenger, Facebook, WhatsApp, Viber aj.
- fotografie a videa
- telefonní hovory
- blog, webové stránky
- e-mail
- chatové místnosti
- on-line hry

15. Jaký je podle Vašeho názoru důvod kyberšikanovat?

- pro zábavu
- pomsta
- nátlak okolí
- závist

- nuda
- interkulturní konflikty (národnost, barva pleti)
- posílení pocitu sounáležitosti (potřeba někam patřit)
- konflikty v třídním kolektivu

16. Kdo je dle Vašeho názoru nejčastější obětí kyberšikany?

- žáci s nízkým sebevědomím
- příliš sebevědomí žáci
- velmi úspěšní žáci
- rasově odlišní žáci
- zahraniční žáci
- neúspěšní žáci
- handicapovaní žáci
- dívky
- chlapci

17. Kdo je dle Vašeho názoru nejčastěji agresorem kyberšikany?

- žáci s nízkým sebevědomím
- příliš sebevědomí žáci
- neúspěšní žáci
- dívky
- chlapci

18. Pokud byste se stal/a obětí kyberšikany, na koho byste se nejdříve obrátil/a o pomoc?

- na nikoho
- rodiče
- sourozenci
- kamarádi
- policie
- Linka bezpečí
- vyučující
- výchovný poradce – metodik prevence
- nevím

19. Znáte některé projekty, které bojují proti kyberšikaně?

- ano
- ne

20. Pokud ano, jaké? /vypište, prosím/